" جنهن جو ڌمان ڪيو ئي سونهي "

" لومڙيءَ جي آڪاڻي "

" جهرڪيءَ جو وير "

" جيڪو لڪيو اهوئي ڪاڻيو "

" ڪانگ ۽ نانگ "

ترڪيب ابتي ٿي وئي "

" شينهن سهي ڪان مارڪائي ويو "

" ٿي ميون "

" پنهنجي پنهنجي فطرت "

" بلبل ۽ مالهي "

" ويچارو واڻ "

" درياءَ ۽ بدڪ جو قصو "

" پولڙن ڪي نصيحت "

" سچي ڳالهه هميشه ڪڙي لڳندي آهي "

" نادان جي دوستيءَ جو جنجال "

" بيوقوف دوست جو قصو "

" لالچ بري بلا آهي "

" سچ جي چڪر ۾ ڪن به وڃايائين "

" راز کولڻ جو انجام خراب ٿيندو آهي "

" بادشاهن جي دوستيءَ ۾ خطرو آهي "

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 152

" حسد خراب شي آهي "

۱۹۸۴ع ۾ " لالي پبليڪيشن " حيدرآباد طرفان ڪتاب " ڊرڪهڻ راند " شايع ٿيو ٦٤ صفحن جي هن ڪتاب جو سهيڙيندڙ آغا تيمور آهي . ڪتاب ۾ ڊرڪهڻ راند باست معلومات ڏني وئي آهي .

۱۹۸۴ع ۾ " انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي " سنڌ يونيورسٽي ڄامشورو طرفان ڪتاب " نرالا گرهه " شايع ٿيو ١٦٨ صفحن جي هن ڪتاب جو مترجم علي مرتضيٰ ڌاريجو آهي . هن ڪتاب ۾ سائنسي معلومات ڏني وئي آهي .

۱۹۸۴ع ۾ " انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي " سنڌ يونيورسٽي ، ڄامشورو طرفان ڪتاب " شاهه عبداللطيف " شايع ٿيو ۴۳ صفحن جي هن ڪتاب جو ليکڪ " مراد علي مرزا " آهي . هن ڪتاب ۾ سنڌ جي سدا حيات شاعر شاهه عبداللطيف جي شخصيت جي باري ۾ معلومات ڏني وئي آهي ۰

۱۹۸۴ع ۾ " انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي " سنڌ يونيورسٽي ، ڄامشورو طرفان ڪتاب " مرزا قليچ بيگ " شايع ٿيو ٦٩ صفحن جي هن ڪتاب جو ليکڪ " قاسم ٻگهيو " آهي . هن ڪتاب ۾ " سنڌي ادب جي سدا روشن ستاري مرزا قليچ بيگ جي شخصيت جو احوال ڏنو ويو آهي .

Gul Hayat Institute

۱۹۸۴ع ۾ " انسٽيٽيوٽ سنڌالاجي " سنڌ يونيورسٽي ، ڄامشورو طرفان ڪتاب " سچل سرمست " شايع ٿيو ٦٨ صفحن جي هن ڪتاب جو ليکڪ " ملڪ نديم " آهي . هن ڪتاب ۾ هفت زبان شاعر سچل سرمست جي سوانح جو احوال ڏنو ويو آهي .

۱۹۸۴ع ۾ " گرڊ ٻهي لال ابي ڪتري " جو مرتب ٿيل ڪتاب "خيالن جو خزانو" بخاري پبليڪيشن ڪاهي طرفان شايع ٿيو ۴۰ صفحن جي هن ڪتاب ۾ هيٺين مواد ڏنو

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 153

ريو آهي :

ڪهاڻيون :

" ٻهادر منگول " (چيني ڪهاڻي)	مترجم حميد سرٻازي ايراني
" نيڪي ۽ جوتل "	ليکڪا طاهره سومرو
" ٻهادر ٻار "	حسين بخش چانيهو
" تڪبر جي سزا "	منظور علي چاڱ
" سڀئي انسان آهن "	زبيده ناز شورو
" ڏوئو ۽ ندي "	موتومل ڊي ايم راموائي
" پند - پورهيا "	
" پوڙهي جي نصيحت "	آمنه صديقه سومرو

شاعري :

" سهڻا ٻار "	فقير يار محمد ڪاهي
" جهرڪيون "	گوردن محبوباڻي

Gul Hayat Institute

١٩٨٤ع ۾ " اڪبر جسڪاڻي " جو لکيل ڪتاب " ٻتين واري ناني " روشن تارا ساهت سرڪل ، حيدرآباد ، طرفان شايع ٿيو . ٻاهتر صفحن جي هن ناولٽ ۾ ٢٩ باب ڏنا ويا آهن : پڙهڻ کان پوءِ ائين ٿو لڳي ته ليکڪ پنهنجي آتم ڪهاڻي لکي آهي . ٻولي آسان ۽ عام فهم ڪم آندي وئي آهي . ان کان سواءِ سوانح جو موضوع ناولٽ کي وڌيڪ دلچسپ بڻائي ٿو .

١٩٨٤ع ۾ رضيه صديقي جو لکيل ڪتاب " پدي ءَ جو ٻچڙ " ، روشن تارا

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 154

ساهت سرڪل ، حيدرآباد طرفان شايع ٿيو. ٥ صفحن جي هن ڪتاب ۾ جملي ٻارنهن ڪهاڻيون آهن ، جهڙوڪ :

" پدي ۽ جو پڇر " ، " ماما ثغن جو روزو " ، " راڻيل " ، " نافرمان " ، " استاد جي استادي " ، " پڳل دري " ، " فقيري ويس ، " ڪبوترن جا آنا " ، نشي جو زهر " ، " مثالي ٻاٻل " ، " گلدم ۾ ٻادل " .

ڪتاب جي آخري ڪهاڻي " گلدم ۾ ٻادل " ترجمو ٿيل آهي . ليکڪا ٻولي آسان ڪم آندي آهي ۽ سند ساندا ز بيان نهايت دلچسپ آهي .

١٩٨٤ع ۾ ٻادل سومرو جو لکيل ڪتاب " جيتن جي ڪانفرنس " روشن تارا ساهت سرڪل ، طرفان شايع ٿيو ٥٨ صفحن جي هن ڪتاب ۾ ڪل ٩ ڪهاڻيون ڏنيون ويون آهن جن جو تفصيل هن ريت آهي :

" شرارتي ڪوئو ڪرڇولي "
چار چرم ۾ سانوڻ ٻڪري "
" جيتن جي ڪانفرنس "
" نيڪدل طوطو "
" شهباز خان ۽ فقير "
" ٻگهو ۽ بندرو - ٻه دوست "
" مرڪ ٻري ۽ ڊو د ڊرزي "
" مڪار گدڙ جو انجام "
" واپاري وليد اد " .

١٩٨٤ع ۾ " آزاد " جبار منگي جو مرتب ڪيل ڪتاب " روشن لطيف

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 155

پبلڪيشن نصيرآباد طرفان شايع ٿيو ـ ٣٨ صفحن جي هن ڪتاب ۾ هيٺيون متفرق مواد ڏنو ويو آهي :

دهاڙيون :

" انتظار "	منصور ٿلهو
" روشني "	آزاد جبارمنگي
" محنت جو ڦل "	نصرعلي ڪلهوڙو
" ٻيجل جا ٻول "	رياض ساگر
" سدا "	سعيد احمد ٻٽي

شاعري :

" حقيقت علم "	سومرو محمد صالح
" نصيحت "	وزيرعلي شاد
" پيغام "	محمد ملوڪ عباسي
" سهڻا ٻار "	علي شبير مورائي
" آزاد نظم "	عاجز سنڌي
" سڄاڳ ٻار "	رفيع احمد لغاري

مضمون :

" پنڌڙي "	سڪندرعلي مگسي
" ائيندڙ جوابو "	ڊاڪٽر ڪئپٽن نوراحمد شيخ

" ٻوٽن جي دنيا " غلام مصطفيٰ ڏوريجو

" آزادي " ايم جاويد سميجو .

١٩٨٤ع ۾ ڪهاڻي پبليڪيشن ، طرفان بشير ٻيٺي جو لکيل ڪتاب "بند رو جاد وگر " شايع ٿيو ٣٠ صفحن جي هن ڪتاب ۾ جملي ٻه ڪهاڻيون ڏنيون ويون آهن جيڪي هي آهن " بند رو جاد وگر " ۽ " ماءُ جي خدمت " . ڪتاب جي آخري ڪهاڻي يوناني تاريخ جي پس منظر ۾ لکي ويئي آهي ۽ ٻي ڪهاڻي ليکڪ جي پنهنجي تخليق آهي .

١٩٨٤ع ۾ " ماستر گل محمد سولنگي ۽ " قلبي جو لکيل ڪتاب " مسافر جو موت " صداقت سوڪ ڊيپو طرفان شايع ٿيو . ٢٤ صفحن جي هن ڪتاب ۾ هڪ ڪهاڻي ڏني ويئي آهي .

١٩٨٤ع ۾ ڪهاڻي پبليڪيشن ، حيدرآباد صبغت الله ميمڻ جو لکيل ڪتاب " ٽي ڀينرون " حيدرآباد مان شايع ٿيو ٣٠ صفحن جي هن ڪتاب ۾ جملي ٻه ڪهاڻيون ڏنيون ويون آهن جيڪي هي آهن . " ٽي ڀينرون " ۽ " چالاڪ پينسل " .

انهن ٻنهي ڪهاڻين مان پهرين ڪهاڻي جو پس منظر ايران جي تاريخ تي ٻڌل آهي . باقي آخري ڪهاڻي صبغت الله ميمڻ جي پنهنجي سوچ جو نتيجو آهي .

١٩٨٤ع ۾ " پروانو سيوهاڻي " جو لکيل ڪتاب "تماشو " ، سرهاڻ پبليڪيشن ، سيوهڻ ، طرفان شايع ٿيو ٤٦ صفحن جي هن ڪتاب ۾ جملي ٻارنهن ڪهاڻيون ڏنيون ويون آهن جيڪي هي آهن :

" تماشو ، " مامو ملوڪ ، دل جي آس ، پائليٽ ، دادلو ، ڏاڙتو ، ڪمارڙو ، نتيجو ، موهن جو دڙو ، لاوارث ، غيبات ، حليم حرڪتي ۽ گونگا لڙڪ .

Gul Hayat Institute

١٩٨٤ع ۾ ڪهاڻي پبليڪيشن، طرفان بشير ڀٽي جو لکيل ڪتاب "ٻانجي جو ناچ" شايع ٿيو ٣٠ صفحن جي هن ڪتاب ۾ جملي ٣ ڪهاڻيون ڏنيون ويون آهن. "ٻانجي جو ناچ" ۽ "بهادر ڪوئو". جنهن مان پهرين ڪهاڻي ترجمو ٿيل آهي. جنهن جو بنياد هڪ جپاني لوڪ ڪهاڻيءَ تي رکيل آهي. ٻئي ڪهاڻيون ٻارن جي وندر جو ڀرپور سامان مهيا ڪن ٿيون.

١٩٨٤ع ۾ ڪهاڻي پبليڪيشن طرفان "چرچن جي چٽڻي" نالي بشير احمد ڀٽي جو لکيل لطيفن ۽ مزاح جو ڪتاب شايع ٿيو ٣٠ صفحن جي هن ڪتاب ۾ لطيفا ڏنا ويا آهن.

١٩٨٤ع ۾ "ايشيا جون لوڪ ڪهاڻيون" نالي ڪتاب شايع ٿيو، جيڪو مراد علي مرزا ترجمو ڪيو ۽ سنڌي ادبي بورڊ مان شايع ڪرايو هو. هن ڪتاب ۾ ٻارن لاءِ ديس ديس جون جملي سورهن ڪهاڻيون ڏنيون ويون آهن، جيڪي آهن:

چانور جي آڪاڻي (انڊونيشيا)، ميان دوست ۽ ميان دشمن (ايران)، ڪانگ ۽ جهرڪي (بنگلاديش)، جنت ڏانهن شاهي سفر (ڀارت)، شينهن ۽ ڪڙميءَ جي زال (پاڪستان)، هڪڙو ٻئي سوءِ مڪاٽو (ٿائي لينڊ)، تصويري زال (جپان)، مهاڻي جي ڌيءَ (فلپائين)، سانڍ ۽ چيتي جي ويڙهه (سري لنڪا)، ڪهڙي ڳالهه چوڻي آهي؟ (سنگاپور) چارگنجا (ڪمير) چيتو ۽ نوجوان شخص (ڪوريا)، ٿائوڪام شانچي (لائوس) راجا سوٽون جا ڪارناما (ملائشيا) ٿنڀي پوڙهي (نيپال) سوپاري ۽ پان جي ڪهاڻي (ويٽنام).

١٩٨٤ع ۾ "ڪهاڻي پبليڪيشن" جوائتون ڪتاب "مهاتو ۽ جن" شايع ٿيو جنهن جو مصنف "بشير احمد ڀٽي" آهي. هن ڪتاب ۾ "مهاتو ۽ جن" د وبان

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 158

جاد وگر " ۽ ههڙا ڪئي ڪوڙ ڪنا سون " ڪهاڻيون شايع ٿيون ۰ ٻهريون ٻه ڪهاڻيون ترجمو ٿيل محسوس ٿين ٿيون ۽ ٽين ڪهاڻي اصلي آهي ۰ ٽنهي ڪهاڻين جي ٻولي آسان ۽ عام فهم آهي جن ۾ ٻارن جي وند ريڊ لچسپي ۽ جو گهڻو مواد موجود آهي ۰

١٩٨٥ع ۾ " انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي " سنڌ يونيورسٽي ڄامشورو طرفان ڪتاب مولانا عبيد الله سنڌي " شايع ٿيو ٧٥ صفحن جي هن ڪتاب جو ليکڪ " ڊاڪٽر درمحمد پٺاڻ " آهي ۰ هن ڪتاب ۾ مولانا عبيد الله سنڌي جي شخصيت جي باري ۾ معلومات ڏني ويئي آهي ۰

١٩٨٥ع ۾ " لالي پبليڪيشن " حيدرآباد طرفان آغا قيوم جو لکيل ڪتاب " واهڙ واهڙ ويا " سفرنامي جو ڪتاب شايع ٿيو ١٠٨ صفحن جي هن ڪتاب ۾ سنڌ جي ٢٥٠ واهڻ ۽ ڳوٺن تي لکيل يادگار سفرنامو ڏنو ويو آهي ۰

١٩٨٥ع ۾ لالي پبليڪيشن حيدرآباد طرفان " علي نواز قل " جو لکيل ڪتاب " ڪتابين جي ڪيچل " شايع ٿيو ١٢٨ صفحن جي هن ڪتاب ۾ جملي ١٢ آکاڻيون ڏنيون ويون آهن ۰

١٩٨٥ع ۾ " اداره گلشن ادب " سنڌو محمد خان طرفان اياز پاتولي جو مرتب ڪيل ڪتاب " سرها گل گلاب جا " شايع ٿيو ٥٤ صفحن جي هن ڪتاب ۾ هيٺ ڄاڻايل متفرقه مواد ڏنو ويو آهي :

شـهــا ٿيـون :

" سرها گل گلاب جا "

" دنيا وارن لاءِ عبرت "

عبدالجليل پاتولي

فدا محي الدين ميمڻ

" نئون صبح " — شڪيل اياز
" انجام " — ابن گلاب مدخ
" سپ ڪان سٽي راند " — منصور گوهر
" ٻهن لاءِ جيئو " — مس شبنم قريشي
" اڌوري خواهش " — اسرار احمد عاجز
" اتفاق ۾ نفاق جو نتيجو " — رسول بخش همراهي

شاعري :

" هي گلابي گل ڏس " — شميره اياز
" شاگرد کي خطاب " — گدا ملاڪ تياري
" لولي " — مس ظل هما

طنز و مزاح :

" اجها اسڪاءِ لئب آئي " — علامہ اڌ مفري عليہ ما عليہ

مضمون :

" علم جي شمع " — گورڌن داس لهاڻا
" زندگي ۽ انسان " — ايف اقبال .

١٩٨٥ع ۾ " لالي پبليڪيشن " حيدرآباد طرفان " مريد پنهور " جو لکيل ڪتاب " جي ڊ ورڊ نيا جا " شايع ٿيو ١٤٠ صفحن جي هن ڪتاب جو سهيڙيند ڙ آغا نيوڙ آهي . هن ڪتاب ۾ " ٻن هزار سالن جي تاريخ " جو ذڪر ڪيو ويو آهي .

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 160

١٩٨٥ع ۾ " تنوير جوڻيجو " جو ترجمو ڪيل ڪتاب " ٻارن لاءِ جونيد آڪاشين
انسٽيٽيوٽ آف سنڌ الاجي ڄامشورو طرفان شايع ٿيو ٤٧ صفحن جي هن ڪتاب ۾ جملي ٻارهن
ڪهاڻيون ڏنيون ويون آهن جيڪي هي آهن :

" عقيمد وست " ، " ٻهار جو نغمو " ، " ڏيڍر شهزادو " ، " عقلمند عورت "
" ڪاڙهو ڪموڙو " ، " ساموئيل ڏيوتا " سفيد هاٿي " ، " مزار جو پٿر " ، " سمنڊ ۽
شهزادي ، " بغداد جو حيرت انگيز واقعو " ، وڏو ڏينهن شجي .

١٩٨٥ع ۾ " روشن تارا ساهت سرڪل حيدرآباد طرفان " الاهي بخش
ٻانيڻ " جو لکيل ڪتاب " قانون جي ڪاهم " شايع ٿيو . ٥٧ صفحن جي هن ڪتاب ۾
٩ ڪهاڻيون ڏنيون ويون آهن جيڪي هي آهن :

سونو هار

چور

شڪرپور

قانون جي ڪاهم

راند پڄڻ سان رهاڻ

هارڻ جيت

ننڍڙو ميمار

هيڏا هاڄا

گهڻيءَ ۾ وکڙ .

١٩٨٥ع ۾ " لطيف ادبي اڪيڊمي " ڪراچي ، مير پور ماٿيلو طرفان
ڊاڪٽر رحمت تنائي جو لکيل ڪتاب " چيلڙي وارو شهزادو " شايع ٿيو ٣٥ صفحن جي

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 161

هن ڪتاب ۾ ٻه ڪهاڻيون "درد جو دارون" ۽ "چيلهي وارو شهزاد" ۽ "ڌنيون ويون آهن

ڇهرئين ڪهاڻي تاريخي پس منظر ۾ لکي وئي آهي ۽ شاهه عنايت شهيد جي پيغام کي عام

ڪرڻ جي مقصد ٻڌايو ويو آهي ۽ ٻي ڪهاڻي ۾ ذهانت جي جهلڪ ڏيکاري وئي آهي.

١٩٨٥ع ۾ منصور ٿلهي جو مرتب ڪيل ڪتاب "لاٽ" لطيف پبليڪيشن

نصيرآباد طرفان شايع ٿيو ٤٢ صفحن جي هن ڪتاب ۾ هيٺيون متفرق مواد ڏنو ويو آهي:

ڪهاڻيون:

"پنهجن جا ويري"	ڊاڪٽر نجم عباسي
"امڙ جڏهن آئون وڏو ٿيندس"	ڊاڪٽر غلام
"مترو آهين مچ"	سعيد ٻيٽي
"غريب جو موت"	حسن جوڻيجو ڏوڪري
"شاناٽي مٽي"	نظر سنڌي

شاعري:

"ونجهوٽي"	سرڪش سنڌي
"لولي"	آشمنا ٿن شاهي
"چوسٽو"	عاجز جمالي
"چوسٽا"	منٺار سولنگي
"ٻارانا ٻول"	تاشير جبار سومرو
"ٻجلي"	جوش ٻيٽي
"سچ"	سقراط سيتائي

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 162

"آزاد نظم" — خ ـ ابڙو

"آزاد نظم" — منصور ٿلهو

"ٻارو" — صلاح چانڊيو

"سنڌي ٻار" — رڪيل مورائي

"شيڙو" — سومرو نور محمد نور

"علم" — حافظ بلال ٻروهي

مضـــــمون :

"شاهه عبداللطيف ڀٽائي" — احمد علي ٻوهڙ

"الا منڊ ڙمچي" — ادا فضل قاضي .

١٩٨٥ع ۾ "ثريا سوز ڏيپلائي" جو لکيل ڪتاب "چمڪند ڙچنڊ" روشن تارا ساهت سرڪل ، حيدرآباد طرفان شايع ٿيو ٥٨ صفحن جي هن ڪتاب ۾ جملي ستـ ڪهاڻيون ڏنيون ويون آهن ، جيڪي آهن :

"چمڪند ڙچنڊ" ، "ڏاڪو" ، "ميناءَ منصور جي ڪهاڻي" ، "دشمن مورجي آڪاٿي" ، "گل ۽ ڪنڊا" "۽ خدا جي مرضي" .

١٩٨٦ع ۾ "عبدالرحمان جتوئي جو ڪتاب "عقلمند صوبيدار" سنڌي ساهت سوسائٽي ڀٽي محلو شڪارپور سنڌ مان شايع ٿيو ـ ٩٢ صفحن جي هن ڪتاب ۾ جملي ٢٥ ڪهاڻيون ڏنيون ويون آهن جيڪي هي آهن :

انسان ۽ شينهن ، شهزاد و۽ ماڙي ، عقل ۽ سنڌس خوراڪ ، سياڻو چيرو ، رافع ۽ سمره جي ڪشتي ، حضرت سليمان عليه جي عقلمندي ، واعدي وفائي ، باد شاهه ۽ سندس وزير ، خوشامدي وزير ، چورمينا ، ٽي نوجوان ، ترڪستان جو باد شاهه ۽ سندس

اعظم، بدلو، عقلمند صوبيدار، ڏاهوءِ بهادر ڇوڪرو، بغداد جو حجم، بادشاهه ۽ لالچي امير، بادشاهه ۽ سنڌس ٽي پٽ، گهوڙيسواريءَ ستل ماٺهو، مظلومن سان مدد ڪرڻ عبادت آهي، هوشيار نوجوان، وزيرءِ ڏاڙيل جو پٽ، چورءِ سندس پٽ، گوشه جا سپاڻ ماڻهو، قاضي جي عقلمندي، بي وقوف، ماءُ جي محبت، واپاريءِ سندس گهٽيل گهوڙي، نانگءِ انسان، گهوڙوءِ هرڻ، اڻ پڙهيل پيءُ ۽ پڙهيل پٽ، شينهن ۽ لومڙي، سخي بادشاهه ۽ حاضر جواب مهاڻو، چغل خور غلام ۽ مالڪ، جاهل قاضي ۽ سندس استاد."

هي ڪهاڻيون گهڻو ڪري اسلامي تاريخ جي پس منظر ۾ لکيل آهن ۽ سنڌيءَ ۾ ڪنهن ٻيءَ ٻوليءَ مان ترجمو ڪيون ويون آهن، ڪهاڻين جي ٻولي آسان ۽ عام فهم آهي. موضوع نهايت دلچسپ ۽ وندرائيندڙ آهن.

١٩٨٦ع ۾ " لالي پبليڪيشن " حيدرآباد طرفان " موهن ڪلپنا " جو لکيل ناٽڪ " هندستان جڏي وڃو " هيمون ڪالاڻيءَ جي شهادت تي " شايع ٿيو ۴۸ صفحن جي هن ڪتاب جو ڇپائيندڙ آغا قيوم آهي.

Gul Hayat Institute

ٻـــارن جـــي ادب جو تجزيو ۽ تنقيدي جائـــزو

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 165

باب ٽيون

ٻاراڻي ادب جو تجزيو ۽ تنقيدي جائزو

اڳئين باب ۾ ٻاراڻي ڇاپي ادب جي اوسر جا تفصيل، انهيءَ راهِ قائم ڪرڻ ۾ مددگار ثابت ٿين ٿا ته اطمينان جوڳي نه هوندي به سنڌي ٻوليءَ ۾ ٻاراڻي ادب جي اوسر ٿيندي رهي آهي. انهيءَ اوسر ۾ سڀ کان اهم ۽ مانائتو حصو انسان جي ليکڪن ۽ شاعرن جو آهي، جن پنهنجي جذبي ۽ جوش کي ڪم آڻيندي انفرادي طور تي يا وقتي نوعيت جا اشاعتي ادارا قائم ڪري پنهنجي ٻوليءَ جي جهولي ڀرڻ ڀري آهي ان کان پوءِ تجارتي نوعيت وارن اشاعتي ادارن ڀاڱ ملهايو آهي ۽ پنهنجي مالي خواهه تجارتي مفادن کي ڏيان ۾ رکندي سنڌيءَ ۾ ڪيترا ڪتاب ڇپي شايع ڪيا آهن. پر سڀ کان مايوس ڪن ۽ ڏکوئيندڙ رويو سرڪاري ۽ نيم سرڪاري ادارن جو رهيو آهي، جن وسيلن ۽ ذريعن هوندي به ٻاراڻي ادب جي اوسر لاءِ ڪا به مستقل نوعيت جي رٿا شروع نه ڪئي آهي.

هن وقت تائين شايع ٿيل ٻاراڻي ادب جو تنقيدي مطالعو ٻن زاوين کان ڪري سگهجي ٿو: پهرين رخ ڇپائيندڙن جو مجموعي تجزيو ڪري، اهو ڄاڻڻ جنهن سگهجي ٿو ته قدر جي لحاظ کان ٻاراڻو ادب ڪهڙي منزل ۽ موڙ تي پهتو آهي.

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 166

ٻنهي جي مطابق انهيءَ ادب جو فني جائزو پيش ڪري سگهجي ٿو. انهن ٻنهين رخن کي ڏيان ۾ رکي ٻاراڻي ادب جو تجزيو، تنقيدي جائزو هيٺ ڏجي ٿو.

تجزيو :

ٻار، ذات جي ڏنل ذات جو مالڪ ۽ مڪمل شخصيت هوندي بہ ذهني قدري، علمي ۽ نظرياتي طور تي نئين ۽ نکور ڪاغذ برابر ٿئي ٿو. " ٻاراڻو ادب " سندن ذهن جي نکور ڪاغذ تي هميشہ جا اڻ مٽ اثر وجهندو آهي.

سنڌي ٻاراڻي ادب، اسان جي نوجوان ۽ نئين نسل تي گهرا اثر وڌا آهن ۽ انهيءَ ادب جي اثرانداز ٿيڻ جي قوت وقت ۽ حالتن مطابق اڃا بہ وڌندي رهندي. سنڌي ٻارڪي پڙهڻ لاءِ جو علم ادب مليو، اهو ٻن قسمن جو آهي، يعني " تخليقي ٻاراڻو ادب " ۽ " ترجمو ٿيل ٻاراڻو ادب ".

سنڌي ۾ ٻاراڻي ادب جي گهڻائي " تخليقي ادب " جي ٿي آهي. پر پوءِ بہ اسان جي ليکڪن، شاعرن ۽ اديبن پنهنجي سنڌي ٻارڪي دنيا جي علم ادب کان بہ وانجهيل رکيو آهي. پر وڏو الميو آهي تہ ترجمي وارين ڪيترين قلمي ڪوششون ترجمي جي فني لوازمات پٽاندر ڪونہ آهن. ان جو وڏو سبب هيءَ آهي تہ اسان جي جاڻو ۽ آزمودگار ليکڪن ترجمو تہ ڇا پر خود ٻاراڻي ادب کي بہ ايڏي اهميت ڪا نہ ڏني آهي. ان ڪري ٻاراڻي ادب جي ڪيترن قلمڪارن ترجمي جي ڏس ۾ نهايت آسان طريقا استعمال ڪيا آهن. يعني تہ هنن مان ڪن مشرقي ٻولين ۾ ترجمو ٿيل مواد جو ترجمو ڪيو آهي، ۽ ڪن وري جيڪڏهن اصلوڪين ٻولين مان ٻاراڻو ادب ڪنيو آهي تہ انهيءَ ٻوليءَ ۾ مڪمل مهارت نہ هئڻ ڪري پنهنجي طرفان ڪيل

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 167

اضافت سميت چارٽ مطابق مواد ترجمو ٿيو آهي . ان هوندي به اهڙي صورت حال هوندي به ٻاراڻي ادب ۾ ترجمن جو جوڳو اضافو ٿيو آهي. مثال طور جيئن هن ٻولي وار ترجمن جو مختصر وچور ڏاهيو ته اهو هن ريت ٿيندو :

انگريزي ادب "خزانه" (محمد بخش جوهر- ١٩٥٦ع)، "دوستي جي هار" (محبوب علي - ١٩٨١ع) .

روسي ادب : "باهه وارو پکي" (منظور ظفر- ١٩٤٨ع)، ٻه دوست " (الطاف سنڌي - ١٩٤٥ع)، "شينهن ۽ دتو" (علي محمد سومرو - ١٩٤٥ع)، "گل هه جون سوچون" (حاده منگي - ١٩٤٦ع) . "سياڻو درزي" (اشود ڪمار- ١٩٤٦ع)، "ماڪي جي ديواني لوهٺي" (الهداد ٻروهي ١٩٤٩ع)، "ڏيڍر شهزادي" (رفيق سومرو- ١٩٤٢ع)، "نانگ ۽ خواب" (١٩٤٦ع).

جرمن ادب "گرم جون آڪاٺيون" (خانصاحب مريد علي).

Gul Hayat Institute

جپاني ادب : "سوني زنجير" (حميد سنڌي - ١٩٤٩ع)، "دئي جي شادي" (جاويد شيخ - ١٩٤٦ع)، "چيري جا گل" (طارق ابڙو - ١٩٤٨ع)، "سمنڊ جي شهزادي" (عبدالرزاق شيخ - ١٩٤٢ع) "چنڊ شهزادي" (علي اڪبر ابڙو- ١٩٤٦ع) ، ۽ "سڪن جو سپنو" (فضل الرحمان - ١٩٤٨ع) .

فرانسيسي ادب : "سينڊ ڪلاڻ"

جي پل " (شبنم موتي - ١٩٧٤ع) ، " طوطي جي وڏي عمر جو " (عبدالعزيز - ١٩٧٦ع)

"سچ ڏانهن "

چيني ادب :

مسافري " (عبدالعزيز - ١٩٧٥ع) ، " ڳاڙهو لالٽين " (نجم عباسي - ١٩٧٣ع) .

اهڙي نموني سان اسان جي مترجم مهربانن جي ڪوشش سان سنڌي ٻارڙي ادب ۾ اردو ، عربي ، ايراني ، اسپيني ، انڊونيشي ، ارجنٽائيني ، يوگو سلاويائي ، بنگلاديشي ۽ شامي ٻارڙي ادب جو مواد ۽ اثر ۾ شامل ٿيو . اسان جي اديبن جون اهي قلمي ڪوششون مختلف رسالن ۽ ڪتابي سلسلن ۾ به شايع ٿيون ۽ ڪن حالتن ۾ الڳ ڪتابي صورت ۾ به شايع ٿيو . انهي ڏس ۾ جيڪي ترجما ڪتابي صورت ۾ شايع ٿيا ، انهن مان ڪي هي هن ريت آهن :

" قيمتي ڪهاڻيون " (اصل ليکڪ ايف - جي گولڊ مترجم ميمڻ عبدالمجيد

" سوني زنجير " (مترجم حميد سنڌي)

" ڪليلا و دمنه " (اصل ليکڪ انتظار حسين ، مترجم بشير پيٽي)

" گيت ڪيڏيو " (اصل شاعر رئيس فروغ ، مترجم ذوالفقار سيال)

" ايشيا جون لوڪ ڪهاڻيون " (مترجم مراد علي مرزا)

" ڳاڙهو لالٽين " (مترجم نجم عباسي) .

اها ڳالهه ذڪر ڪرڻ لائق آهي ته پرڏيهي ادب مان فقط فڪشن جو ئي ترجمو ڪيو آهي ، جنهن مان وري " ڪهاڻيون " ۽ " آکاڻيون " گهڻي کان گهڻو ترجمو ٿيل ملنديون آهن .

موضوع ۽ مضمون جي لحاظ کان جڏهن ٻارڙي ادب جو مطالعو ڪجي ٿو

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 169

هي خاص موضوع اسان جو توجه ڇڪرائين ٿا • جن مان ڪن جو ذڪر هيٺ ڏجي ٿو :

مذهب ۽ اخلاقيات : ان ۾ ڪو ب شڪ ڪونهي ته سنڌ مذهبي رواداريءَ جي ڌرتي آهي ، پر پوءِ انهيءَ حقيقت کان ب ڪو انڪار ڪري نه سگهندو ته اسلام وڏي عرصي کان وٺي هن ڌرتي وارن جو دين رهيو آهي • ان ڪري اسان جي علم ادب جو گهڻو حصو مذهبي تعليم ۽ اسلامي اصولن لاءِ پڻ وقف ٿيل نظر اچي ٿو • ٻارڪي ٻاراڻي ادب ۾ پڻ اهڙي جهلڪ نظر اچي ٿي • شاعراڻي جنهن ۾ انهيءَ ڏس ۾ ڪيترن شاعرن قلمي پورهيو ڪيو آهي ، هتي مثال طور استاد بخاري (ٻاراڻا گيت) ۽ مختيار ملڪ ٿهار (دنيا آهي گول) جا نالا ڳڻائي سگهجن ٿا • سنڌ ن شاعريءَ ۾ ڌڻي تعاليٰ جي وڏائي ، ذات پاڪ ۽ حيثيت تي گهڻو مواد ڏنو ويو آهي •

اهڙي نموني سان نثري صنفن ۾ پڻ مذهب ۽ اخلاق بابت گهڻو مواد موجود آهي • مرحوم آغا تاج محمد جا ڪتاب " ٻاراڻين ڳالهيون " ، " چيدا سبق " ۽ نيڪ نصيحتون " انهيءَ سلسلي جو مواد آهي • ساڳي عَريت ڪهاڻين ۾ وري حسام سومري جون " احسان " ، " خوشامد " ۽ " مساوات " ، محمد بخش " جوهر " جي لالچ جو نتيجو " ۽ بشير احمد شاد جي " الله سائين جي ڏاڪڻ " انهيءَ سلسلي جون تعريف جوڳيون ڪوششون آهن •

تاريخ : ٻاراڻي ادب جي خالقن " تاريخ " جهڙي اهم موضوع کي ب نظرانداز نه ڪيو آهي • مضمون نگاري جي ڪوشش کي ته انهي رنگ ريٽو ڏيو ويو آهي ، پر " ڪهاڻي " جي صنف کي ب انهيءَ موضوع ۽ مواد لاءِ احسن نموني استعمال ڪيو ويو آهي • اسان جي ليکڪن ۽ اديبن

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 170

گھڻو ڪري "اسلامي تاريخ" کي موضوع بڻايو آهي. انهيءَ سلسلي ۾ پير محمد قريشي (شيرشاهه جو انصاف)، يوسف علي مرزا (آخري صليبي لڙائي) ۽ محمد بخش جوهر (عذرا جي بهادري) جا نالا مثال طور پيش ڪري سگهجن ٿا. اسلامي تاريخ کان علاوه جن ماڻهن سنڌ جي تاريخ کي ڪهاڻين ۾ قلمبند ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي آهي، تن ۾ ڊاڪٽر ڊ رمحمد پٺاڻ جو انداز ۽ اسلوب ٻين کان منفرد ٿئي ٿو. سندس ڪهاڻي "درد جو دارون" شاهه عنايت شهيد ۽ سندس درد ورجو مستند اولڙو پيش ڪري ٿي.

"تاريخ" کي شاعريءَ ۾ پڻ اهم موضوع جي حيثيت رهي آهي. ٻارن لاءِ شاعري ڪندڙ لڳ ڀڳ سمورن شاعرن پنهنجي ڪلام ۾ دودي، هيمون، هوشو ۽ سنڌ جي ٻين سورمين جي ڪردارنگاري ڪندي، اڻ سڌي طرح تاريخ جي موضوع کي ڇهيو
چهو آهي.

سنڌي ٻاراڻي ادب

عام علومات :

۾ "عام علومات" جهڙي اهم موضوع کي پڻ نظرانداز نه ڪيو ويو آهي. انهيءَ ڏس ۾ ترجمي خواهه تخليق ذريعي ٻارن کي پڙهڻ لاءِ ڪيتروئي مواد ڏنو ويو آهي. مثال طور "انوکا پکي" ڪتاب (مترجم مقبول ٻيٽي) ۾ ڪيترن کي پکين بابت علومات ڏني وئي آهي. ڊاڪٽر عبدالجبار جوڻيجي "لطيف ڪوئز" ۽ "سچل ڪئز" ۾ سنڌ جي انهن ٻنهي عظيم شاعرن جي شخصيت ۽ ڊورجي علومات ڏني آهي. ٻاراڻي ادب جي موضوع تي هن وقت تائين جيڪي ٻه متفرق نوعيت وارا ڪتاب مرتب ٿي مارڪيٽ ۾ آيا آهن، تن ۾ "عام علومات" لاءِ اڪثر ڪري الڳ گنجائش رکي ۽ ڏي وئي آهي. انهيءَ موضوع تي توجه ڇڪيندڙ ڪوشش ڪتاب "ذهني آزمائش" آهي. ڊاڪٽر ڊ رمحمد پٺاڻ

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 171

جي هن ڪتاب ۾ ذهني آزمائش ۽ عام معلومات جا اهي اصول نظر اچن ٿا ، جيڪي ٻار جي ذهني ۽ معلوماتي ڄاڻ جي اصول تربيت ڏيڻ کان پوءِ ڪيس چٽا پيٽي جي امتحان ۾ ويهڻ ۽ منهن ڏيڻ لائق بڻائين ٿا .

طنز و مزاج :

وندر ۽ طنزو مزاح

ٻاراڻي ادب جي اهم موضوعن ۾ شمار ڪيا وڃن ٿا جو ته ٻارن جي ذهانت جي لحاظ کان ٻار انهن موضوعن ۾ وڌيڪ دلچسپي وٺندا آهي ۽ ڪل ٻوڪ ۾ گهٽ سگهي ۽ سمجهي ويندو آهي . اسان جي ليکڪن ، اديبن ۽ شاعرن پڻ انهيءَ اهميت کي ڌيان ۾ رکندي ، هن موضوع تي دل کولي قلم کنيو آهي . انهيءَ سلسلي ۾ متفرق نوعيت واري مواد تي مشتمل ڪتابن ۾ اهڙي گنجائش پڻ رکي وئي . موضوع تي لکيل ڪن مان " ظرافت لطيف " (خالد حسين عرساڻي) ، " کل ۽ خوشي " (حاجي حقير) ، " هيرن جو هار " (فدا سرهيو) ۽ " چرچن جي چٽڻي " (محمد بخش " جوهر ") جا نالا ذڪر لائق آهن .

اهڙي نموني سان مافوق الفطرت ڪردارن ۽ واقعن تي لکيل ڪتاب پڻ ٻارن جي وندر ، مزاح ۽ تجسس جون ضرورتون پوريون ڪن ٿا . انهيءَ ڏس ۾ " ڀوتن جون شرارتون " (عبدالعليم) ، " جادو جي منڊي " (حاجي حقير) ، " اڏام کٽولو " (محمد بخش " جوهر ") ۽ " سونو ٻال " (نذير حسين ٻيٽي) جهڙن ڪتابن جا نالا مثال طور پيش ڪري سگهجن ٿا .

سنڌي ٻاراڻي ادب جا فقط اهي ئي موضوع ڪونهن . اسان جي ليکڪن شاعرن ۽ اديبن سنڌ ، سنڌ جي تهذيب ، سنڌ جي مسئلن ۽ ٻين ڪيترن ئي اهم موضوعن تي قلم کنيو آهي .

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 172

تنقيدي تجزيو :

سنڌي ٻاراڻي ادب جو جائزو فني نقطہ نگاھ کان وٺي سگهجي ٿو. ان لاءِ هن هيٺ ڇهن صنفن جو تفصيلي تنقيدي جائزو پيش ڪجي ٿو. انهن ۾ شاعري لاءِ ڪتاب " سيان جا سبجل "، ڪهاڻي لاءِ ڪتاب " نادان زال "، ڊرامي لاءِ " ٺلوءَ جي شادي " ۽ ناول لاءِ " لاکو ڦلاڻي " جي چونڊ ڪئي وئي آهي .

" سيان جا سبجل " (شاعري) .

سنڌي ادب ۾ ٻاراڻي شاعريءَ جي ڪميءَ ڪي محسوس ڪندي ، " گجب (گلن جهڙا ٻارڙا) پبليڪيشن حيدرآباد ، ١٩٧٧ع ۾ سوسن مرزا جو لکيل شاعريءَ جو ڪتاب " سيان جا سبجل " شايع ڪيو ٣٥ صفحن جي هن شاعري جي ڪتاب ۾ ٻارن جي ذانءَ جو مڪمل مواد ڏنو ويو آهي . ڪتاب جو تفصيلي تنقيدي جائزو هيٺ ڏجي ٿو :

(الف) " صنفون " :

هن ڪتاب ۾ سوسن مرزا ٻارن جي ذهني معيار ۽ رجحانن کي اکيان رکي ٻارن لاءِ نظم ، گيت ، لولي ، ٻاراڻا ٻول ، ٺيڙو ، دعائيہ شعر ۽ بيت تي طبع آزمائي ڪئي آهي .

سوسن مرزا پهرين شاعره آهي جنهن ٻاراڻي ادب ۾ شاعريءَ جي ڪتاب کي هڪ مجموعي جي صورت ۾ پيش ڪيو آهي . جنهن وقت سوسن مرزا جي شاعريءَ جو ڪتاب

شايع ٿيو هو ته هوءَ ان وقت ٻار ٻه ٻارائي وهيءَ مان گذري رهي هئي ، ٻار ٻارائي وهيءَ ۾ جيڪي ڪجهه محسوس ڪيو اٿس ، هوءَ انهن جذبن ۽ احساس ڪي شعرن جو ويس پهرائي ٻارن کي وندر ۽ سکيا جو ڏس ڏنو آهي .

(ب) موضـــــوع :

سالن کان ٻار پنهنجي درسي ڪتابن ۾ لکيل نظمن يا گيتن کي آلاپي پنهنجي خوشيءَ جو اظهار ڪندا آهن پر سوسن مرزا انهن پراڻن گيتن ۽ نظمن کي ڇڏي ذهنيءَ ۽ فڪري مقصد کي سامهون رکي ٻارن ۾ سجاڳيءَ جو جذبو جاڳايو . جهڙي طرح " سورهيه ٻالڪ جو وچن " نظم ۾ ٻار جي عزم جو مثال هن طرح ڏني ٿي :

مان هرد يوار کي ڀاهيندس ،
نيهن ڌرتيءَ ساڻ نڀائيندس .
مان مانجهي مٺياڌار آهيان ،
مان پهلوانن جو ٻار آهيان .(۱)

پنهنجي ڌرتيءَ جي موجوده ماحول کي ذهن ۾ رکي حقيقتن کي اکيان رکندي پرماريت جي خلاف جنگ جوٽڻ جي ارادي جو اظهار نئين نسل جي ٻار واتان هئين ڪرائي ٿي :

---

(۱) سوسن مرزا : " سيان جا سيجل " گجب پبليڪيشن " حيدرآباد ، ۱۹۷۷ع ـ ص ۱ .

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 174

پريت اسان جي آهي سچ سان ،
جنگ اسان جي آهي ڪچ سان ،
سک جو سج ٻه اڀاريندا سين ،
ماري مچ ڪنداسين هڙ پرمار ،
اسين سنڌ جي نئين نسل جا ٻار ·(۱)

لولي ننڊ جو سنيهو آهي جنهن جي ذريعي ماءُ ٻارڪي مٺي ننڊ ۾ سهاري خوابن جي ديس ۾ پهچائي ٿي · پر سوسن مرزا لوليءَ ۾ به سجاڳيءَ جو سنڌ ڏئي ٿي ۽ ٻارڪي ننڍي هوندي ڪان ئي بهادريءَ جو سبق ڏيندائي ٿي · جابر ۽ ظالم اکيان ڏڏهن ٻه ٻجهڙ جو اسرار ڪري ٿي · جيل جي لوهي ديوارين ۾ بند شينهن جو انديشو گيت جي صورت ۾ ٻڌائي ڪيس ديس تان قربان ٿيڻ جو قسم ڏئي ٿي ۽ آئينده جا اهڃاڻ هن طرح ٻڌائي ٿي :

تون ديس ڏ روهي سڏ ٻين
۽ شايد مقتل ونڊ ڏين ·
پر سنهن اڻئي سوڀيا را
تون آڻ نه مڃجئين پيارا
۽ ان ڪان اڳ جو توکي
ڪو آزاديءَ ڪان روڪي

Gul Hayat Institute

---

(۱) سوسن مرزا : " سپان جا ٻهچل " گجب پبليڪيشن ، حيدرآباد ، ۱۹۷۷ع ، ۴۰ ص ·

ٿون مڙس مٿيرن وانگي

ڄجان قربان ڌرتيءَ تان

پنهنجا مينديءَ رتا هٿڙا

لولي ٿوڪي پٽڙا ـ (١)

سنڌو دريا جي پاڻيءَ تي پلجندڙ سنڌي ڀار دنيا جي هر ڀار سان دوستي رکي ٿو. ڌاري ڌوڄهي جي فرق کي مٽائي امن جو خواهان آهي. جنهن جو ذڪر شاعره سنڌ ن واتان هيئن چورائي ٿي :

ڌارا ڌوڄها سهڻا ٻار،

سڀئي آهن پنهنجا ٻار.

امن آشتي سان ٿئون پيار،

مورنه ڌنهن کان ڌريون ڌڪار.

ٿنهنجو دريا ـ منهنجو دريا

سنڌو دريا

Gul Hayat Institute

سنڌو دريا (٢)

ٻارن کي پنهنجي وطن جي محبت جو احساس هيئن ڏياري ٿي :

---

(١) سوسن مرزا : "سپان جا ٻيجل"، گجب پبليڪيشن، حيدرآباد، ١٩٧٧ع، ٦ ص.

(٢) ايضا ٩ ـ ص.

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 176

سدا وسي ٿلُ

سدا هجي ٿلُ

سائو ستابو

ديس اسانجو

ديس اسانجو (١)

هن مجموعي ۾ شاعره ٻارن کي وند رائڻ ۽ سندن من ۾ خوشيءَ جا جذبا جاڳائڻ لاءِ ، بسنت بهار جي وڻندڙ موسم جي منظرنگاري اهڙي سهڻي ڪئي آهي جو بسنت جي موسم نه هوندي به ٻار پاڻ کي باغ ۾ گهمند و ڦرند و محسوس ڪري ٿو. نظم ۾ گلن ڦلن ، پکين ۽ پوپٽن جي نچڻ ٽپڻ ۽ قدرت جي نظارن جي منظر ڪشي هن طرح ڪئي ويئي آهي:

بسنت آئي

گلن تي پوپٽ

ڦرن گهرن پيا

نچن ٽپن پيا

جتي ڏسي آ

سڳند ڇائي

بسنت آئي (٢)

Gul Hayat Institute

---

(١) سوسن مرزا : " سپان جا سيجل " ، گجب پبليڪيشن ، حيدرآباد ، ١٩٧٧ع ، ص ١ .

(٢) ايضا ص ٨ .

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 177

سوسن ٻارن کي ڳڻتي وسيلي تعليمي سکيا ڏني آهي مثال هيٺ ڏجي ٿو:

چارءِ هڪ پنج
هلو ڏسون ٻارو
سھڻا پورا پورا
نديءَ ٽڙنڊ ڙ هنج (١)

انگريزي ٻوليءَ جي الفابيٽ کي سنڌي ٻوليءَ جي لفظن سان ملائي الفابيٽ هن ريت ياد ڪرائي ٿي :

پي • ڪيو • آر
اسان سنڌي ٻار
ڏين ڏکايون دل ڏکمن جي
سڀ سان رکون پيار •(٢)

سنڌو دريا ۾ جڏهن چاڙهه اچي ٿو ته ان جي هاڃيڪار تباهيءَ جو اثر ڪچي جي ڳوٺن تي پوي ٿو • ان ڏکوئيند ڙ واقعن کي محسوس ڪندي شاعره ٻوڏ کان متاثر ٿيل هڪ نينگريءَ جي دل ڏارينڊ ڙ صدا کي سنڌ سواتان هيئن چورائي ٿي :

پرسال جڏهن آيو هئين
تنهنجي لوڏ ٻرين لهرين ۾
نناڍڙي ادي لڙهي ويئي •

---

(١) سوسن مرزا : " سيان جا ٻيچل " ، گجب پبليڪيشن ، حيدرآباد ، ١٩٧٧ع، ٧ ص •

(٢) ايضا ٢٣ ص •

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 178

ماءُ جي هنج اجڙي ويئي
بابي کي ڏنهن نانگ ڏنگيو
هاءِ امڙ جو سهاڳ لٽيو
ٽوڪي پر ڊو رحم نه پيو ۰(١)

سوسن ٻاراڻين راند ين ۽ ٻاراڻن ٻولن کي پنهنجي نظمن جو موضوع بڻايو آهي جنهن ذري سنڌ سنڌم ٻارن لاءِ اوپرا ڪين آهن ۽ هوانهن ٽين مان جلدي متاثر ٿين ٿا جهڙوڪ :

چيڪلي پايون
پير گسايون
منڊ ملهايون
گڏجي ڳايون ۰(٢)

(ت) ٻـــــولـــــي :

سوسن مرزا جي شعرن جي ٻولي ، سادي ۽ رواني واري آهي ۽ جلدي ٻار جي ذهن ۾ ويهجي وڃڻ واري آهي۰ نظم اهڙا چونڊيا ويا آهن جنهن سان ٻار کي علومات ملي ٿي ۰ شاعره ٻاراڻن ٻولن ۾ ٻارن جي معصوم ، پيارين پيارين ڳالهين حرڪتن ۽ خواهشن کي سادي سلوڻي ۽ عام فهم ٻوليءَ ۾ پيش ڪيو آهي ۰ سنڌس ڏيترا

---

(١) سوسن مرزا : " سيان جا ٻيجل " گجب پبليڪيشن ، حيدرآباد ، ١٩٧٧ع
٢٧ ص ۰

(٢)

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 179

شعر لوڪ شاعريءَ جي ردم ۽ لئي تي ٻيڌل آهن. شعر وند رائيندڙ ب آهي ته معلوماتي پڻ جنهن مان سکيا ملي ٿي .

شاعره تشبيهه ۽ استعارن جي ذريعي پنهنجي ٻولي کي وڌيڪ سونهن ۽ سوڀيا بخشي آهي جنهن جي ڪري هن ڏنهن ڳالهه، واقعي ۽ احساس کي سهڻي نموني ۽ بيان ڪيو آهي جهڙوڪ :

(١)

مان شيهي جي ديوار آهيان

مان پهلوانن جو ٻار آهيان

(٢)

موتين جهڙو من اسان جو

ڏرتي ساري ڏن اسان جو .

(٣)

چوڻ وڃاتيون ٻڪڪان

ويچاري امان جون

(٤)

انگ اگهاڙا اڀ جان

منهنجا امان جا .

Gul Hayat Institute

(٥)

گلڙن ڦلڙن جهڙا اڏڙا

پنگڙين جان اٿئي چپڙا .

---

(١) سوسن مرزا : " سپان جا ٻيجل " ، گجب پبليڪيشن ، حيدرآباد ١٩٧٧ع ١ ص .

(٢) ايضا ۴ ص .

(٣) ايضا ١٣ ص .

(٤) ايضا ١٣ ص .

(٥) ايضا ٢٣ ص .

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 180

ٻار پنهنجو پاڻ کي " شيشي جي ديوار " سان ڀيٽدي ٿو، پنهنجيءَ من کي موتين جهڙو اجرو سان " ماءُ جي ڇاتيءَ کي چوڏي سان "، انگ اگهاڙن کي آسمان سان تشبيهه ڏئي ٿو. شاعره ٻارن جي چپن کي پنکڙين سان تشبيهه ڏني آهي جنهن سان ٻوليءَ ۾ خوبصورتي پيدا ٿي ويئي آهي.

سوسن جي شاعريءَ ۾ جتي خوبين جو ذڪر اچي ٿو ته اتي ڪيس جن ڏجي ٿي پر ڏن هنڌن تي خاميون به ملن ٿيون جيڪي ڏيان طلب آهن. " چلڙو " گيت ۾ نانو ناني، ڏاڏو ڏاڏي، ماسي پڦي، رشتن جي سڃاڻ ڪرائي ويئي آهي اهي سڀ رشتا احترام لائق آهن پر گيت ۾ انهن رشتن کي مذاق جو نشانو بنايو ويو آهي. ٻار کي سنوارڻ بدران بگاڙيو ويو آهي. هي سڀ رشتا ٻار جي ڪردار جي تعمير ۾ اهم ڪردار ادا ڪن ٿا. ٻار کي جيڪڏهن هنن رشتن سان نفرت يا مذاق ڪرڻ سيکاري ويئي ته ٻار وڏو ٿي انهن رشتن کي پنهنجو پاڻ لاءِ بوجهه محسوس ڪندو. ٻارن کي اهڙو سبق ڏيڻ گهرجي، جو وڏن جو سنڌ ن پوڙهپڻ ۾ سهارو بنجڻ جي ڪوشش ڪن " چلڙو " گيت ۾ ڏاڏي جي صفت ڪي هن طرح بيان ڪيو ويو آهي جنهن ۾ مذاق جو روپ ملي ٿو.

مثال :

ڏاڏي ڳلان ڳڇي
ڳهر سجي ڪان لڌي
مال مليدا ڪائي ٿي
مون کي به سڪائي ٿي (١)

---

(١) سوسن مرزا : " سپان جا ڇپجل "، ڳجب پبليڪيشن، حيدرآباد، ١٩٧٧ع ٢ ص.

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 181

ڀڻي ۽ ڀاءُ جي رشتي کي ڪالهه ڏڪاريو ويو آهي جنهن جو مثال هيٺين ريت آهي :

ڀڻي الله رکي
ڏڏ جي ڄڻ ڏکي
سارو ڏينهن ڇڪي ٿي چلهه
اسان تي ڏري ٿي ظلم (١)

ماسيءَ جي رشتي سان نفرت جو اظهار ڪرايو ويو آهي حالانڪ سنڌي چوڻي عام چوڻي آهي تہ

" ماءُ نہ ويائي ماسي ويائي " يعني ماءُ کان پوءِ ماسي هڪ اهڙو محبت ۽ خلوص ڀريو رشتو آهي جيڪو ٻارڪي ماءُ جي نعم البدل محبت ڏئي ٿو.

" ٿيڙو " صنف ۾ " ناني " کي سلفي ڄڏيندي ڏيکاريو ويو آهي جنهن جو مثال هيٺ ڏجي ٿو:

نانو ڇڏي پيو سلفي
ھلو ٻارو پاڻ ڪاٽون
شڪار پور جي ڪلفي.

ردم ۽ لئي کي قائم رکڻ لاءِ سلفي جو لفظ ڪتب آندو ويو آهي. حالانڪ ٻيا بہ ڪيترائي موزون لفظ آهن جيڪي ٻارن کي ڏئي سگهجن ٿا. سلفي نشي وار ٻرائڻ مهل ڪما ڇي ٿي. ٻارن کي نشي دار شين کان نفرت ڏڻ جا شعر ڏنا وڃن تہ جيئن ننڍي هوندي

---

(١) سوسن مرزا : " سيان جا ٻيڄل " ، گجب پبليڪيشن ، حيدرآباد ، ١٩٧٧ع
ص ٢.

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 182

ڪان ئي هوانهن شين جي ويجهو وڃڻ به پسند نه ڪن ٠

شاعر پنهنجي دور جو مبلغ ۽ سماج سڌارڪ هوندو آهي شاعري ذهني پيڙا جو نچوڙ آهي ٠ شاعري ٻارن جي خيالن ۽ جذبن کي مناسب پاسي ڏانهن موڙڻ لاءِ وڏو ڪارائتو طريقو آهي ٠

مجموعي ۾ اخلاقي قدرن کي نظر ڪيو ويو آهي نه حمد ڏني ويئي آهي نه مولود جو ذڪر آهي اخلاقي قدرن سان مذهب اسلام جي محبت جو درس ملي ٿو ٠

مقـــدمـــه صـدیـــت :

هن مجموعي ۾ گيتن نظمن ۾ اکيتي وڌڻ ، کوڙڪي نندڻ ، سچ جو ساٿ ڏيڻ ۽ بهادري سان ڏرتي ءَ تان سرساهه صدقي ڪرڻ جهڙن موضوعن کي ڪنيو ويو آهي ٠ پنهنجي ديس جي اهم ۽ سورهيه ڪردارن کان آگاهه ڪيو آهي ٠ گيتن ۾ موضوع جي رنگا رنگي موجود آهي ٠ شاعره ٻارن جي معصوم ، پيارين پيارين ڳالهين ، حرڪتن ۽ خواهشن کي سادي سلوڻي نموني ۾ پيش ڪيو آهي ٠

Gul Hayat Institute

" نادان زال " (ڪهاڻي)

تـعـــارف :

اديب ۽ ليکڪ پنهنجي دور جو حساس فرد ٿئي ٿو ٠ معاشري جون خاميون ڏسي هو بيچين ٿي پوندو آهي ٠ تري ءَ تي بهشت جي ڏيکارڻ لاءِ هو پنهنجي قلم کي ڪم آڻيندو آهي ٠

پاڪستان جي قيام کان پوءِ سنڌ جي معاشري کي ڪيترائي مسئلا ڏسڻا پيا . عورت جي تعليم سنگين مسئلو بڻجي سنڌ واسين کي ستائڻ لڳي ۽ اسان جي اديبن سر شديد وسندڙ ۽ معاشري جي ضرورتن کي پوري ڪرڻ لاءِ عورت جي تعليم کي پڻ پنهنجي لکڻ جو موضوع بنايو ۽ انهيءَ مسئلي کان نئين نسل توڙي ٻارن کي واقف ڪرڻ شروع ڪيو. جيئن هو وڏا ٿي انهن آزارن کان بچي سگهن جيڪي اسان کي تعليم جي نه هئڻ ڪري ڏسڻا پون ٿا .

" نادان زال " انهيءَ سوچ جي پيداوار آهي . هي ڪهاڻي " محمد بخش جوهر " لکي ۽ آر- ايچ احمد اينڊ سنز ادرس شايع ڪرائي . ڪهاڻيءَ جو تفصيلي تنقيدي جائزو هيٺ ڏجي ٿو.

پلاٽ ۽ ڪهاڻي :

نادان زال جي ڪهاڻي هن ريت آهي ته هڪ اڻ پڙهيل زال پنهنجي پڙهيل مڙس ۽ ٻچن جي حياتي وڃائي ويهي ٿي . هو هڪ اهڙي ڪلارڪ جي زال آهي جنهن کي ڪچي نوڪري مليل آهي . هڪ ڀيري ٻار جي طبيعت خراب ٿي پوي ٿي ۽ اها ٺڳ فقير وٽ دعا تعويذ ڪرائڻ وڃي ٿي . ٻار جي طبعيت خوش نه ٿي ٿئي ويتر مري وڃي ٿو . بد قسمتيءَ سان سندس گهر وارو نوڪري به وڃائي ويهي ٿو . هو حيرانيءَ ۽ پريشاني ۾ بيمار ٿي پوي ٿو ۽ کيس به پنهنجي حياتيءَ تان هٿ کڻڻو پوي ٿو .

ڪهاڻيءَ پلاٽ ۾ ڪا فني خامي نظر نه ٿي اچي ليڪن ڪهاڻيءَ ۾ ڪيترائي جهول نظر اچن ٿا جن کي نظرانداز ڪري نه ٿو سگهجي مثال طور اهو ٻڌايو ويو

Gul Hayat Institute

آهي ته گهر ۾ ٿي معمولي ڌاريو آهي ليڪن پوءِ به اهڙي واڳ پاڻي ٿو جنهن کي سوني زنجير آهي. سنڌ ۾ غربت کي ڏسي به پاڻ وارا هنن وٽ پنهنجا امانت ۾ رکن ٿا. جيڪا ان ٿيڻي ڳالهه آهي. آڪاڻيءَ ۾ گهٽريون ٿي جيون پڻ ان ٿيڻيون ڳالهيون ڏنيون ويون آهن.

هڪ هنڌ ڏيکاريو ويو آهي ته عورت پاڻ پڙهائي ٿي ته هو ٿي ڏوهه پنڌ ڏري ٻارڪي ڪلهي تي کڻي پير صاحب وٽ وڃي ٿي پر ساڳي عورت مڙس سان ڳالهه ڪندي پڙهائي ٿي ته هوءَ ساڳي ٽانگي تي گهر موٽي آئي.

آڪاڻي پڙهڻ مان ائين ٿو لڳي ته ان پڙهي عورت کي گهٽ ڏيکارڻ لاءِ اجايو ڳالهين کي وڌائي چڙهائي پيش ڪيو ويو آهي. جن جو حقيقت سان ڪو به واسطو ڪونه آهي. مثال طور ٻار جي مري وڃڻ کان پوءِ مڙس جو سخت بيمار ٿيڻ ۽ مري وڃڻ.

ڪردار نگاري :

ڪهاڻي "نادان زال" ۾ چار ڪردار ڏنا ويا آهن اهي آهن زال، مڙس ٻار ۽ شاهه صاحب. ڪهاڻيڪار ڪردار نگاري جنهن جانبداريءَ جو مظاهرو ڪيو آهي ۽ خاص طور تي ان پڙهيل عورت سان انصاف نه ڪيو اٿس. ان سلسلي ۾ پاڻ لکي ٿو ته "هي هڪ اهڙي زال جي ڪهاڻي آهي جيڪا جهالت ۾ پلي ۽ جهالت ۾ ئي مڙس جو گهر سنڀاليائين. هن زال سان تعليم يافته مڙس جي زندگيءَ جو ڪهڙو حشر ٿئي ٿو ۽ ٻار سان ڪهڙيون تعديون ٿين ٿيون سي پڙهڻ بعد ئي معلوم ٿيندو." (١)

---

(١) محمد بخش جوهر "؛ "نادان زال"، حيدرآباد، آر-ايچ احمد اينڊ برادرس ١٩٦٦ع، ٢ ص.

Gul Hayat Institute www.drpathan.com

ناول ڌاڳا جا ڪردار نگاريءَ جو هڪ ٻيو طريقو استعمال ڪيو آهي اهو

آهي ڪردارن جي قول ۽ فعل ذريعي سندن شخصيت تي روشني وجهڻ مثال طور عورت

پنهنجي گفتگو مان پنهنجي ڪردار تي هن ريت روشني وجهي ٿي.

" ڌڻي جهالت آهي مون ۾ سڀ هڪ ڪٽ پٽ ڪرڻ ئي نٿي اچي نه ته

ڪاٺ پيٺ، سبڻ پرڻ سڀ ڪجهه ته اچيم ٿو، ۽ هڪ اهو نامراد نيڻن نٿو اچيم جو

ڏينهن ۾ ٻه دفعا وهنجان، ٻه دفعا وار ڦاهيان، الله جو شڪر جو لکڻ ۾ هڪ زال ملي

اٿئي جيڪا هن اڄڪلهه جي فيشن جي ملئي ها ته خبر پئجي وڃيئي ها. جهڳو جهڻ

ڪري ڇڏئي هان، پئسن تي ته پاڻي هاري ها "(١)

ڌاڳي ۾ عورت مرڪزي ڪردار جي حيثيت رکي باقي ٻيا ڪردار ثانوي

حيثيت جا آهن. مرس جي ڪردار کي ٻي ورتي لاچار ڏيکاريو ويو آهي ۽ پير جي ڪردار

کي پڻ اشاري طور ظاهر ڪيو ويو آهي سڀ کان وڌيڪ توجه عورت جي ڪردار تي ڏنو

ويو آهي. ڌاڳي پڙهڻ کان پوءِ معلوم ٿئي ٿو ته سندس والد ڪنهن پير جو جاهل

مريد آهي ۽ هو پڻ اڻ پڙهي ضدي ۽ جاهل عورت آهي. پنهنجي ٻارڪي اونهاري هوندي

به چئن مهينن کان پوءِ وهنجاري ٿي ۽ هو جڏهن بيمار ٿي پوي ٿي ته ڪيس هڪ ٽڳ

پير ڏي وٺي وڃي ٿي. دوا کان وڌيڪ سندس دعا تي اعتماد آهي ۽ اهو اعتماد هن

کان سڀ ڪجهه ڦري وٺي ٿو.

---

(١) محمد بخش جوهر : " نادان زال ". حيدرآباد، آر-ايچ احمد اينڊ

برادرس، ١٩٦٦ع، ۴ ص.

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 186

ڪردارنگاري ڪندي جتي ليکڪ جانبداري ۽ ڪان ڪم ورتو آهي، اتي ڪي فني غلطيون پڻ ڪري ويٺو آهي. مثال طور :- اڻ پڙهي عورت پنهنجي مڙس کي بار ڏيندي چوي ٿي، ڪيس حديه ڪي ڏيڪاري اڇي پر پاڻ حديه بدران بارڪي ٿڳ پير ڏي وٺي وڃي ٿي. بحرحال ڪهاڻي ۽ جي ڪردارنگاري ۾ ڪيترا جهول نظر اچن ٿا.

ٻـــولـــي :

ڪهاڻي ۽ جي ٻولي سليس ۽ آسان هوندي به ڪن هنڌن تي اهو تاثر ڏئي ٿي ته غير سنڌي لفظن جي استعمال ڪرڻ سان ليکڪ رهي نه سگهيو آهي. اهي لفظ ٻارن جي سمجهه ۾ اچڻ جهڙا نه آهن. جهڙوڪ : نزاڪت، نامراد، شدت، غم، دليجو، مقيه، پونجي ۽ ڪمبخت وغيره.

جيئن ته ڪتاب ٻارن لاءِ لکيو ويو آهي ان ڪري ٻولي پڻ اهڙي ڪم آڻڻ گهربي هئي جيڪا ٻارن جي سمجهه ۾ اچي سگهي. فاضل ڪهاڻيڪار ٻولي کي وڻندڙ بنائڻ لاءِ اصطلاح پڻ ڪم آندا آهن جهڙوڪ : ڏند ڪرڻ، ڪشفت ڪرڻ، جهگو جهڻ شيڻ، اکين اڳيان اوندهه، اچڻ وغيره. ٻولي ۽ جي اسلوب جو مثال هيٺ ڏجي ٿو :

" وچڻ ڪي ته هليو ويو، ليڪن سجو ڏينهن ٻار جي ناچاقي سبب طبعيت پريشان رهي. قلم هٿ ۾ جهلي سوچيندو رهيو. منهنجو معصوم پٽ چا ڪريان ڪمبخت دوا به اچلائي ڇڏي هئي. نادان عورت خبر نه آهي ته چا پيارينديءَ - يا الله ڪهڙي ڏوهه جي سزا ۾ مون کي هي ۽ وحشي زال ڏني اٿئي. "(١)

---

(١) محمد بخش جوهر : " نادان زال "، حيدرآباد، آر-ايچ احمد ائنڊ برادرس، ١٩٦٦ع، ٦ ص.

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 187

گفتگو :

جيئن تہ ڏهاڪي نهايت مختصر آهي ان ڪري گفتگو جي فني جزي کي پڻ انهي ۾ لوڻ برابر جڳهہ ملي سگهي آهي • هن فني جزي جي مطالعي ڪرڻ کان پوءِ معلوم ٿئي ٿو تہ گفتگو ڪردارن جي شخصيت ۽ عمل تي ڀرپور روشني وجهي ٿي ۽ سندن ذهنيت خواهہ اندر جي اڌمن جي ترجماني ڪري ٿي •

مرد جي گفتگو نهايت مختصر پر اثر ۽ وقتائتي آهي ليڪن عورت جي گفتگو مان ڪٿي ڪٿي تقرير جو تاثر ملي ٿو ان جو هڪ مثال هيٺ ڏجي ٿو •

" بس، چو مون کي طعنا ڏئي رهيو آهين • اهو بہ ايترو جلدي پنهن جي ٻ پ کان وهنجاريانس ٿي نہ تہ وڏين پوڙهين کي اهو چوندي ٻڌو آهي تہ يا وهنجاري دائي يا وهنجارين چار پائر • ڪمبخت عورتن جو تہ ويو بہ ٻارن ٻچن سان واسطو آهي مرد ن جون وري بہ اڏيلو ساهہ آهي • الله نہ ڪري جو وچ ۾ وهنجڻ لڳين • وڏن ماڻهن جون ڳالهيون نتا مڃيون تڏهن ئي تہ عمرون گهٽ ٿيڻ لڳيون آهن • هر روز وهنجي سڄي طاقت تہ ٻاڻي ۾ وهائي ڇڏيون ٿا • "(١)

---

(١) محمد بخش جوهر : " نادان زال " ، حيدرآباد ، آر۔ايچ احمد اينڊ براد رس ، ١٩٦٦ع، ٢ ص •

مقصد يت :

جيئن اڳ ۾ عرض ڪيو ويو آهي ته هيءَ ڪهاڻي ان مقصد لاءِ لکي وئي آهي ته ٻارن کي اهو ذهن نشين ڪرائي سگهجي ته علم مرد توڙي عورت لاءِ ضروري آهي، جيڏو هن عورت ذات کي انهيءَ زيور کان محروم رکيو ويندو ته ان جو سڄو اثر پوري معاشري تي پوندو ۽ چيو ويندو آهي ته ماءُ جي گود انسان لاءِ پهرين درسگاهه ٿئي ٿي ۽ ان جي شخصيت تي انهيءَ درسگاهه جو وڏو اثر ٿئي ٿو ۽ ان ڪري جيڏو هن ماءُ تعليم يافته هوندي ته معاشري کي سڌريل فرد ملي سگهندا ۽ اهي صورت ۾ انسان جا گهر جنت جي بدران جهنم بڻجي ويندا جيئن هن ڪهاڻي ۾ ذڪاريو ويو آهي.

"لاکوقلاڻي" (ناول)

سنڌي ٻاراڻي ادب ۾ ڪهاڻين جا ڪتاب ته گهڻيئي نظر ايندا پر ناول نظر نه ايندو ۽ ناول نگاري جي ڪوشش ۾ مشهور سنڌي ڊاڪٽر شمس الدين عرساڻي ٻارن لاءِ هڪ ناول "لاکوقلاڻي" لکيو ۱۰۸ صفحن جو هي ناول "ڪتابي دنيا"، حيدرآباد، سنڌ طرفان ۱۹۸۲ع ۾ شايع ٿيو ۽ ناول جو تنقيدي جائزو هيٺ ڏجي ٿو :

ڪهاڻي :

ناول "لاکوقلاڻي" سنڌ جي هڪ بهادر رجوڏي جوان ۽ سورهيه

سورمي جي حب الوطني ۽ هيٺن سان همدردي ۽ جي ڊارنامن ۽ واقعن جو مجموعو آهي.

" لاکو ڦلاڻي " هن ناول جو مکيه ڪردار آهي جيڪو بهادر ۽ پنهنجو مٽ پاڻ آهي. لاکي ڦلاڻي ۽ تي سنڌ سڄي ڏاڍي جو نالو رکيل آهي، جيڪو سڀ جذبا رکندڙ ۽ قوم جو ڏک رکندڙ انسان هو. هو نه پنهنجي قوم کي ڦريندو هو ۽ نه ان کي پرمارن هٿان ڦرجڻ ڏيندو هو.

" لاکو ڦلاڻي " پنهنجي ماءُ کان ڏاڍي جي بهادري جا قصا ۽ ڊارناما ٻڌندو رهندو هو، ان ڪري سندس شخصيت ۾ به ڏاڍي جي شخصيت وارو جذبو ۽ ولولو پيدا ٿي ويو ۽ پاڻ جوانيءَ ۾ ڏاڍي جي بهادريءَ واري ورثي کي سنڀالي ان جي نقش قدم تي هلي پنهنجو نالو سنڌ جي تاريخ ۾ شامل ڪري ڇڏيائين. سنڌ جي تاريخ جا جيڪڏهن اسين ورق اٿلائينداسين ته اسان کي ڏيترائي اهڙا سورما ملندا، جن ظلم جي خلاف آواز اٿاري پنهنجي ديس جي غريب ۽ هيٺين انسانن کي ظالمن جي چنبي کان آزاد ڪرايو. هن ناول ۾ لاکو ڦلاڻي به حق ۽ سچ جي جنگ جوڙيندڙ جوان آهي جيڪو مصيبت ۾ ڦاٿل انسانن جي مدد ڪندو رهي ٿو ۽ هيٺن سان همدردي ڪري ڪين حق وٺي ڏيندو رهي ٿو. اهو ئي سبب آهي جو ظالم سردار جيڪي غريبن جو رت چوسيندا رهن ٿا اهي هر وقت لاکي ڦلاڻي تان حسد ڪندا رهن ٿا ۽ سوچيندا رهن ٿا ته ڪهڙي طرح لاکي ڦلاڻي ۽ جي شخصيت کي ختم ڪجي. ناول ۾ لاکو ڦلاڻي بهادري سان ظالم زميندارن جي علائقي ۾ ڪهڙي مصيبت ۾ گرفتار ٿيل انسانن کي ڇڏائي ايندو آهي. پاڻ اهڙي ته بهادريءَ سان نڪريو اچي جو سڀ ڏسندائي رهجو وڃن. لاکو انهن سردارن کي اهڙي ته ڪاري ضرب هڻيو اچي جو اهي سردار وري ڪنڌ ٿي نه ٿا ڪڍن جام ننگر جي سردارن تان حملا ڪري " سردار آگم " پنهنجن سپاهين

سان ٻل اوڳاڙڻ لاءِ اچي ٿو. ٻه ٻارهين مهيني جو غريبن جو ميڙيل اناج زوري لٽي وڃي ٿو. جيڪو به ظلم جي خلاف آواز اٿاري ٿو تنهن کي ظالم عملدار ماريو ڇڏين. سردار آگم خان جڏهن لاکي ڦلاڻي جي ڪوٽ تي ٻل اوڳاڙڻ لاءِ اچي ٿو ته لاکو ڪيس ٻل ڏيڻ کان انڪار ڪريو ڇڏي ۽ غريبن جو زوري ڪسيل اناج عملدارن کان کسي غريبن کي واپس ڪريو ڇڏي.

لاکو ڦلاڻي سلطان جام جي رحمدليءَ کان واقف رهي ٿو. ان ڏري

هو آگم خان جي ظلمن جو داستان ٻڌائڻ لاءِ جام ننگر وڃي ٿو. لاکو موقعو تلاش ڪري ٿو ته جام سلطان سان ملي، سردار آگم جي ظلمن جو داستان ٻڌائي. پر ڪيس ڪو به موقعو نه ٿو ملي. هڪ ڏينهن جام ننگر ۾ جام سلطان جي اکيان تيراندازي، تلوار بازي جا مقابلا ٿي رهيا هئا. لاکو ڦلاڻي هڪ اجنبي جي حيثيت سان ٿيڻي مقابلا کٽي ٿو. جام سلطان انعام ۾ کيس شاهي منڊي ڏئي ٿو. آگم خان کي جڏهن اها خبر پوي ٿي ته لاکو جام سلطان کي عوام جا اهنج ٻڌائڻ آيو آهي، تڏهن سپاهين کي اشارو ڏئي لاکي کي گرفتار ڪرڻ جو حڪم ڏئي ٿو. لاکي کي جڏهن آگم خان جي ارادن جي خبر پوي ٿي، تڏهن جام ننگر مان جان بچائي اچي ڪوٽ پهچي ٿو. آگم خان پنهنجو پاڻ کي سرخرو ڪرڻ لاءِ جام سلطان جا ڏن ڀرڻ لڳي ٿو ته لاکو ڦلاڻي هڪ ڌاڙيل آهي جيڪو ڌاڙا هڻي عوام کي لٽي رهيو آهي.

جام سلطان لاکي ڦلاڻي کي ڌاڙيل سمجهي گرفتار ڪرڻ لاءِ اچي ٿو. لاکو ڦلاڻي جام سلطان کي شاهي منڊي ڏيکاري اصل حقيقت کان آگاهه ڪري ٿو. جام سلطان اصل حقيقت ٻڌي، سندس بهادريءَ جو قدر ڪري کيس انهيءَ علائقي جو نواب مقرر ڪري ٿو. ڪجهه ڏينهن کان پوءِ لاکو ڦلاڻي موڪل سان شادي ڪري خوش زندگي

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 191

گذارڻ لڳي ٿو.

ڪردارنگاري :

ناول ۾ گهڻيئي ڪردار ڏنا ويا آهن جن مان مکيه ڪردارن جو ذڪر

هيٺ ڏجي ٿو:

لاکو ڦلاڻي :

لاکو ڦلاڻي هن ناول جو مکيه ڪردار آهي ناول جي آڪاڻي سندس ئي ڪردار تي ٻڌل آهي. لاکو غريبن جو همدرد ۽ ڏکي عوام جو قدردان آهي. هو پنهنجي ڌرتيءَ تان هران ظلم جو خاتمو ڪري ٿو جنهن ڪري غريب عوام ۽ پورهيت طبقو پڻ برابريت ڪندڙن هتان لتجند و رهي ٿو. حق ۽ انصاف جي نظام ڪان سواءِ هٿي ڪنهن قانون کي نه ٿو سڃاڻي. هران شخص کي انصاف وٺي ڏئي ٿو جيڪو ظالم هتان پيڙيبو رهي ٿو ۽ آخر ۾ به حق ۽ سچ جي فتح ٿئي ٿي.

لکمير جي مـــــاءُ :

Gul Hayat Institute

لکمير يعني لاکو ڦلاڻي جي ڪردار ناهڻ ۾ ماءُ جو وڏو هٿ آهي. ننڍي هوندي کان ئي پنهنجي پٽ کي ڏاڏي جي بهادريءَ جا قصا ٻڌائي سندس ذهني تربيت ڪندي رهي ٿي. لکمير جي ڏاڏي جنگلي سوئر کي مارڻ جو جيڪو ڪارنامو انجام ڏنو ان واقعي کي لکمير جي ماءُ هن طرح بيان ڪري ٿي.

" ٻنيءَ ۾ هڪڙو مرون اچي هريو. ان جو جوئر جي پوک پيلي ناس ڪري ڇڏي هئي. ٻيري ٻيري سان ڏيتراڻي ڪڙمي ڦٽي رکيائين. هڪڙي ٻيري ته وچ هئي

Gul Hayat Institute www.drpathan.com

محلي همراهه کي پورو ڪري ڇڏيائين ۰ بس انهيءَ ڏينهن ڏاڏ هين گهر ۾ موجود هو ۰ همراهه جي لاش کي ڏٺي مان ڪٽي ويا ته سوئر ٻه ڏٺي ۽ ڏاڍا هٿڻ لڳو ڏاڏ هين ڏڦو ڪٽي ٻه وڙند و ٻنهي ۾ پهچي ويو. سوئر ٻه جوهه ڪري ويو ۰ هن هر هر ٻه وڙ پائي ۽ هٿڻ جي ڪوشش ڪئي ۽ ڏاڏ هين وار بچائيند و ۽ ڪوهيون ڏيارند و رهيو ، تان جو سوئر ٿڪجي ٻه روشيڻ لڳو پوءِ ته ڏاڏ هين ٻه زور مان ڏڦو ڪٽي ڪنبيس ۰(۱)

ماءُ پنهنجي پٽ کي ٻه ڏاڏي جي نقش قدم تي هلڻ جي هدايت ڪري ٿي جنهن جو مثال هيٺ ڏجي ٿو.

" شاباس پٽ تون پنهنجي ڏاڏي وانگر ضرور هيٺن همراهَ ٻجهڻن ، غاصبن ۽ ظالم سردارن کان غريبن کي بچائيند و رهجئين ۰(۲)

لکمير جي ماءَ پنهنجي پٽ جي جهڙي طرح تربيت ڪري ٿي وڏي هوندي "لاکو ڦلاڻي " ماءُ جي ڏنل تربيت تي هيٺن ۽ غريبن جي مدد ڪري ٿو ۽ ڦاڙتل ماڻهن کي ڇڏائي ٿو.

نمرو سردار :

نمرو ، هڪ ظالم سردار آهي جيڪو ظلم جي ذريعي پنهنجي شڪست جو بدلو وٺي ٿو. سڀني سردارن جي وچ ۾ گهوڙن جي ٻوڙ جو مقابلو ٿئي ٿو جنهن ۾ لاکو

----

(۱) ڊاڪٽر شمس الدين عرساڻي : " لاکو ڦلاڻي " ، حيدرآباد ڪتابي دنيا ، ۱۹۸۲ع، ۸ ص.

(۲) ايضا ص ۱۰

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 193

ٺلاڻي ۾ حصو ورتي ٿو. ڳهوڙن جي ٻوڙ ۾ لاکي ڦلاڻيءَ جي " لکي " ڳهوڙي ڇهريون نمبر اچي ٿي ۽ نمري سردار جي ڳهوڙي کي شڪست ملي ٿي. هارڻ جو بدلو وٺڻ لاءِ جڏهن هو انسان سان نه ٿو پڄي سگهي ته ڳڳدام جانور تي ظلم ڪري ٿو. ڏنهن ناهينگ جي هٿان لاکي ڦلاڻيءَ جي ڳهوڙي " لکي " کي رات جي پهر ۾ بيهوشيءَ جي دوا ڪارائي لاکي جي ڌوٽ مان چورائي پنهنجي ڌوٽ ۾ قابو ڪري ڇڪيو ٻڌي ڏينهن هڪ آڳر جيڏي ڏلي لکي جي ران ۾ ستسبائي هن کي ٻوڙڪان بيڪار بنائي ڇڏيو. لاکي ٺلاڻيءَ کي جڏهن نمري جي ظلم جي خبر پوي ٿي ته هن نمري سان مقابلو ڪري ٿو. مقابلي ۾ ظالم نمري کي شڪست ملي ٿي. لاکو نمري کي بيهوشي جي حالت ۾ ڳهوڙي تي سندس پٺتي سان ٻڌي سندس گهر ڏانهن روانو ڪري ٿو. ائين لاکو ظالم نمري جو خاتمو ڪري ٿو.

سـونـل :

سونل جو ڏردار هڪ پورهيت ننيگري ءَ جو آهي سونل اوڏن جي قبيلي جي هڪ سورنهن سالن جي معصوم ۽ سهڻي ڇوڪري آهي جيڪا اوڏن سان گڏجي ڌوٽ جون ڀتيون جوڙي ٿي. اوڏن جو قبيلو پنهنجي سر جي سردارن جي ظلم ڪان بچي لاکي ڦلاڻيءَ جي ڌوٽ تي اچي پناهه وٺي ٿو. هڪ دفعي لاکي جي نظر سونل تي پوي ٿي لاکو سونل جي سونهن تي حيران ٿئي ٿو. سونل جي سونهن جو مثال هيٺ ڏجي ٿو.

" هو سورنهن سالن جي ڦوهه جوانيءَ ۾ هئي. پرنمائي لجائتيءَ ملڻي ۽ ڏاڍي هئي. سنهي جيلهه تي ٻانهن پڙو پيل، ٻانهي ڦلي ءَ وارو اوڍڻي

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 194

مان سنڌ س ڏٺڊ رنگائو چھرو تجلا پيوڏيند وهو ." (١)

لاکو نہ صرف سونل جي سونھن ۽ سوڀيا تي موهت ٿئي ٿو پر سنڌ س پورهيي ۽ محنت جو قدر ڪري ڪيس شادي ءَ جو پيغام ڏيئي ٿو جرهن جو مثال هيٺ ڏجي ٿو .

" نہ . . . نہ توهان ۾ ڏرتيءَ جي سڳند آهي . ساري سنڌ جي مٽي اوهان جي پيرن جي پٺي آهي . ٿورو رڪجي لاکو وري چوڻ لڳو تہ " سونل تون مون سان شادي ڪندين ؟ "(٢) سونل جي قدرداني جو بيو مثال هن ريت ڏئي ٿو :

" نہ ، نہ مون توهان جو قدر سچا ٿو آهيم توهان ڌرتيءَ جي سونھن سوڀيا آهيو ." (٣) .

پر سونل پنهنجي حال ۽ حيثيت کي ڏسي ڏنهن بہ خوشيءَ يا محبت جو اظهار نہ ٿي ڪري پاڻ ہي همتيءَ جو مظاهرو ڪري نماٿو عرض ڪري ٿي تہ :

" لاکا تون لچ پال آهين ۽ مان هڪ سي ورعورت آهيان پاڻ ۾ وڇن پارڻ جوست ساري نہ ٿي سگهان .

Gul Hayat Institute

---

(١) ڊاڪٽر شمس الدين عرساڻي : " لاکو ڦلاڻي " ، ڪتابي دنيا حيدرآباد ١٩٨٢ع ٣٣ ص .

(٢) ايضا ٣٤ ص .

(٣) ايضا ١٠٥ ص .

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 195

" تون لاکو جام ڪوٺ ڏني ، ڏيسان ڏيهه ڌاڙو ۾ مان غريب بي ناماوڙ ن .

سونل لاکي جي اکيان ڏوراند يشيءَ جو مظاهرو ڪري ٿنهن بي جذبي جو اظهار نه ٿي ڪري پر ٿڌهن به لاکو سانس ساڻس شادي جو وعدو ڪري ٿو .

اوڏن جي وڏي ڏينهن تي لاکي ٺلائي ءَ جي غير موجودگي ۾ سردار ڌاندرو ڪوٺ تان سونل کي ڪٽڻ اچي ٿو . سونل پنهنجو پاڻ کي ڌانديري کان بچائي واهه ۾ پنهنجو پاڻ کي ڇڏيو ڏئي . سردار سمجهي ٿو ته سونل ٻڏي وئي پر سونل مهاڻن کي ملي ٿي ۽ اتي ئي رهجيو وڃي . ڇهه سال لاکي ۽ سونل جي وچ ۾ ويڇو پوي ٿو . آخر سونل وري لاکي ٺلائيءَ جي اکيان سندس دوستن جي وسيلي اچي ٿي . لاکو پنهنجي وعدي تي پهچوٽي محنت ۽ ڏات کي مان ڏئي ٿو .

سونل جڏهن لاکي ۾ سچائيءَ جو جذبو ڏسي ٿي تڏهن رضامندي ڏيکاري ٿي ۽ سونل ۽ لاکو زندگي جي هڪ حقيقي مقدس رشتي ۾ هميشه لاءِ هڪ ٿي وڃن ٿا .

ٻـــولـــي :

Gul Hayat Institute

ناول ۾ ٻولي اهڙي آسان ۽ سولي استعمال ڪئي ويئي آهي ، جو پڙهڻ ۾ ڪنهن به قسم جي ڏکيائي نه ٿي محسوس ٿئي ۽ دلچسپيءَ سان ناول کي پڙهي پورو ڪجي ٿو . ٻارن ۾ لفظي مايو وڌائڻ لاءِ خاص ٿين ۽ ماحول بابت لفظ ڏنا ويا آهن . ٻوليءَ جي سونهن ۽ سوليا لفظن جي ذريعي وڌائي ويندي آهي . جيترا اصطلاح پهاڪا ۽ چوٽيون استعمال ڪيون وينديون ٻولي اوتري ئي خوبصورت ۽ وزنائتي ٿيندي . هن ناول ۾ اصطلاح گهٽي قدر استعمال ڪيا ويا آهن . مثال :

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 196

مرجڻو ٿيڻ ، پٽ تي پير ڏرڻ ، ڪوڙ ڏيون هڻڻ ، زبرزنگ آزيون نيزاريون ، جهڳا جهڻ ڪرڻ ، لوڙهيون هڻڻ ، گهوڪنٽي وجهڻ ، وڦلڻ ، پٽ ڏوئڻ ، مت ڪسڻ ، ساراهه جا پڊ پڙهڻ ، قسمت جا ڏٿي ، بي سرت ٿيڻ ، ڪرشمون ڪرڻ ، هڪو بڪو ٿيڻ ، ڏند ڀڃڻ ، سينو ساهڻ ، ڏيس ڪرڻ ، انجام پائڻ ، خرمستيون سهڻ ، تنگ اڙائڻ ، رت ست ڏيڻ ، ڇيهه ڇڄڻ ، ٻڌ واڻ ٻڌو ڪرڻ ، آسمان ڏارڻ ، هنيان ڦاڙ دانهون ڪرڻ ، ور وجهڻ ، ٺونٺا ڇهائڻ ، ريڙهه پيڙهه لڳڻ ، اتاولو ٿيڻ ، ڀڙ ڏجها ڏيڻ وغيره •

ناول جي اسلوب ۽ ٻوليءَ کي سمجهڻ لاءِ هن هيٺ هڪ اقتباس ڏجي ٿو •

" ها آئون ئي ڪوٽ ڏٺي لاڪوڦاڻي آهيان !! غريبن جو غمخوار ، هيٺن جو واهرو ۽ ديس جي لڄ آهيان !! "

" لاکا ٿون اسان ٿي ٿيرڪشي ٻنهنجي دليريءَ جي ڏاد ويهارڻ چاهين ٿو ڇا ؟ " (١)

" ها ، هر ظالم ٿي ور وجهڻ منهنجو ڪم آهي • "

گفتگو:

- ----------

ناول جا مڪالما ناول جي فن جي مطابق ڏنا ويا آهن • ناول اظهار

----

(١) ڊاڪٽر شمس الدين عرساڻي : " لاکوڦلاڻي " ، ڪتابي دنيا ، حيدرآباد ، سنڌ ١٩٨٢ع، ٦٥ ص •

جو بهترين طريقو آهي. ناول ۾ گفتگو ڪردارن جي ذريعي پنهنجي زباني پاڻ ڏرائي ويئي آهي. لاڪو پنهنجي ماءُ سان گفتگو جي ذريعي پنهنجي دلي جذبن جو اظهار هن طرح ڪري ٿو.

" امان مون کي ڪاڇي جو سنهن ۽ سنڌ جو سنهن ته ڪڏهن به وطن جي سانگين جي مدد کان منهن نه موڙيندس. "

ڪردارن جي گفتگو دلچسپيءَ کان خالي نه آهي پڙهندڙ ڪردارن جي گفتگو کان متاثر ٿئي ٿو.

منظر ڪشي :

ناول ۾ گهوڙن جي ڊوڙ جو ذڪر سهڻي نموني ۾ ڪيو ويو آهي. ان کان علاوه شاهي مقابلن جو ذڪر به اهڙي نموني ۾ ڪيو ويو آهي جو پڙهندڙ کي ائين ٿو ڀانئجي ڄڻ مقابلو سامهون ڏسي رهيو آهي. جنهن جو مثال هيٺين ريت آهي :

" پهريون هڪڙو نوجوان تلوار ڪڍي لاڪي سان مقابلي لاءِ لٿو آيو. لاڪو به تلوار جو ڌڻي هو، پر ان مقابلي ۾ سائس ڪير ٿي بيهي سگهيو. هن پاسا مٽائي مٽائي اهڙا ته زوردار وار ڪيا، جو سندس حريف جا ڇيهه ٿي ڇجي پيا. ان کان پوءِ ٻيو نوجوان تلوار ڦيرائيندو ميدان تي آيو، مگر هن به جلدي ئي هار مڃي ٽئين نوجوان جي ڪوشش به لاڪي اڳيان بيڪار ثابت ٿي ۽ نيٺ هن تلوار ملائڻ جو مقابلو ڪٿي ورتو. (١)

---

(١) ڊاڪٽر شمس الدين عرساڻي : " لاکو ڦلاڻي " ، ڪتابي دنيا حيدرآباد ، ١٩٨٢ع ٨٣ ص.

Gul Hayat Institute

فطرت نگاري :

فطرت نگاري اهڙي ته وڻندڙ انداز ۾ ڪئي ويئي آهي جو ڪوئي به پڙهندڙ پنهنجو پاڻ کي فطرت جي حسين منظر ۾ محسوس ڪري ٿو مثال طور ڏجي ٿو.

"صبح جو سهانو منظر آهي. سائين ٻنين ۾ سنگ لهرائي رهيا آهن. ٿڌي مٺڙي هوا انسان ۽ ٻين ساهه وارن کي مست بڻائي ڇڏيو آهي. ٻنيءَ جي پرسان هڪ پاسي ڪان هارين نارين جون جهوپڙيون ٺهيل آهن. هاري ۽ هاريون سنگ لڻي ڀان رانئين رهيا آهن. نار ۾ ڪوڪري رهيو آهي لوڙهن مان پاڻي وهي موريءَ مان لنگهي، ٻنين کي تاري رهيو آهي. آسمان تي ڪڪر ڇانيل آهن، سڄي فضا تي ڇڙ مستي آيل آهي. ماڻهو خوشيءَ کان ساز وڄائي گيت ڳائي رهيا آهن. حيوان مڃ ۾ ڍاڍي ڪنڌ لوڏي جهومي رهيا آهن ته پکي به مٺڙيون لاتيون لنوي رهيا آهن" (١)

مقصد پڻ :

ناول "لاکو ڦلاڻي" ان مقصد کي اڳيان رکي لکيو ويو آهي ته ٻارڙن ۾ بهادريءَ، شجاعت، جوانمرديءَ همت ۽ ڏکي وقت ۾ ٻين جي مدد ڪرڻ جو جذبو جاڳي. ناول پڙهو پڻ ٻارن کي ذهن نشين ڪرايو ويو آهي ته لاکو جڏهن ٻار آهي ته ماءُ کان روز پنهنجي ڏاڏي جي بهادريءَ جا قصا ٻڌي ٿو. ڏاڏي

---

(١) ڊاڪٽر شمس الدين عرساڻي : "لاکو ڦلاڻي" ڪتابي دنيا حيدرآباد ١٩٨١ع ٤٢ ص.

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 199

جي شخصيت جو اثر نند ڙو لاکو اهڙو ته قبول ڪري ٿو جو ننڍو ٿي پاڻ به ڏاڍي جهڙي بهادري جو مظاهرو ڪري ٿو. لاکو پنهنجي باري جي وراثت کي پنهنجو شعار نه ٿو بنائي پر ننڍن جي بهادري ۽ شجاعت جي ورثي کي ئي پنهنجي زندگيءَ جو مقصد بنائي ٿو. لاکو محنتي انسانن جو قدردان، مظلومن جو مددگار ۽ هيڻن جو همدرد ۽ پورهيتن کي پنهنجو حق وٺي ڏيندڙن مان هڪ آهي هو پنهنجي جان جوکم ۾ وجهي هران شخص جي مدد ڪري ٿو جيڪو ظلم جو نشانو بڻجي ٿو.

جيڪڏهن ننڍڙن ٻارن ۾ ننڍي هوندي کان ئي بهادريءَ ۽ شجاعت جو روح ڦوڪيو وڃي ته اهي ٻار وڏا ٿي قوم جا لائق فرد بڻجي ويندا. ڪو به ميري اک ڪٿي ملڪ تي نه ڏسند ۽ ظالمانه ڪان پڻ ختم ٿي ويندو.

"ڦلوءَ جي شادي" (ڊرامو)

ادب معاشري جو اهو حساس ڪتر آهي، جو معاشري جي نبض تي هٿ رکي، ٿيندڙ واقعن ۽ حالتن جو جائزو وٺي نتيجا اخذ ڪري معاشري جي آڏو پيش ڪري ٿو.

"ڦلوءَ جي شادي" ڊرامو معاشري جي جيئري جاڳندي تصوير آهي. "ڦلوءَ جي شادي" هڪ اصلاحي ڊرامو آهي جنهن ۾ شاديءَ جي اجاين ريتن رسمن خلاف آواز اٿاريو ويو آهي. هي ڊرامو ڳوٺاڻي ماحول جي عڪاسي ڪري ٿو. ڊرامو "محمد الياس" "هڪڙ" جو ڪٿي ١٩٥٩ع ۾ لکيو آر-اي احمد اينڊ سرداري شايع ڪرايو. ڊرامي جو تفصيلي تنقيدي جائزو هيٺ ڏجي ٿو.

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 200

پلاٽ ۽ ڪھاڻي :

" ڦلوءَ جي شادي " ڊرامي جي ڪھاڻي ھن ريت آھي ته واحد ڏنو مدغريب شخص آھي ، جيڪو پنھنجي پٽ ڦلوءَ جي شادي سادگيءَ سان ڪرڻ چاھي ٿو پر سندس دوست دارن ۽ گلو ھن جي سادگيءَ واري خيال سان ڪلون ۽ ٺوڪون ڪن ٿا ۽ کيس قرض کڻڻ تي مجبور ڪن ٿا . ڪوٽ جو ھڪ پڙھيل ڇوڪرو کين فضول خرچيءَ جي نتيجن کان آگاھ ڪري ٿو . کين اسلامي اصولن ۽ مثالن سان سمجھائي ٿو ۽ ان ڏس ۾ حڪومت طرفان لاڳو ڪيل قانون کان آگاھ ڪري ٿو . پر پڙھيل ڇوڪري جي ڪير به نه ٿو ٻڌي . واحد ڏني جي زال به ضد ڪري راجن ڪي شادي ۾ دعوت ڏئي گھرائي ٿي ۽ قرض ۾ ڪاري ٿي ڦلوءَ کي پرڻائي ٿي . فضول خرچيءَ جو نتيجو اھو ٿو نڪري جو ڪٿي ڪٿي ۽ لٿي به سندن قرض نه ٿو لھي . واحد ڏنو " اسو " واڻئي کي قرض جي ادائگي جيئن لٿي تائين ڏيڻ لاءِ منٿون ڪري ٿو . پر " اسو " واڻيو ھڪ به نه ٿو ٻڌي ۽ واحد ڏنو قرض ۾ ڏيڻ جي جوڻي گھر جو سامان ۽ ڦلوءَ جي شاديءَ جو وٺو ڏيئي حساب چڪتو ڪري ٿو . پيءُ پاڻ ، پٽ ، نھن ۽ زال ساڻ ڪري شرم ۽ خواري کان بچڻ لاءِ ڪوٽ ڇڏي ٻي شھر روانو ٿي وڃي ٿو . ڏيءَ جي شاديءَ لاءِ ڦلوءَ جي سھرو " چٽل " به ڇھ سو روپيه قرض اسو واڻئي کان ڪڍي ٿو ۽ پوءِ جڏھن مقرر وقت تي قرض نه ٿو ڏئي تڏھن اسو واڻئو ٽي سو روپين ۾ سندس گھر جو سامان وٺي ٿو ۽ باقي ٽي سو روپين جي عيوض ڇھ مھينا پاڻ واڻئي جي دوڪان تي نوڪر ٿي ڪم ڪري ٿو ۽ سندس زال " ڏني " اسو واڻئي جي گھر جا ٿانوَ ۽ ٻھاري ڪري قرض لاھين ٿا .

ڊرامي جو پلاٽ ڍلو آھي . ھر ڪردار ڪان پنھنجي نفسيات مطابق

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 201

روشني وجهرائي ويئي آهي هن ڊ رامي ۾ فضول خرچيءَ جي ڌري جيڪي ماجيدا ر نتيجا نڪرن ٿا انهن جي اپٽار ڏٺي ويئي آهي.

ڪردارنگاري :

ڊ رامي ڦلوءَ جي شادي " ۾ جيڪي ڪردار ڏنا ويا آهن اهي ماحول سان ٺهڪي ايندڙ عام رواجي انسانن جهڙا آهن. ڊ راما نگار، ڪردارنگاري ڪندي هر ڪردار کي واضح نموني سان پنهنجي خيالن جو اظهار ڪندي ڏيکاريو آهي پر ڦلوءَ جي ڪردار سان انصاف نہ ڪيو آهي. هن ڊرامي جي فني خرابي اها آهي تہ جنهن ڊ رامي جو نالو " ڦلوءَ جي شادي " رکيو ويو آهي ان ڪردار " ڦلوءَ " کي درپرده ڏيکاريو ويو آهي. ان اهم ڪردار کي شروعات وٺي آخر تائين غائب ڏيکاريو ويو آهي. ايتري قدر جو جڏهن ڦلوءَ جي شادي ۾ جو وڏو واڻئي کي قرض ڏنو وڃي ٿو ان وقت ڦلوءَ جا ڪي بہ تاثرات يا احساس نہ ڏيکاريا ويا آهن. ڊرامي جي ڪن ڪردارن جو ذڪر هيٺ ڏجي ٿو :

واحد ڏنو :

واحد ڏنو هن ڊرامي جو مکيہ ڪردار آهي. جيڪو پنهنجي پٽ ڦلوءَ جي شادي ۾ وڏ ڌوم دعوتي گهرائي سادگيءَ سان ڪرڻ چاهي ٿو. پر معاشري جا اهي فرد جيڪي نت نانگر جا شوقين ۽ نمائشي رنگ جا شيدائي آهن اهي واحد ڏني کي ظاهري نمائشي ڏيکارڻ تي زور ڀرين ٿا ۽ کيس اسو واڻئي کان قرض کڻڻ تي مجبور ڪن ٿا. جڏهن واحد ڏنو مقرر وقت تي قرض نہ ڏئي سگهي ٿو تہ ان وقت

Gul Hayat Institute www.drpathan.com

ڏيرڀ ساڻس همدردي ڪرڻ نه ٿو چاهي ۔ واحد ڏني ڪي ڏوراند يش ڏيڪاريو ويو آهي
جيڪو قرضڪان بچڻ لاءِ قرضجي ادائگي سادگيءَ واري نموني سان ڪرڻ چاهي ٿو۔
پرسندس اولاد ي ڪي عملي جامو پهرائڻ نه ٿو ڏنو وڃي ۽ هو خاموش تماشائي بنجي
قرضڪارو ٿي پوري ڪا ۔ گهر گهاٽ وڃائي ڪوٽ چڏي هليو وڃي ٿو ۔

دادن :

دادن ۽ واحد ڏني ڪي ڪل ۾ خواريءَ جا خوف ڏياري قرضڪش تي
مجبور ڪري ٿو ۽ اهائي فضول خرچي واحد ڏني ڪي برباديءَ جي رستي تي وٺي آئي ۔
دادن آخر ۾ اهو به نه ٿو ڇپيس ته ڪهڙي حال ۾ آهين ؟ هن قسم جا ڪردار نه پاڻ
سڌرندا آهن نه ٻئي ڀين ڪي سڌرڻ ڏيندا آهن ۔ اهڙا ڪردار جيڪڏهن معاشري ۾ جنم
وٺندا رهندا ته معاشرو ترقيءَ بدران تباهيءَ طرف وڌندا ويندو ۔ ڪو به ترقياتي
ڪم نه ٿي سگهندو ۔

ڊرامي نگار هر ڪردار کان پنهنجي شخصيت تي انجي نفسيات
مطابق روشني وجهرائي آهي ۔ مثال طور دادن پنهنجي ڪردار تي هن طرح روشني
وجهي ٿو۔

" هائو يار ڀلائي ٿو ڪرين ، نه اهڙو ولهو نه ڏينهين وڃ پڻ ۾ اهو
هڪڙو پٽ ٿيو ائيئي سو ٿو پرڻائين اهڙي خواري مٿان ڪرين ، پاڻ تي ماڻهو
کلائيندين اسو بہ ۔ ڇوڪي انهن ڏهاڙو ڪن ڏ وٺين لاءِ حرام ڪو موٽائي ، قرض
پٺو ڪٿي ڪوڙ سچ ٿري ، چار پاڙا دعوتي ، انهن کي ڪاراءِ پڻ به جوان ٿي پيو

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 203

اڳيئي سال ۾ قرض لاهي ڇڏيندا "(١)

جـــان مـــحـــمـــد :

جان محمد جو ڪردار پوري ڀرامي جي جان آهي. هن قسم جا ڪردار معاشري ۾ گهٽ پيدا ٿيندا رهن. هنن جي پيدا ٿيڻ سان معاشري جو ڪو به انسان دکي نه رهندو. جان محمد فضول خرچيءَ کي ننڍي ٿو سادگيءَ جي اصول تي هلڻ جي تلقين ڪري ٿو. شاديءَ لاءِ حڪومت جي لاڳو ڪيل قانون جي سمجهاڻي ڏئي ٿو زندگي سنوارڻ جا مثال ڏئي ٿو. تعليمي ميدان ۾ روشني جون راهون ڏيکاري ٿو. بي بي فاطمه الزهره جي سادگيءَ واري شاديءَ جا مثال ڏئي ٿو. پوري ڀرامي ۾ جان محمد جو ڪردار متاثر ڪندڙ آهي.

بـــچـــل :

بچل واحد ڌني جي ڌيءَ ۽ قلوءَ جي ماءُ آهي جيڪا پنهنجي مڙس جي همخيال نه آهي. هوءِ ڏيڻ ڏاج ۽ ڏاڍي ڪرڻ وارين عورتن مان هڪ آهي. جنهن کي مڙس جي پريشانيءَ جو فڪر نه آهي. پر سيني راڄن کي گهرائڻ تي ضد ڪيو ويٺي آهي. جنهن جو مثال هيٺ ڏجي ٿو:

---

(١) "محمد الياس" هڙهٻو "جوکيو : "قلوءَ جي شادي"، آر-ايڇ احمد اينڊ برادرس، حيدرآباد سنڌ، ١٩٥٩ع، ٤ ص.

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 204

"بچل " (متوءِ چاتي پٽنيدي) گهوڙائي .. منهنجي قسمت ڌهٽي
ماهوءَسان اٽڪي آهي. سيٺي راڄن کي دعوت ڏي نہ تہ آئون پاڻ کي پٽ سان
اهلي ڏيرشيڻ کان اڳ ٿي. ڦاهو ڏيٺي ماري چڏيند ياس . اٿين چوندي پاڻ کي پٽ
تي ڪيرائي ٿي .(١)

هن قسم جا ڪردار نہ اڳ جي سوچيندا آهن نہ پڻ جي بس پنهنجي ڳالهہ
ميرائڻ لاءِ حيلا بهانا ڪندا آهن. پراها ڳالهہ بہ سوچڻ جهڙي آهي تہ سنڌي مرد
هميشہ عورت تي حاوي رهيو آهي . معاشري ۾ جيتري مرد جي هلندي آهي اوتري عورت
جي نہ هلندي آهي. پر وري جڏهن بدرامي تي نظر ڪجي ٿي تہ اٿين محسوس ٿئي ٿو
تہ عورت موقعي مناسبت سان پنهنجي ڳالهہ کي وزن ڏيڻ لاءِ مجائي ماڻ بہ ڪندي
آهي .

اسـو واٺيـو :

اسوا واٺيو معاشري جو اهو ڪردار آهي جيڪو جٺور بڻجي معاشري جو
رت چوسيند و رهي ٿو. هن قسم جا ڪردار پهرين ... بڻجي قرض ڏين ٿا پر پوءِ
وصولي ڪرڻ مهل اڪيون ڦيري الهہ تلهہ بہ قرض ۾ کنيو وڃن . هن بدرامي ۾ اسو واٺئي
کي اهڙو تہ ظالم ڏيکاريو ويو آهي جو هو سال کان پوءِ قرض نہ ملڻ جي صورت ۾ ڌگهن
جي جوڙي ، گهر جو سامان ۽ ڦلوءَ جي شادي ۾ جو ڪوعيوض کڻي وڃي ٿو .

---

(١) محمد الياس " جوکيو " ، ڦلوءَ جي شادي " آر-اي احمد ائنڊ برادرس ،
حيدرآباد سنڌ ، ١٩٥٩ع، ١٥ ص .

هتي هيءَ ڳالهه سوچڻ جهڙي آهي ته سچوسال ڦلوڻ شادي ءَ جو ڪو
پاڻوئي نه چا جو نئون ڪو واڻي ڪي قرض ڏنو ويو • قرضوياج تي سالن جا سال هلندا
رهندا آهن ڳهرڪهاٽ، مال متا ڏيئي ڏيرب پنهنجا اباڻا ٻونگا نه ڇڏيندو آهي•

گفتگو :

هر ڪردار گفتگو جي ذريعي پنهنجي خيالن جو اظهار واضع ۽ چٽي
نموني ۾ ڪيو آهي • گفتگو جو انداز اثرائتو ۽ جذباتي پر نوجوان جان محمد جي
گفتگو مان تقرير جو تاثر ملي ٿو• ان جو مثال هيٺ ڏجي ٿو :

"اوهان کي خبر آهي ته اهي فضول خرچ اسلام ۾ ڪيتري قدر جائز
آهن • الله تبارڪ تعاليٰ پنهنجي ڪلام پاڪ ۾ صاف صاف ارشاد فرمايو آهي " ان
المبذرين ڪانوا اخوان الشياطين " يعني فضول خرچ ڪندڙ شيطان جا ڀائر آهن" جڏهن
خود حضور جن جي پياري ۽ لخت جگر نياڻي حضرت بي بي فاطمه الزهره عليه السلام
۽ حضرت علي ڪرم الله وجه جن جي شادي خانه آبادي تي رڦ چند اصحابن کي
دعوت ڏني ويئي ۽ انهن کي ڇهارو طعام کائڻ لاءِ ڏنو ويو سو به هنن پنهنجي پنهنجي
گهران آڻ ڪري ٻيرڻ ته پوءِ اهي وسيع دعوتون ۽ هزارين روپيه خرچ اسان مسلمانن لاءِ
ڪيئن جائز آهن ؟ اوهان کي خبر هوندي ته اڄ اسان جي ارباب حڪومت به اهڙو
قانون ڪيو آهي جنهن موجب ٢٥ ماڻهن کان وڌيڪ دعوت ڏيڻ ۽ انهن کي کاڌ و کارائڻ
قانوني ڏوهه آهي • "(۱)

---

(۱) " محمد الياس عشقي " جو ڪيو : " ڦلوڻ جي شادي " آر-ايچ احمد ائنڊ برادرس
حيدرآباد سنڌ ، ۱۹۵۹ع ۸ ص •

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 206

هونئن ڊرامي جي گفتگو فني اعتبار کان درست آهي. گفتگو
ڪردارن جي عين مطابق آهي. ڪردارن کان جيڪا گفتگو ڏيارائي ويئي آهي سا وقت ۽
حالتن جي مطابق ڏيارائي ويئي آهي.

ٻـــولـــي :

ڊرامو سليس ۽ آسان ٻوليءَ ۾ لکيو ويو آهي. هي ڊرامو ٻهراڙيءَ واري
ماحول جي عڪاسي ڪري ٿو. ان ڪري هن ڊرامي ۾ ٻولي به ٻهراڙيءَ جي استعمال ڪئي
ويئي آهي. ڊراما نگار مطلب ۽ مقصد کي سمجھائڻ لاءِ ڏيهاتي اصطلاح چـــوڻيون ۽
پهاڪا استعمال ڪيا آهن، جهڙوڪ :- ماٺ ڪو ڪلائڻ، ڏوڙ سچ ڪرڻ، ساهي کڻڻ، ڪنڌ اڳ
ڪرڻ، ڏن ڪڙهڻ، سور سڄهڻ، ڪپر ڪرڻ، مٺو ڏيڻ، پٽ پوڻ، سٿين ڪرڻ، اونڌي
ڪرڻ، ڦاهو ڏيڻ، وٽ پچڙ ڪرڻ، ڪٽ تي ڪاٺڻ، ڪٺن پاڙ، گهر نه گهاٽ ۽ پيچ گهڙ
ڪرڻ پهاڪا هي ڪم آندا اٿس. ڪلهو ڪلهي سان ملائڻ، سوڙ آهر پير ڊگهيڙڻ،
پرائي ماڻي ڏسي پنهنجا پونگا ڪوهڻ، انگ اگهاڙو ڏاج نه پڙو وغيره.

ٻولي جي اسلوب جو مثال هيٺ ڏجي ٿو:

" پيسو تمام قيمتي شيءِ آهي ان کي تعليم جهڙي اهم ۽ ضروري ڪم
تي صرف ڪريون، جيئن اسان مسلمان ٻين قومن سان هر پهلوءَ ۾ ڪلهي ۾ ڪلهو ملائي
سگهون. بابا منهنجي شاديءَ تي جيڏي اجائي هزار روپيه خرچ ڪيا سي جيڪڏهن
منهنجي تعليم تي خرچ ڪري ها ته ڪراڇ ڏيترو نه وڌيڪ پڙهي پنهنجي ۽ پنهنجي
مائٽن جي زندگي سنواري سگهان ها. مگر افسوس جو اسان ۾ سمجھ ۽ فهم جو مادو تمام
گهٽ آهي. جنهن ڪري ڏينهون ڏينهن ڪان پٺتي پوندا ٿا وڃون. "(١)

---

(١) محمد الياس مفتي حوکيو، "فاطمه جي شادي" آرٽس احمد ١٩٩١ع ١٩٩٠ع

Gul Hayat Institute www.drpathan.com

مقصد :

هي ڪتاب انهيءَ مقصد لاءِ لکيو ويو آهي ته ٻارن ۾ اهو شعور پيدا ڪيو وڃي ته شادين مرادين جي رسمن تي جيڪا فضول خرچي ڪئي وڃي ٿي اها قوم ۽ معاشري لاءِ هاڃيڪار آهي ان سان گهر برباد ٿين ٿا . ان سان معاشرو تباهيءَ جي طرف ڌڪجو وڃي ۽ خوشين جي بدران غمن جي بوجهه هيٺ دٻجو وڃي . جي ذهن اهڙين رسمن کي پاڙون پٽي نه اڇليو ويو ته ڏيٺرن کي اهي ڏينهن ڏسڻا پوندا جو پنهنجا ابا ڏاڏا ڪٽ ٻين جي حوالي ڪري دربدر ٿي ڌڪا کائڻا پوندا . معاشرو سڌرڻ بدران بگڙڻ لڳندو ۽ ڪو به ترقياتي ڪم ٿي نه سگهندو .

فضول خرجي الڳ وهي وانگر معاشري جي قوت کي کائيندي رهندي ۽ ناجائز رسمون ٻي پاڙي ول ٻنجي معاشري جو ست چوسيندي رهنديون ۽ قوم جا فرد نستا نبل ٿي هميشه لاءِ تباهي جي ڪن ۾ ڪري پوندا ۽ سڄي حياتي قرض جي ادائگي ۾ ئي گذري ويندي ن جهڙي طرح هن ڪتاب ۾ ٻڌايو ويو آهي .

Gul Hayat Institute

ٻاراڻي ادب جا خالق

Gul Hayat Institute

"چنڊ ۽ ٻالڪ"	(نظم)	ماهوار گل ڦل اپريل ١٩٨٠ع
"عيد مبارڪ"	"	" نومبر ڊسمبر ١٩٨٠ع
"لولي"	"	" جون جولاءِ ١٩٨٢ع
"رڃو موٽي آيو"	"	" آگسٽ ١٩٨٢ع
"نصيحت"	"	" سيپٽمبر ١٩٨٥ع

ادل سومرو :

عبدالڪريم عرف ادل سومرو ولد محمد صالح ١٥ - آگسٽ ١٩٥٥ع تي سکر شهر ۾ پيدا ٿيو. ١٩٧٧ع ۾ ايم - اي معاشيات ۽ ١٩٧٩ع ۾ ايم - اي سنڌي ۾ ڪيائين. هن وقت تعليمي کاتي ۾ سنڌي ءَ جو ليڪچرار آهي. ادل نه صرف هڪ بهترين شاعر آهي پر نثر نويس پڻ آهي (١).

ٻاراڻي ادب جي واڌاري لاءِ هن جيڪا قلمي ڪوشش ڪئي آهي ان جو وچور هيٺ ڏجي ٿو.

(الف) ڪتاب

	موضوع	سال
"روشن راهبر"	ٻارن جي شاعري	١٩٧٧ع
"آڇر جا احوال"	ٻارن لاءِ ڪهاڻيون	١٩٧٩ع
"چنڊ پشم گولو"	ٻارن لاءِ شاعري	١٩٧٩ع
"پتلين جو تماشو"	"	١٩٨٢ع

---

(١) هي معلومات خط ذريعي ٦-٨-١٩٨٥ع تي حاصل ڪئي ويئي.

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 210

ڪتاب	موضوع	سال
"روشن تارا گيت ۽ ٻول ڪراچي	ٻارن جي شاعري	١٩٨٣ع
"ولين وڻ ڦلاريا "	"	١٩٨٤ع
"جيتن جي ڪانفرنس "	" ڪهاڻيون	١٩٨٤ع
"مور ٿو ٽلي "	" شاعري	١٩٨٥ع
"پوپٽ جهڙا گيت "	" شاعري	١٩٨٧ع

(ب) مختلف رسالن ۾ ڇپيل مواد :

"وڻ وائي جن وساري "	نظم	ماهوار گل ڦل ڄامشورو مارچ ١٩٧٥ع		
"منهنجو پيءُ "	"	ساٿي گهوٽڪي پهريون ڪتاب		
"ڏوجهڙا ڪارڙا ٻارڙا "	"	ڪونڌر ماتلي ١٩٧٨ع		
"اٺ ماما گوگڙو "	"	وطن دوست ٻار لاڙڪاڻو ١٩٧٩ع		
"ٽانڊن جهڙا لفظ "	"	لالي حيدرآباد جولاءِ ١٩٨٣ع		
"پنسو لڏمپٽ تان "	"	گلن جهڙا ٻارڙا ڪراچي فيبروري ٧٥ع		
"اُڏرڻي ڪانگا "	"	"	"	١٩٧٥ع
"سوچوڪر سرس سوبيارو "	"	"	مئي	١٩٧٥ع
"ٻڇي جو گوڙو "	"	"	جنوري	١٩٧٦ع
"ٻهيا ميها ۽ مامون "	"	"	سيپٽمبر	١٩٧٥ع
"مرڪون موتيون ماڪ تي "	"	"	آگسٽ	١٩٧٥ع
"اٺ جيا وڃهڙي "	"	"	جولاءِ	١٩٧٦ع

Gul Hayat Institute

ڪتاب موضوع	موضوع		سال
"ناني ، ماني ۽ مان"	نظم	گلن جهڙا ٻارڙا ڪراچي	فيبروري ٧٦ع
" نئين سال جو نظم "	"	"	"
"ٻور ڪليئي ٻڪ ۾ "	"	"	آگسٽ ١٩٧٥ع
"ڏياريءَ جو ڏڻ "	"	"	سيپٽمبر ١٩٧٥ع
"عيد اُڀري آئي "	"	"	آڪٽوبر ١٩٧٥ع
"نانيءَ جي تاس آچر جي آس "	"	"	نومبر ١٩٧٥ع
" گيچ "	گيچ	"	نومبر ١٩٧٥ع
"لولي "	گيت	جوت پبليڪيشن حيدرآباد	١٩٧٨ع
"اسڪول "	نظم	ٻالڪ حيدرآباد	آڪٽوبر ١٩٧٩ع
"پنسولڊ ۽ پٽ تان "	"	"	"
"پتلين جو تماشو "	"	"	"
"چنڊ ماما ڪوجھڪ "	"	"	"
"شي تنهنجو سڌ "	"	روشن تارا حيدرآباد ـ	اپريل ٨٣ع
" منهنجا گيت "		گلستان احمد آباد انڊيا	ڊسمبر ١٩٨١ع
"سبق پهريون " الواڪ "		ماهوار گل ڦل ڄامشورو ،	جنوري ١٩٧٧ع
"سبق ٻيون " ب بنگلو" (نئون نصاب)	"	"	"
"سبق ٽيون " ٻ ٻار "	"	"	"
"سبق چوٿون " ڀ ڀت "	"	"	"
"سبق پنجون " ت تاج "	"	مئي	١٩٧٧ع

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 212

ڪتاب	موضوع	سال
"سبق ڇهون " ٿ ٺورو "	ماهوار گل ڦل ڄامشورو	جون ١٩٧٧ع
"سبق ستون " ٽ ٽوپي "	"	جولاءِ "
"سبق اٺون " ٺ ٺڪر "	"	آگسٽ "
"سبق نائون " ث ثواب "	"	سيپٽمبر "
"سبق ڏهون " پ پاٽي "	"	آڪٽوبر "
"سبق يارهون " ج جتي "	"	نومبر "
"سبق ٻارهون " ڄ ڄڀ "	"	ڊسمبر "
"مرڪون موٽيون ماڪ تي "	نظم	آگسٽ ١٩٧٦ع
"ادل جا بيت "	"	جنوري فيبروري ١٩٧٧ع
"چنڊ، چوڙ، مور "	"	مارچ ١٩٧٨ع
"مامي ملوڪ جي شادي "	"	سيپٽمبر ١٩٧٩ع
"ڏينجهر جو راڻو "	"	آڪٽوبر "
"سائنس جا احسان "	"	ڊسمبر "
"عيد ملهايون "	"	جون ١٩٨٠ع
"چانڊيءَ جو چنگ "	"	نومبر ڊسمبر ١٩٨١ع
"من سنهيو ميلي تي "	"	جنوري ١٩٨٢ع
"ڳاڀڻ جي ڳوٺ "	"	فيبروري مارچ ١٩٨٣ع
"زبان جو ترڪڻ "	ڪهاڻي	اپريل "
"آزاديءَ کان پوءِ سنڌيءَ ۾ ٻاراڻو ادب "		جون ١٩٨٤ع

Gul Hayat Institute

ڪتاب	موضوع			سال
"جهن جمالي پلو ٺپالي"	نظم	ماهوار گل ڦل	سيپٽمبر	١٩٨٥ع
"ناني ڻاني"	"	"	آڪٽوبر	"
"سونو پلو ڏهن ڪي مليو"	"	"	نومبر	"
"ڦيني ماڻهو"	"	"	ڊسمبر	"
"چوڙائي جو هوڪو"	"	"	جنوري	١٩٨٦ع
"ٻنسولڊ مٻيٽستان"	"	ماهوار ٻالڪ		١٩٧٩ع
"چنڊ ماما ڪوجڪ"	"	"		"
"پوڙهو چنڊ"	"	"	آڪٽوبر نومبر	١٩٦٨ع

ارباب علي "عادل" چوهاڻ :

ارباب علي "عادل" چوهاڻ ٢٠ مئي ١٩٥٧ع تي شڪارپور ۾ پيدا ٿيو. بي-اي ڪئي اٿس(١) ٻارائي ادب جي موضوع تي سندس لکڻين جو وچور هيٺ ڏجي ٿو.

مختلف رسالن ۾ ڇپيل مواد :

"غريب جي آس"	ڪهاڻي	هفتيوار سنڌ سجاڳ جيڪب آباد	١٩٨١ع
"افسانه دل"	"	گلزار پبليڪيشن شڪارپور ڪتاب ٥	

---

(١) هي ڄاڻ معلومات "ذات - ذڻين جي رٿا" جي قلمي پورهئي واري رڪارڊ نمبر ٢١ مان ورتي وئي.

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 214

"ماءُ جي دعا"	ڪهاڻي	ماهوار گل ڦل	آگسٽ	١٩٨١ع
"بنا عنوان ڪهاڻي"	"	"		"
"همدرد دوست"	"	روزنامه هلال پاڪستان	جولاءِ	"
"لالچي چوڪري"	"	"	آگسٽ	"
"مار سنوار"	"	روزنامه ناظم شڪارپور		"
"ڇا هوءَ ڊائڻ هئي"	"	ماهوار پيغام	جولاءِ آگسٽ	١٩٨٢ع
"مضمون جي چوري"	"	ماهوار گل ڦل	فيبروري مارچ	"
"اُلٽو تحفو"	"	روزانه هلال پاڪستان		"
"محبت موٽي آيو"	"	ماهوار گل ڦل	جنوري	١٩٨٣ع
"رحم"	"	روزانه ناظم شڪارپور		١٩٨٦ع
"سڪن جي ڳولا"	"	روزانه هلال پاڪستان		١٩٨٦ع
"سخاوت جو امتحان"	"	"		"
"اصحاب سڳورا قرآن جي نظر ۾"	"	روزانه ناظم شڪارپور		١٩٨١ع
"مثالي مسلمان عورتون"	مضمون	"		"
"حضرت بي بي عائشه"	"	"		"
"شڪارپور ۾ تعليمي ڪانفرنس"	"	"		"
"اسلامي سماج ۾ عورت جو مقام"	"	"		"
"حج جي اهميت"	"	"		"
"قرآن شريف جو شان"	"	"		"
"ڏاڏي جي سرحت"	"	"		"

Gul Hayat Institute

" اخلاق نبوي "	مضمون	روزانه ناظم شڪارپور ١٩٨١ع
" ماچس "	"	هفتيوار سنڌ سجاڳ مارچ ١٩٨٢ع
" صفائي اڌ ايمان آهي "	"	هفتيوار شان پاڪستان شڪارپور ٨٦ع

استاد بـخـاري :

استاد بخاريءَ جو پورو نالو احمد شاهه ولد حاجي شاهه بخاري ١٦ جنوري ١٩٣٠ع تي ضلعي دادو جي هڪ ڳوٺ " غلام چانڊيو " ۾ ڄائو . تعليمي لحاظ کان ايم-اي ايم ايڊ آهي . پاڻ هن دور جا ناميارا شاعر آهن . هن وقت بڳري ڪاليج دادو ۾ پروفيسر آهي(١) ٻاراڻي ادب جي اوسرلاءِ ڪيل سنڌس خدمتن جو ڳاڻو هن ريت آهي .

ڪتاب جو نالو

	موضوع	سال
" هي گيت گلابي ٻارن جا "	شاعري	١٩٨٠ع
" ٻاراڻا گيت "	"	١٩٨١ع

اسماعيل بن واصف :

محمد اسماعيل ولد محمد بخش واصف ٣ جون ١٩٣١ع تي حيدرآباد ۾ ڄائو . ادبي ماحول ~~مندس~~ ڪيس والد (مدرس) کان ورثي ۾ مليو هو . ٻاراڻي ادب جي واڌاري

---

(١) هي علومات " ذات ذٿين جي رتا " جي قلمي پورهئي واري رڪارڊ نمبر ١٢٢ مان مرتب ڪيل آهي .

Gul Hayat Institute

لاءِ هن جيڪا قلمي ڪوشش ڪئي آهي ان جو وچور هيٺ ڏجي ٿو (١)

ڪتاب جو نالو

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
"سونهري ڪل"	ڪهاڻي	١٩٦٧ع
"بادشاهه جو خواب"	"	"
"نيڊر مجاهد"	"	"
"پلوٺ"	"	١٩٦٨ع
"جانورن تي رحم ڪجي"	"	"

اڪبر جسڪاڻي :

اڪبر جسڪاڻي

اڪبر جسڪاڻي ولد حاجي جام جسڪاڻي پهرين سيپٽمبر ١٩٥٨ع تي جوهي ۾ پيدا ٿيو. انٽر تائين تعليم حاصل ڪئي اٿس ١٩٨٣ع ۾ ماهوار گل ڦل رسالي جو ايڊيٽر انچارج مقرر ٿيو ۽ هن وقت به ماهوار گل ڦل رسالي جي ذميواري سنڌ سرحوالي آهي (٢) ٻاراڻي ادب جي واڌاري لاءِ هن جيڪا قلمي ڪوشش ڪئي آهي ان جو وچور هيٺ ڏجي ٿو.

(الف) ڪتاب جو نالو

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
"گلڙن جهڙا ٻارڙا"	ڪهاڻيون	١٩٨٠ع

---

(١) ڊاڪٽر خواجه غلام علي الانا : سنڌي ليکڪن جي ڊائريڪٽري " انسٽيٽيوٽ آف سنڌ الاجي، ص ٢٦

(٢) هي علومات محترم اڪبر جسڪاڻي کان ٩-٦-١٩٨٥ع تي روبرو ورتي ويئي.

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
"رمون پيٽي "	ڪهاڻيون	١٩٨٢ع
"ٻڌين واري ناني "	بايوگرافيڪل ناولٽ	١٩٨٥ع
ڌيرو حجم "	ڪهاڻيون	١٩٨٦ع

(ب) رسالن ۾ ڇپيل ڪهاڻين جو وچور :

" وقت ۽ وير "		
" بنا عنوان جي "	ڪهاڻي	ماهوار گل ڦل آگسٽ ١٩٧٧ع
" ظلم، محبت ۽ قطرو "	"	" جولاءِ ١٩٧٨ع
" ٻڌين واري ناني "	"	" ڊسمبر ١٩٧٨ع
	"	نئون نسل جوت پبليڪيشن حيدرآباد ١٩٧٨ع
" بنا عنوان جي "	"	ماهوار گل ڦل جون ١٩٧٩ع
" بنا عنوان جي "	"	" آگسٽ ١٩٨٠ع
" ڇوواٽو "	"	" سيپٽمبر ١٩٨٠ع
" بابا ڪنهن کي چوان "	"	" جنوري ١٩٨١ع
" بنا عنوان جي "	"	" اپريل ١٩٨١ع
" لڏا پٽن لوڪ ۾ "	"	" جولاءِ ١٩٨١ع
" بنا عنوان جي "	"	" سيپٽمبر ١٩٨١ع
" رمون پيٽي "	"	" نومبر ڊسمبر ٨٢ع
" وئيڊيشن "	"	" جنوري ٨٢ع
" آنسو، پيار، ڌار "	"	گل ڦل اپريل ١٩٨٤ع

Gul Hayat Institute

"انٽرويو (شمس الدين)"	انٽرويو ڌهاڙي	گل ڦل آگسٽ	١٩٨٤ع
"اڻ پڇتو"	کهاڻي	" آگسٽ	١٩٨٤ع

الطاف حسين جوکيو :

الطاف حسين جوکيو ولد محبوب علي جوکيو ٢٢ نومبر ١٩٦٤ع تي محراب پور جنڪشن ضلعو نواب شاهه ۾ پيدا ٿيو. ٻاراڻي ادب جي واڌاري لاءِ هن جيڪا قلمي ڪوشش ڪئي آهي ان جو وچور هيٺ ڏجي ٿو(١) .

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
"مرڪين مالها"	ڏهاڙيون	١٩٨٠ع
"نهراءُ"	"	١٩٨١ع

مختلف رسالن ۾ ڇپيل مواد :

"ٻگ ٻين"	ڏهاڙي	ماهوار گل ڦل اپريل	١٩٧٤ع
"ڏهاڙي"	نظم	" مارچ	١٩٨١ع
"نيرڙا پايون"	"	" جون	١٩٨٤ع
"وائي"	"	" جون	١٩٨٤ع
"منهنجي پاليل ڪڪڙ"	"	" اپريل	١٩٧٤ع
"منهنجو گهوڙو"	مضمون	" جون	١٩٧٤ع

---

(١) هي معلومات خط جي ذريعي ورتي وئي .

Gul Hayat Institute

"حافظ" "	مضمون	ماهوارڪل ڦل	آگسٽ ۱۹۷۴ع
"پلاسٽڪ" "	"	"	سيپٽمبر ۱۹۷۴ع
"وڏائي جي سزا" "	ڪهاڻي	"	آگسٽ ۱۹۷۵ع
"منهنجي پيوري" "	نظم	"	نومبر ۱۹۷۵ع

الطاف سومرو :

الطاف سومرو ولد قادر بخش سومرو ۱۵ - اپريل ۱۹۶۴ع تي داد لغاري مير پور ماٿيلو ضلعو سکر ۾ ڄائو . هن وقت چانڊڪا ميڊيڪل ڪاليج لاڙڪاڻي جو شاگرد آهي . "گلشن داد لغاري پبليڪيشن " قائم ڪري ٻاراڻي ادب جا ڪتاب شايع ڪري رهيو آهي(۱) .

ڪل ڦل رسالي ۾ شايع ٿيل مواد:

"لوپ" "	ڪهاڻي	گلن جهڙا ٻار	سيپٽمبر ۱۹۷۷ع
"ڪلوروفل" "	سائنسي مضمون	ماهوارڪل ڦل	جولاءِ ۱۹۷۹ع
"فلم پروجيڪٽ" "	"	"	جولاءِ ۱۹۸۰ع
"ريڊار" "	"	"	نومبر ڊسمبر ۸۲ع
"چنڊ ۽ چنڊ گرهڻ" "	"	"	آگسٽ ۱۹۸۵ع
"اڏوهين آسون"	ڪهاڻي	پوپٽ پبليڪيشن	۱۹۸۰ع

الطاف شيخ :

الطاف شيخ ولد گل محمد شيخ ۱۴ نومبر ۱۹۴۴ع تي هالا نوان ۾ پيدا

---

(۱) هي معلومات خط جي ذريعي ورتي ويئي .

Gul Hayat Institute

ٿيو. مهراڻ انجنيئرنگ يونيورسٽي مان بي اي جي ڊگري حاصل ڪري ڪان پوءِ مٿرين انجنيئرنگ نئشنل ٿيپنگ ڪارپوريشن ڪراچي ۾ نوڪري ڪيائين. هن وقت بہ نئشنل ٿيپنگ ڪارپوريشن ۾ ئي پنهنجا فرائض سرانجام ڏيئي رهيو آهي. پاڻ اخبارون لاءِ لکندو آهي پر ٻارن ڪي بہ نظرانداز نہ ڪيو اٿس. ٻاراڻي ادب جي موضوع تي سندس فقط هڪ ڪتاب "ٻارن" جون آڪاڻيون " ١٩٨٣ع ۾ شايع ٿيو (١).

الطاف ملڪاڻي :

علي گوهر " الطاف ملڪاڻي " ولد هادي مسرور ملڪاڻي ١٩ - اپريل ٦٧ع ۾ ڪوٽ درگاهہ ملڪاڻي شريف تعلقو دادو ۾ ڄائو. تعليمي لحاظ کان انٽر آرٽس آهي. ايگريڪلچر ۾ ٻن سالن جو ٽريننگ ڪورس ڪيل اٿس. هن وقت فيلڊ اسسٽنٽ ايگريڪلچر طور نوڪري ڪري رهيو آهي (٢). ٻاراڻي ادب جي واڌاري لاءِ جيڪا قلمي ڪوشش ڪئي اٿس ان جو وچور هيٺ ڏجي ٿو.

اخبارن ۾ ڇپيل مواد :

"احساس"	ڪهاڻي	روزانه آفتاب حيدرآباد	٢٦ آگسٽ ١٩٨٤ع
"ڏاڙيل ڌير"	"	"	١٥ - اپريل ١٩٨٥ع
"پنهنجا وري بہ پنهنجا آهن"	"	"	"
"زندگي"	"	"	٢٠ مئي ١٩٨٥ع

---

(١) الانا غلام علي : " سنڌي ليکڪن جي ڊائريڪٽري ، انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي ١٩٧٣ع، ص ١٤.

(٢) هي معلومات خط ذريعي ڪتابت ذريعي ڏنل ڊيٽي آهي.

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 221

"عيد"	ڪهاڻيون	روزانه آفتاب حيدرآباد ٣ جولاءِ ١٩٨٥ ع
"نظم"	"	"
"-----"		
"سنڌي ڇولي"	نظم	" ١٢ - آگسٽ ١٩٨٢ع
"ڌرتي ءَ جا معمار"	"	" ٢٧ سيپٽمبر ١٩٨٢ع
"ديس سان محبت"	"	" ١٠ فبروري ١٩٨٣ع
"محنت ڪر"	"	" ٧ مارچ ١٩٨٣ع
"پيارا ٻار"	"	" ٩ مئي ١٩٨٣ع
"علم سان پيار"	"	" ٢٧ جون ١٩٨٣ع
"شان ديس جو"	"	" ٤ جولاءِ ١٩٨٣ع
"سهڻا ٻار"	"	" ١ - آگسٽ ١٩٨٣ع
"ڏيئو"	"	" ٨ - آگسٽ ١٩٨٣ع
"سچ سان ساٿ نڀايو"	"	" ٢٩ - آگسٽ ١٩٨٣ع
"سنڌي ٻار"	"	" ٥ ڊسمبر ١٩٨٣ع
"مطلب جو زمانو"	"	" ٢٤ آڪٽوبر ١٩٨٣ع
"ننڍڙو ٻار"	"	" ٢٠ - آگسٽ ١٩٨٤ع
"ٻالڪ ٻار"	"	" ٣ سيپٽمبر ١٩٨٤ع
"عيد"	"	" ١٠ سيپٽمبر ٨٤ع
"هاري"	"	" ٢٢ آڪٽوبر ١٩٨٤ع
"سيڙو"	"	" ٣ جون ١٩٨٥ع

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 222

"ذهن جا هي بار"	روزانہ آفتاب حيدرآباد	۸ سيپٽمبر	۱۹۸۶ع
"ٺيڙو"	"	۱۵ سيپٽمبر	۱۹۸۶ع

طنز و مزاح :

"پائو پوڊ جون ڳالهيون"	روزانہ آفتاب حيدرآباد	۲۸ جنوري	۱۹۸۵ع
"	"	۴ فيبروري	"
"	"	۱۱ مارچ	"
"	"	۲۵ مارچ	"
"	"	۱۱۵اپريل	"
"	"	۱۳ مئي	"
"	"	۲۰ مئي	"
"	"	۳ جون	"
"	"	۲۴ جون	"
"	"	۱ ـ جولاءِ	"
"مضمون"	"	۲۷ نومبر	"
"عظيم شاعر"	"	۲۴ سيپٽمبر	"
"امام حسين عليہ السلام"	"		

Gul Hayat Institute

الاهي بخش ٻانيس :

الاهي بخش ٻانيس ولد محبت خان ڳوٺ نيرواړو تعلقي ٿري ميرواهہ ضلع خيرپور ميرس ۾ ۱ ـ جولاءِ ۱۹۵۹ع تي جنم ورتو. پاڻ ۱۹۸۳ع ۾ سنڌ يونيورسٽي

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 223

جي شاهه لطيف واري ڪيمپس مان عالمي لاڳاپن جي شعبي ۾ ايم-اي پاس ڪيائين. ان
ئي سال سراب ڪاسٽنگ جي ٽريننگ وارو ڪورس پاس ڪيائين ۽ هاڻ ريڊيو اسٽيشن حيدرآباد
۾ پروڊيوسر جي عهدي تي ڪم ڪري رهيو آهي (١) ٻارائي ادب جي واڌاري لاءِ هن جيڪا
قلمي ڪوشش ڪئي آهي ان جو وچور هيٺ ڏجي ٿو.

(الف) ڪتاب

	موضوع	سال
"قانون جي ڪاهه"	ڪهاڻيون	جنوري ١٩٨٥ع

(ب) مختلف رسالن ۾ ڇپيل مواد :

"راند ڪن سان رهاڻ"	ڪهاڻي روزانه هلال پاڪستان	١٤ فيبروري	٨٤
"ٻيلي ۾ ملاڪڙو"	"	" ١٧-اپريل	١٩٨٤ع
"ميلاپ"	"	" ٢٤-اپريل	١٩٨٤ع
"لالچي واپاري"	"	" ٨ مئي	١٩٨٤ع
"شهزاد و ورچ"	"	" ٢٢ مئي	١٩٨٤ع
"سلڇڻي پري"	"	" ١٩ جون	١٩٨٤ع

Gul Hayat Institute

امداد حسيني :

سيد امداد علي شاهه ولد سيد فضل محمد شاهه حسيني ٢ مارچ ١٩٤٠ع
تي ٺٽ ۾ پيدا ٿيو. ايم-اي تائين تعليم حاصل ڪيائين. هن وقت سنڌ ٽيڪسٽ بوڪ

---

(١) هي معلومات محترم الاهي بخش ٻانيڇ کان ٥-٨-١٩٨٥ع تي روبرو ورتي
ويئي.

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 224

بورڊ ڄامشورو ۾ ملازمت ڪري رهيو آهي(١) پاڻ اڪثر ٻارن لاءِ شاعري ڪندو آهي پر ٻارن کي به نظرانداز نه ڪيو اٿس . ٻاراڻي ادب جي اوسر لاءِ ڪيل سندس خدمتن جو ڪاٿو ڪرڻ ڏکيو آهي .

رسالن ۾ ڇپيل مواد :

"منهنجو پٽ"	نظم	"ماھ ينا گل" اداره گلشن	١٩٦٧ع
"منهنجو ڪينهو"	"	ماھوار گل ڦل سيپٽمبر	١٩٥٩ع
"ننڍڙن کي نصيحت"	"	" مئي ۽ جون	١٩٦١ع
"الولي"	"	" جولاءِ	١٩٧٥ع
"اجوڪو ٻار"	"	" جنوري فيبروري	١٩٧٦ع
"ٻارن لاءِ گيت"	"	" ڊسمبر	١٩٧٧ع
"ٻار ڪيرو گهوٽ ٿئين او"	"	اجورو چنگ پبليڪيشن سن	١٩٧٨ع
"ٻهراڙيءَ جو ٻار"	"	ماھوار گل ڦل مارچ	١٩٨٣ع
"چيڙلي راند"		ٻارڙا گيت	١٩٨١ع
"ڦدوڙائي اڳتي ھل"	"		١٩٨١ع
"خوب نه آهي محڪوميءَ مجبور"	" "		١٩٨١ع

اياز پاتولي :

اياز پاتولي عرف محمد هاشم ولد عبدالله پاتولي ١٢ - اپريل ١٩٤٤ع

---

(١) الانا غلامعلي : "سنڌي ليکڪن جي ڊائريڪٽري" انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي ، ڄامشورو ، ص ٢٨

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 225

ٿي ننڍو محمد خان ۾ ڄائو. سنڌي فائينل ۽ سنڌي ۽ انگريزي ڇهه درجا پڙهيا اٿس هن وقت ننڍي محمد خان ۾ هينڊي ڊرافٽ جو دوڪان هلائيندو آهي.

هن صاحب ڪجهه وقت اڳ "اداره گلشن ادب" (ننڍو محمد خان) قائم ڪري ٻارن ۾ علمي ۽ ادبي شوق پيدا ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. ان کان سواءِ ١٩٦٠ع ۾ "بزم گلشن" نالي ٻارن جي جماعت جو بنياد رکيائين. انهن عملي ڪوشش کان علاوه هن ٻاراڻي ادب جي اوسر لاءِ قلمي ڪاوشون به ڪيون آهن جن جو وچور هيٺ ڏجي ٿو (١).

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
"هيرن جو هار (مرتب)	متفرقه	١٩٥٨ع
"گلابي مکڙيون"	"	"
"غيبي خزانو"	"	"
"گلڙن جو گلدستو"	"	"
"ماکيءَ موتي"	"	"
"سڳنڌ"	"	١٩٥٩ع
"ٽڙيل گل"	"	"
"ڪرامتي تختي"	"	"
"همراز"	"	١٩٦٠ع
"ڏهه شهزاديون"	"	"

---

(١) هي معلومات محترم اياز پاتولي ۽ کان ٤-٥-١٩٨٥ع تي روبرو ورتي ويئي.

Gul Hayat Institute

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
" نرڙيل گل "	متفرقه	١٩٦٠ع
" پنکڙيون "	"	"
" ازامند زگهوڙو "	"	"
" گلشن جا گل "	"	"
" مغرور باد شاهه "	"	١٩٦١ع
" روشن تارا "	"	"
" گل ۽ مکڙيون "	"	"
" ڪنول شهزادي "	"	"
" موتئي جون مکڙيون "	"	"
" معصوم محمود ه "	"	"
" هيرا موتي "	"	"
" حيرت انگيز هيرو "	"	١٩٦٢ع
" ڪڙيا ڪشمار "	"	"
" عجب اسرار "	"	"
" چمڪند ز ستارا "	"	"
" گامون سچار "	"	"
" ٻاڙ وهيٺي ٻري "	"	١٩٦٣ع
" هيرا لعل هزار "	"	"
" چنيه لکنو "	"	"

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 227

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
"جوت"	متفرقه	١٩٦٣ع
"گلدستو"	"	"
"بخت جي واپسي"	"	"
"شهد وعنبر"	"	"
"خير راڻي"	"	"
"رات راڻي ڊائجيسٽ"	"	"
"پنڊيون ۽ جهونا"	"	"
"سونو ڪڪر"	"	"
"الا مند ڙگهوڙو"	"	"
"پاسبان وطن"	"	١٩٦٤ع
"المهماتڊ"	"	١٩٦٧ع
"هيرو پٽر"	"	"
"ماڊ ينا گل"	"	"
"جيڏانهن پير تيڏانهن خير"	"	"
"هرند ژنڊيٺا"	"	"
"قيمتي ڏهاڙيون"	"	"
"دوستي ءَ جو شهزادو"	"	١٩٦٩ع
"جپاني گڏي"	"	"
"چانداڻ"	"	"

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 228

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
"ڏرامتي تختي"	متفرقه	١٩٦١ع
"ناٽائو نينگر"	"	"
"چوبنڊيل گل"	"	"
"اميد جا ڏيئا"	"	"
"ڦول راڻي"	"	"
"بخت جي بازي"	"	"
"عجب دنيا تنهنجا رنگ"	"	١٩٧٨ع
"بخت سان ڏنهن جي ريس"	"	"
"اميد جا ڏيئا"	"	١٩٧٩ع
"حور بغداد"	"	"
"گامون جي گفتار"	"	١٩٨٠ع
"سرها گل گلاب جا"	"	١٩٨٥ع

Gul Hayat Institute

ايازگل :

ايازگل ولد رجبعلي دل ٦ مارچ ١٩٥٩ع تي سکرسنڌ ۾ پيدا ٿيو. ايم-اي سنڌي، ايم-اي انٽرنيشنل رليشن ۽ ايل ايل بي ڪئي اٿس. هن وقت تعليم کاتي ۾ سنڌي ٻوليءَ جو ليڪچرار آهي.

ايازگل ناميارن نوجوان ليکڪن ۽ شاعرن مان هڪ آهي. سنڌ س شاعري کي فن خواهه فڪر جي لحاظ کان پسند ڏيو وڃي ٿو. هن باراي ادب سان ـ

اضافو ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي آهي(١) . انهيءَ سلسلي ۾ ٻارن لاءِ لکيل سندس شاعري جو تفصيل هيٺ ڏجي ٿو:

(الف) ڪتاب

"گل ۽ تارا" (ٻارن لاءِ گيت) شاعريءَ جو ڪتاب ١٩٧٩ع

(ب) مختلف رسالن ۾ ڇپيل مواد :

"ديس جي عظمت جا اهڃاڻ"	نظم	ماهوار گلن جهڙا ٻارڙا ڪراچي	آڪٽوبر ١٩٧٥ع
"اچي مڙو هڪ ماڪ ٻارو"	"	"	جنوري ١٩٧٥ع
"گلن جهڙا ٻارڙا"	"	گلشن ادب سلسلو ننڊو محمد خان	سيپٽمبر ١٩٧۴ع
"	دوها	گلن جهڙا ٻارڙا ڪراچي	جنوري ١٩٧٦ع
"جمالو"	گيت	"	مئي جون ١٩٧٦ع
"منهنجي ديس جا واءُ"	نظم	"	سيپٽمبر-آڪٽوبر ١٩٧٦ع
"دودو ۽ چنيسر"	قطعو	"	مارچ "
"		گلشن پبليڪيشن مير پور ماٿيلو	آگسٽ ١٩٧٦ع

---

(١) هي معلومات سنڌ الاجيءَ ۾ "ذات ذٿين جي رتا" پتاند ريءِ رکيل سندس علمي، ادبي ۽ ثقافتي خدمتن جي رڪارڊ نمبر ١٣٢ مان ورتي وئي آهي.

Gul Hayat Institute

"پهروپي"

"جوت جلندي رهي"	آزاد نظم / گيت	ماهوارگل ڦل ڄامشورو آگسٽ ١٩٧٧ع جوت پبليڪيشن خيرپور ۽ نئين جوت پبليڪيشن ڊسمبر ١٩٧٦ع ۽ فيبروري ٨٢ع
"گل ڦل ڦهلائي سرهاڻ"	"	
"گل جا گيت"	"	ماهوارگل ڦل ڄامشورو جنوري فيبوري ٧٧ع " ۽ روزانه هلال پاڪستان ڪراچي سيپٽمبر ۽ مارچ ١٩٧٧ع
"اهڙو رنگ رچايو"	نظم	ماهوارگل ڦل جهڙا ٻارڙا ڪراچي آڪٽوبر ١٩٧٥ع
"ٻڪوامان ڪي ڇايو"	گيت	ماهوارگلن جهڙا ٻارڙا ڪراچي ۽ ماهوار ڦلواڙي (انڊيا) نومبر ١٩٧٥ع ۽ جولاءِ ١٩٨١ع
"هيءَ جي لکان گيت"	"	ماهوارگلن جهڙا ٻارڙا ڪراچي جنوري ١٩٧٦ع
" "	نظم	" فيبروري ١٩٧٦ع
"گڏي گڏيءَ جي شادي"	گيت	" مارچ ١٩٧٦ع
"سهڻو پنهنجو آ سنسار"	نظم	ڏياٽي پبليڪيشن لاڙڪاڻو ۽ ڪونڌر ڪتاب سلسلو-٢ جون ١٩٧٦ع
"شال سدائين جڳ جڳ جرڪن"	"	ماهوارگلن جهڙا ٻارڙا ڪراچي ۽ هفتيوار گنج روزانو هلال پاڪستان ڪراچي مئي، جون ۽ ٻارڙا گيت ۴-جون ١٩٧٦ع
" "	ٿيڙو	گلن جهڙا ٻارڙا ڪراچي نومبر ١٩٧٥ع

Gul Hayat Institute

"نيڻو" " ماهوار گلن جهڙا ٻارڙا مارچ ١٩٧٥ع

"مورو" گيت ماهوار گونج حيدرآباد ۾ روزانه "ناظم" شڪارپور

۾ هفتيوار گجپ" روزانه هلال ڪراچي ۾ "لالي"

پبليڪيشن حيدرآباد ۾ پريه پبليڪيشن - ٣

اپريل ١٩٧٨ع

٤ مئي ١٩٨١ع

٢ جولاءِ ١٩٧٦ع

جنوري ١٩٨١ع

آگسٽ ١٩٨٢ع

" " ٻيت ماهوار گلڙن جهڙا ٻارڙا ڪراچي فيبروري ١٩٧٦ع

"ماڻ پنل گل ٻي رنگ پوپٽ" نظم پوپٽ پبليڪيشن خيرپور مئي ١٩٧٨ع

"پنهنجو ديس پيارو" " ماهوار گل ڦل ڄامشورو مئي ١٩٧٨ع

"دلپنا" " هفتيوار گجپ روزانه هلال ٢٠ جون ١٩٧٩ع

"پوپٽ" گيت پوپٽ پبليڪيشن خيرپور جون ١٩٨٠ع

"دعا" گيت گل ڦل ڄامشورو ۾ روشن تارا گيت ۾ ٻول

سگا ڪراچي ڊسمبر ١٩٧٨ع

اپريل ١٩٨٣ع

اپريل ١٩٧٩ع

"سڄي سون ڌرتي" نظم هفتيوار گج ب، روزانه هلال ٤ جولاءِ ١٩٧٩ع

Gul Hayat Institute

"ڀيڻين جي ڳوٺ"	گيت	ماهوار گل ڦل ڄامشورو	مئي ١٩٧٩ع
		سرهاڻ پبليڪيشن-٣	جولاءِ ١٩٨١ع
		ماهوار گلستان انڊيا	فيبروري ١٩٨٣ع
		ٻالڪ ڪتابي سلسلو	آڪٽوبر ١٩٧٩ع
"چڙيا گھر جو سير"	نظم	ماهوار گلستان (انڊيا)	جولاءِ ١٩٨١ع
		ماهوار گل ڦل ڄامشورو	فبروري ١٩٨٣ع
		ٻالڪ ڪتابي سلسلو	آڪٽوبر ١٩٧٩ع
"ٽانڊاٿو"	گيت	هفتيوار گجُ	١٦ مئي ١٩٧٩ع
		روزانه هلال ڪراچي	
"ماءُ"	نظم	"	٩ مئي ١٩٧٩ع
"لولي"	گيت	ماهوار گل ڦل ڄامشورو	آگسٽ ١٩٧٩ع
"مولا سائين"	"	هفتيوار گجُ	١٣ جون ١٩٧٩ع
		هلال پاڪستان ڪراچي	
"ننڍ پري"	نظم	ماهوار ڦلواري (ڪرمڪي)	نومبر ١٩٨١ع
		انڊيا هفتيوار گجُ	٣٠ مئي ١٩٧٩ع
		روزانه هلال ڪراچي.	
"مور"	گيت	ماهوار گل ڦل ڄامشورو	اپريل ١٩٨٠ع
"سانوڻ رُت"	"	ماهوار ٻالڪ ڄامشورو	آڪٽوبر نومبر ٨٠ع
"نوان گل ـ نئين خوشبو (امتياز ڪوڪرسان)"	انٽرويو	ماهوار گلن جهڙا ٻارڙا ڪراچي	ڊسمبر ١٩٧٥ع

Gul Hayat Institute

اياز قادري :

اياز حسين ولد غلام سرور قادري ١٩ جنوري ١٩٢٤ع تي لاڙڪاڻو ۾ ڄائو. تعليمي لحاظ کان ايماي (سنڌي) ۽ ايل ايل بي ڪئي اٿس. هن وقت شعبه سنڌ ڪراچي يونيورسٽي ۾ ايسوسيئيٽ پروفيسر آهي (١) ٻارن لاءِ لکندو آهي. ٻارن جي ادب جي لاءِ هڪ ڪتاب "پرين جون آکاڻيون" ١٩٨١ع ۾ شايع ٿيو اٿس.

اياز لطيف :

اياز لطيف ولد رسول بخش پليجو ١٥ نومبر ١٩٦٥ع تي حيدرآباد ۾ پيدا ٿيو. هن وقت مهراڻ انجنيئرنگ يونيورسٽي ڄامشورو ۾ سول انجنيئر جو شاگرد آهي (٢) ٻاراڻي ادب جي واڌاري لاءِ جيڪا قلمي ڪوشش ڪئي آهي ان جو وچور هيٺ ڏجي ٿو.

ڪتاب جو نالو	ڪهاڻيون / شعر	سال
"چمڪندڙ تارو (مرتب)		١٩٧٨ع
"گجهو خبرنامو" (مرتب)		"
"دريا ٿوتي دانهن"		"

Gul Hayat Institute

---

(١) الانا غلام علي : "سنڌي ليکڪن جي ڊائريڪٽر" انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي، ١٩٧٤ع، ص ٢٠

(٢) هي علومات محترم اياز لطيف کان ٨-٩-١٩٨٧ع تي روبرو ورتي ويئي.

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 234

" بهار نيڪ مرڪند و "

آغا تاج محمد خان : ١٩٤٨ع

آغا تاج محمد خان ولد عبدالمجيد خان پٺاڻ ١٦ سيپٽمبر ١٩٠٤ع
تي باگرجي ضلعو شڪارپور ۾ ڄائو. ڄار جوگهو حصو تعليمکاتي ۾ ملازمت ڪيائين.
ڪجهه وقت سنڌ يونيورسٽي جو رجسٽرار پڻ ٿي رهيو. سنڌ ۾ وفات ١٠ آڪٽوبر ١٩٥٩ع
تي ٿي (١).

ٻارڙن ادب جي ارتقا جي سلسلي ۾ سنڌي ۾ خد متن کي نظرانداز ڪري
نه ٿو سگهجي. سنڌي لکڻين جو وچور هن ريت ٿئي ٿو.

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
" چيدا سبق "	اخلاقيات	١٩٤٧ع
" اخلاقي سبق "	"	"
" ٻارڙن ڳالهيون "	"	"
" نيڪ نصيحتون "	"	"

Gul Hayat Institute

آغا قيوم :

آغا قيوم ولد آغا عبدالڪريم مغل پٺاڻ ١٨ مارچ ١٩٦٢ع تي شڪارپور
سنڌ ۾ ڄائو. انٽر سائنس جي تعليم حاصل ڪرڻ کان پوءِ واپڊا حيدرآباد ۾ ڪمرشل

---

(١) الانا غلام علي : " سنڌي ليکڪن جي ڊائريڪٽري " انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي،
١٩٧٤ع، ص ٢٣

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 235

ڪالارڊ جا فرائض سرانجام ڏيئي رهيو آهي . " لالي پبليڪيشن " جا بانيءَ مرتب ڪري ڇڏيو آهي . سنڌي ٻارڙن ادب جي واڌاري لاءِ هن وقت به ڪوشش ڪري رهيو آهي (١) سنڌ سرڪتابن جو وچور هيٺ ڏجي ٿو .

ڪتاب جو نالو

	سال
" واهڻ واهڻ وڻ "	١٩٨٥ع
" سنڌ جو سفرنامو "	١٩٨٥ع

بشير احمد ڀٽي :

بشير احمد ڀٽي ولد غلام مرتضيٰ ڀٽي ١٨ جنوري ١٩٥٠ع تي حيدرآباد سنڌ ۾ جائو . ايم.اي پوليٽيڪل سائنس ، ايم.اي انٽرنيشنل رليشن ۽ ايل ايل بي ڪئي اٿس . هن وقت سنڌ يونيورسٽي جي زولاجي ڊپارٽمينٽ ۾ ميوزيئم اسسٽنٽ آهي . روزانه عبرت اخبار جو سب ايڊيٽر پڻ آهي . سنڌس والد غلام مرتضيٰ ڀٽيءَ جي رسالي " گلستان " کي ١٩٧٥ع ۾ وري جاري ڪيائين . هن وقت ڪماٽي ، پبليڪيشن قائم ڪري ٻارڙن ادب ۾ اضافو ڪري رهيو آهي (٢) سنڌس لکڻين جو وچور هيٺ ڏجي ٿو .

Gul Hayat Institute

---

(١) هيءَ معلومات محترم آغا قيوم کان ٣-٦-١٩٨٦ع تي روبرو ورتي ويئي .

(٢) هيءَ معلومات محترم بشير احمد ڀٽيءَ کان ٥-٦-١٩٨٥ع تي روبرو ورتي ويئي .

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 236

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
"پولڙاءِ چنبا"	ڪهاڻي	١٩٨٢ع
"آڱوٺي جيڏو ڇوڪرو"	"	"
"برف جي شهزادي"	"	١٩٨٣ع
"پٺاڻن جو ميٺهن"	"	"
"ننڍي ففتي"	"	"
"مگرمڇن جو بادشاهه"	"	"
"سندباد سيلاني جا ست سفر"	"	"
"مهاٽوءَ جن"	"	١٩٨٤ع
"ٽي ڀينرون"	"	"
"بندر و جادوگر"	"	"
"چرچن جي چٽني"	"	"
"ڀانچي جو ناچ"	"	"
"ڪليلا و دمنه (ترجمو)"	"	١٩٨٤ع

Gul Hayat Institute

بشيراحمد شاد :

پروفيسر بشيراحمد شاد ولد محمد پناهه ۴-اپريل ١٩۴٢ع تي شڪارپور سنڌ ۾ ڄائو. ايم-اي بي ايڊ جي تعليم حاصل ڪرڻ کان پوءِ سرڪاري نوڪري ۾ شموليت اختيار ڪيائين. هن وقت تائين ٻاراڻي ادب جي موضوع تي اسلامي معلومات تي مبني فقط هڪ ڪتاب "الله سائين جي ڳالهه" ١٩٧٩ع ۾ شايع ڪيائين (١٠)

---

(١) هي معلومات خط جي ذريعي ٢٠-٧-١٩٨٥ع تي ورتي ويئي.

ڀائي لال هريرام چاٻڙا :

ڀائي لال هريرام چاٻڙا

پاڻ آرٽس ۽ سائنس ۾ گريجوئيشن ڪيائين. ورهاڱي کان پوءِ ڀارت لڏي ويو. هن وقت ڀائي لال هريرام چاٻڙا جو جنم ٢٢ فيبروري ١٩٢٣ع تي شڪارپور ۾ ٿيو. بمبئي ۾ رهي ٿو. ڀارتي ادب جي اوسر لاءِ ڪيل سنڌ سدمتن جو خاڪو هنن ڪتابن مان نمايان ٿئي ٿو(١).

ڪتاب جو نالو

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
"سرلا ۽ ست چاڙا"	ڪهاڻي	١٩٤٧ع
"مکڻ جو گنڍو"	"	١٩٤٧ع

تنوير جوڻيجو :

تنوير جوڻيجو ڌي ء صدرالدين جوڻيجو

تنوير جوڻيجو ٦ جنوري ١٩٥٢ع تي ٿرپارڪر ضلعي مٺي ۾ پيدا ٿي. ايم-اي معاشيات ۾ ڪرڻ کان پوءِ سنڌ يونيورسٽي ۾ ملازمت اختيار ڪيائين. هن وقت سنڌ يونيورسٽي ۾ اسسٽنٽ پروفيسر آهي. تنوير جوڻيجو جا ڪل سچا ڪل سنڌي ليکڪائن مان هڪ آهي. سنڌ سرڪاري ايوارڊ کي کاٽوڻن ڪي عياري ادب جي منزل ملي چڪي آهي (٢) ڀارتي ادب جي واڌاري لاءِ " ڀارن جون چونڊ آڪاڻيون " ١٩٨٣ع ۾ ترجمو ڪيو اٿس.

---

(١) پٺاڻ، ڊاڪٽر رحمد : " ڪراچي ضلعي جو سنڌي ٻولي ۽ علم ادب جي ترقي ۾ حصو " تحقيقي مقالو، ١٩٧٩ع ص

(٢) هي معلومات محترمه تنوير جوڻيجو کان ٤-٩-٨٥ تي روبرو ورتي ويئي.

تنوير عباسي :

تنوير عباسي ءَ جو اصل نالو نورنبي ولد گل حسن عباسي آهي. سندس پيدائش ٧ ڊسمبر ١٩٢٤ع تي ڳوٺ سوڀو ديرو ضلعو خيرپور ميرس ۾ ٿي. لياقت ميڊيڪل ڪاليج مان ايم بي بي ايس جي ڊگري ورتي خانگي طور تي پنهنجي ڪلينڪ هلائيندو آهي علمي ۽ ادبي زندگي ءَ جو آغاز ١٩٥٨ع کان ڪيائين (١) . پاڻ هن دور جو ناميارو ذات ڏني آهي. ٻاراڻي ادب کي به نظرانداز نه ڪيو اٿس . انهي ءَ سلسلي ۾ ١٩٧٥ع ۾ "ٻاراڻا ٻول" نالي سان ڪتاب ترتيب ڏنو اٿس، جنهن ۾ موجوده دور جي مشهور شاعرن جي ٻارن لاءِ لکيل شاعري ڏني وئي آهي.

ثـريـا سـوز :

ثريا " سوز " جو اصلي نالو نسيم اختر آهي. محمد عثمان ڏيپلائي ءَ جي ڌي ءَ نياڻي ٢٥ نومبر ١٩٤٥ع تي حيدرآباد سنڌ ۾ ڄائي. اديب فاضل ڪرڻ کان پوءِ ايم اي ۽ بي ايڊ ڪئي اٿس. ماڊل اسڪول سنڌ يونيورسٽي حيدرآباد ۾ درس و تدريس جا فرائض سرانجام ڏيندي رهي آهي. ثريا سوز کي علمدوستي ۽ ادب پروري ورثي خواهه ماحول مان ملي. وس پڄندي سنڌي ادب جي خاموشي ءَ سان خدمت ڪندي رهي ٿي. هن وقت تائين ٻاراڻي ادب جي موضوع تي سنڌسڌ ڪتاب " چمڪندڙ چنڊ " ١٩٨٥ع ۾ شايع ٿيو آهي. (٢).

---

(١) هي معلومات روبرو ١٩ فيبروري " ٻالڪ ميلو ١٩٨٧ع خيرپور تي ورتي ويئي.

(٢) هي معلومات محترمه ثريا سوز ڏيپلائي کان ٢٠ جنوري ١٩٨٧ع تي روبرو ورتي وئي.

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 239

منصور علي عرف پروانو سيوهاڻي ولد غلام محمد سومرو ٢ جولاءِ ١٩٥٨ع تي سيوهڻ ضلع دادو ۾ ڄائو. سنڌس تعليم ست درجا سنڌي آهي. سرهاڻ پبليڪيشن جو مالڪ آهي. ديترائي ٻاراڻي ادب جا ڪتاب شايع ڪري چڪو آهي (١) سنڌي ٻاراڻي ادب جي واڌاري لاءِ جيڪا ڪوشش ڪئي اٿس ان جو وچور هيٺ ڏجي ٿو :

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
" انڌي فقيرياڻي "	ڪهاڻيون	١٩٧٩ع
" سڄڻي صلاح "	"	"
" سرطش "	"	١٩٨٠ع
" سالگره نمبر "	"	"
" ساهت سوکڙي "	"	"
" حيدر بخش جتوئي نمبر "	سوانح	١٩٨١ع
"گهنگهر گهاريه ڏينهڙا "	ڪهاڻيون	"
" منظور شهيد "	سوانح	"
" ٨٣ جا ٣ ناٽڪ "	ناٽڪ	١٩٨٣ع
" تماشو "	ڪهاڻيون	١٩٨٤ع

(١) هي ءَ معلومات انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي ۾ " ڏات ڌڻين جي رڪارڊ " پڻاندر ترتيب ڏنل ليکڪ جي قلمي پورهئي واري رڪارڊ نمبر ٣٢٣ مان حاصل ڪئي وئي.

Gul Hayat Institute

جبار آزاد ولد عبدالرحيم منگي پهرين فيبروري ١٩٦٢ع تي نصيرآباد لاڙڪاڻي ۾ پيدا ٿيو ۰ ايم - اي ايل ايل بي تعليم حاصل ڪئي اٿس ۰ سندس لکڻين جو وچور هيٺ ڏجي ٿو (١) ۰

" نمون اسپتال ۾ "	ڏهاڙي	روزانہ هلال پاڪستان	١٩٨٢ع
" نمون شهر ۾ "	"	"	
" نمون گهر ۾ "	"	"	
" نمون امتحان هال ۾ "	"	"	
" نمون ۽ لغز "	"	"	
" نمون ۽ تقرير "	"	"	
" نمون ۽ ڏينجهر "	"	"	
" نمون جو آخري سنيهو "	"	"	
" نمون ريل ۾ "	"	"	
" ڏک سکن جي سونهن "	"	"	
" هو ڏيرآهي "	"	"	

Gul Hayat Institute

---

(١) هي ۽ علومات انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي ۽ " ذات ذٽين جي رٽا " جي حوالي سان جبار آزاد منگي جي ترتيب ڏنل قلمي پورهئي ، رڪارڊ نمبر ١٣٩ مان ورتي وئي آهي ۰

"صبح ٿيندو (ٽي قسطون)"	ڪهاڻي	هلال پاڪستان	١٩٨٢ع
"سجاڳ ڪارڊ"	"	"	
"زهريلا ناگ"	"	"	
"عيد ۽ غربت"	"	"	١٩٨٣ع
"اندا اوندا ويچ (به قسطون)"	"	"	"
"ڏوڙو ڦٽاڪو"	"	"	١٩٨٤ع
"پنهنجي عيد"	"	"	"
"به رپيا"	"	"	"
"حسرتن جو قاتل"	"	"	"
"روشني"	"	"	"

ج.ع. منگهاڻي :

ج - ع منگهاڻي عرف جنت خاتون ڌي عَلي محمد سنڌ ٢٥ ڊسمبر ١٩ع ني ڳوٺ حاجي مريد سنڌ ۾ پيدا ٿي. (١) ٻاراڻ اڪثر ٻارن لاءِ لکندي آهي پر ٻاراڻي ادب کي به اهميت ڏيندي هڪ ڪتاب "پتنگ پريان ڀوڙ" ١٩٨٥ع ۾ لکيو اٿس.

چنا شبير ناز :

شبير احمد ولد مولوي عبدالستار چنا ٢٠ جون ١٩٣٦ع تي شڪارپور سنڌ

----

(١) هي ڄاڻ معلومات "انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي" ۾ ذات ڏنين جي رڪارڊ جي وحوالي مان ج - ع منگهاڻي جي ترتيب ڏنل قلمي پورهئي رڪارڊ نمبر ٢٦٦ مان ورتي وئي.

پڇائون بي - اي جي تعليم حاصل ڪرڻ کان پوءِ رينج فاريسٽ جي نوڪري اختيار ڪيائين
اڄ ڪلهه پاڪستان ٽيليويزن ڪارپوريشن ۾ سينئر پروڊيوسر جي عهدي تي فائز آهي ·
پاڻ ٻڌن جي لاءِ ناٽڪ لکندو آهي · ٻاراڻي ادب ۾ ناٽڪ جي صنف جي کوٽ کي محسوس
ڪندي ٻارن جي لاءِ هن وقت تائين ٻه عدد ناٽڪ لکيا آهن جيڪي هن ريت آهن (۱) ·

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
" ٽري ڏنسل "	ناٽڪ	۱۹۷۴ع
" راز "	"	۱۹۷۴ع

حاجي حقير :

حاجي حقير ولد ابن مگڻ خاصخيلي ۱۸ - اپريل ۱۹۰۱ع تي ٽنڊو
قيصر ضلعو حيدرآباد ۾ ڄائو · پاڻ حڪمت جاڻندو هو · ٻاراڻي ادب جي اوسر لاءِ ڪيل
سندس خدمتن جو خاڪو هن ريت آهي (۲)·

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
" شهزاده ۽ صبرءِ سون پري "	ڪهاڻي	۱۹۵۸ع
" ڪيهر شينهن جي ڏي "	"	۱۹۵۸ع

Gul Hayat Institute

---

(۱) هي معلومات خط ذريعي ورتي ويئي ·

(۲) ڊاڪٽر خواجه غلام علي الانا : " سنڌي ليکڪن جي ڊائريڪٽري "
انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي ، سنڌ يونيورسٽي ، ۱۹۷۴ع، ص ۵۵ ·

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
	ڪهاڻي	
• ٻولڙي راڻي "	"	
• جادوءَ جي گڏي "	"	
• جادوءَ جي منڊي "	"	
• پنج پينرون "	"	
• رادلو شهزادو "	"	
• رسومات شباهي "	"	
• سليماني گلاب جو گل "	"	
• راڻي ناز بيگم ۽ طوطو مئنا "	"	١٩٦٦ع
• بيوقوف بادشاهه ۽ عقلمند بادشاهه "	"	"
• گل ۽ خوشي "	مزاح	١٩٦٧ع

حسام سومرو :

محمد حسين " حسام " سومرو ولد محمد ابراهيم سومرو ٢ فبروري ١٩٤٤ع

Gul Hayat Institute

ڳوٺ ٻچل سومري (ڄامشوروي) ۾ ڄائو ۰ علمي ادبي زندگيءَ جو آغاز ١٩٦٢ع ۾ ٻاراڻي ادب سان ڪيائين ۰ هن وقت " روزانه هلال پاڪستان " ڪراچي جو سينئر سب ايڊيٽر آهي ۽ ساڳي اخبار ۾ ٻارن جي صفحي " گلشن جهڙا ٻارڙا " جو انچارج پڻ آهي ۰ ٻاراڻي ادب ۾ خدمتن ڪرڻ جي عيوض ڪيس ١٩٨٧ع ۾ سنڌ ٻالڪ سنگت خيرپور طرفان پوپٽ ايوارڊ ڏنو ويو ۰ ٻاراڻي ادب ۾ واداري لاءِ هن جيڪا قلمي ڪوشش ڪئي آهي ان جو وچــور

Gul Hayat Institute www.drpathan.com

...ڙل جي شو(١) ۰

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
...مون شبنم	ڪهاڻيون	١٩٦٠ع
...ناني پوڙهي	"	١٩٦٢ع
...ڳل صنوبر	"	١٩٦٣ع
...مرناڪ آڪاڻيون	"	١٩٦٤ع

حميد سنڌي :

عبدالحميد ولد سيٺ اسماعيل ميمڻ ١٢ آڪٽوبر ١٩٣٩ع تي نوشهرو فيروز ۾ جنم ورتو. تعليمي لحاظ کان بي اي آنرز، ايم اي، ايل ايل بي ۽ هائر ايجوڪيشن ائڊ منسٽريشن ۾ مانچسٽر يونيورسٽي مان ڪورس ڪيو اٿس ۰ هن وقت پبلڪ هاءِ اسڪول لطيف آباد جو پرنسپال آهي. سنڌي ادب ۾ سندس شمار چونڊ جي افسانه نگارن ۾ ٿئي ٿو. پاڻ سنڌي ٻاراڻي ادب ڪي به نه وساريو اٿس ۰ ٻارن لاءِ سندن لکيل ڪتاب " سوني زنجير " (ترجمو ٿيل) ١٩٧١ع ۾ شايع ٿي چڪو آهي(٢).

---

(١) هي معلومات ١٩ فيبروري ١٩٨٧ع " ٻالڪ ميلو خيرپور " ۾ روبرو ورتي وئي.

(٢) هي معلومات محترم حميد سنڌي کان روبرو ٢٥-٧-١٩٨٧ع تي ورتي وئي.

Gul Hayat Institute www.drpathan.com

خانبهادر محمد صديق ميمڻ :

محمد صديق ميمڻ ولد محمد يوسف ميمڻ ١٨٩٠ع ۾ حيدرآباد سنڌ ۾ ڄائو ۰ سنڌ ۾ زناني تعليم جي اهميت کي محسوس ڪندي حيدرآباد ۾ " مهست البنات " جو بنياد وڌائين ۰ پاڻ سالن جا سال ٽريننگ ڪاليج فار مين حيدرآباد جو پرنسپال ٿي رهيو۰ سنڌ مسلم ادبي سوسائٽي جي باني ميمبرن مان هڪ هو (١) هن سنڌي ادب جي تاريخ سڀ کان پهرين مرتب ڪئي ۰ ان کان سواءِ ٻاراڻي ادب جي موضوع تي ٻه ڪتاب لکيائين جيڪي هن ريت آهن :

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
" ٻارن جي ٻهادري "	ڪهاڻيون	١٩٤٧ع
" جڙتو شهزادو "	"	١٩٤٧ع

خيال ۽ ـــــــــــــــتي :

عبدالستار پيتي ولد عبدالله " خواب " پيتي ۰ ١٩٣٠ع مانڊوي بندر رياست ڪڇ (هندستان) ۾ ڄائو ۰ پاڻ سنڌي فائنل ۽ گجراتي ۾ مئٽرڪ تائين تعليم حاصل ڪيائين ۰ ٻاراڻي ادب جي واڌاري لاءِ هن جيڪا قلمي ڪوشش ڪئي آهي ، اها هن ريت آهي (٢)

---

(١) ڊاڪٽر غلام علي الانا : " سنڌي نثر جي تاريخ " زيب ادبي مرڪز حيدرآباد سنڌ ص ١٧٨

(٢) " " سنڌي ليکڪن جي ڊائريڪٽر " سنڌالاجي ، ١٩٧٤ع ص ٦٧

Gul Hayat Institute

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
”سوالڪ جو هيرو“	ڪهاڻي	۱۹۵۸ع
”احسانمند لومڙي“	”	۱۹۵۹ع

دادا ـــــــــنـــــــڌي :

ڪريم بخش عرف دادا سنڌي ولد محمد قاسم سومرو ۵ جولاءِ ۱۹۴۵ع تي ڳوٺ لغاري مير پور ماٿيلو، ضلعو سکر ۾ پيدا ٿيو. ايم-اي بي ايڊ ڪئي اٿس. هن وقت ميٽرڪ اسڪول ۾ استاد جي حيثيت ۾ پنهنجا فرائض سرانجام ڏيئي رهيو آهي.

دادا سنڌي سنڌ جي علمي، ادبي ۽ ثقافتي اهميت وارن مرڪزن کان پري رهي به پنهنجي محدود وسيلن ڪي تعريف جوڳي انداز سان ڪم آندو آهي. سنڌ ۾ قلمي ڪاوشن تي تحقيق جو رنگ چڙهيل نٿي ٿيو. هن ٻارن کان سواءِ ٻارن لاءِ به لکيو آهي.

(۱) انهيءَ سلسلي جي قلمي ڪاوشن جو وچور هيٺ ڏجي ٿو.

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
”سنڌ جون تاريخي ڪهاڻيون“	ڪهاڻيون	۱۹۸۵ع

”مختلف رسالن ۾ شايع ٿيل مواد :

”ٻاراڻا ٻول“	مضمون	ماڪ ڦينا گل ”گلشن ڊائجيسٽ
”هوشو شيدي“	شخصيت	گلشن ڊائجيسٽ ۱۹٦٧ع

---

(۱) هي معلومات محترم دادا سنڌي کان ۱۹ فيبروري ۱۹۸٧ع ”ٻالڪ ميلو خيرپور“ ۾ روبرو ورتي ويئي.

• دريا خان (تاريخي ڪهاڻيون) گلن جهڙا ٻارڙا آڪٽوبر ١٩٧٤ع

• سنڌ جو هڪ وڻ ناهي " " "

• سنڌي سونهان " " " "

• ٻهادر ايلچي " " " ڊسمبر "

• جام نندو " " " جنوري ١٩٧٥ع

• سونو ماٺهو سوني وادي " " " مارچ ١٩٧٥ع

• هوشو جي ڪهاڻي " " " اپريل ١٩٧٥ع

• سنڌ ۽ پاڪستان " " " جولاءِ ١٩٧٥ع

" آگسٽ ١٩٧٥ع

ڊاڪٽر شمس الدين عرساڻي :

شمس الدين ولد نور محمد عرساڻي ١٩٣٧ع ۾ هالا نوان ۾ پيدا ٿيو. پاڻ ايم.اي ١٩٦٤ع ۾ ۽ پي - ايڇ - ڊي ١٩٨٢ع ۾ ڪيائين (١) پاڻ اڪثر وڏن لاءِ لکندو آهي ٻارن جي ادب طرف به ڌيان ڏيندي هڪ ناول " لاکوٺلاڻي " ١٩٨٢ع ۾ لکيائين.

ڊاڪٽر رحمت پٺاڻ :

ڊ رحمت ولد حاجي گل محمد پٺاڻ ٢٥ جولاءِ ١٩٤٥ع تي گوٺ خير محمد آريجا ضلعي لاڙڪاڻي ۾ ڄائو. ١٩٦٤ع کان تعليم کاتي ۾ ملازمت ڪري رهيو آهي مٿي

---

(١) هي معلومات ڊاڪٽر ڊاڪٽرين جي رٿا جي قلمي پورهيي واري رڪارڊ نمبر ٢٣٠ تان ورتي ويئي.

۱۹۸۵ع کان انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي ۾ ڊيپوٽيشن تي ڊپٽي ڊائريڪٽر جي عهدي
تي فائز آهي (۱) ادبي ڪيتر ۾ تحقيق جي حوالي سان پنهنجي انفرادي حيثيت مڃرائي
چڪو آهي • انسٽيٽيوٽ سنڌالاجي پاران ڏات ڏٺين جو ادبي رڪارڊ سهيڙي سنڌي علم
ادب جي تاريخ ۽ ٻوليءَ جي لازوال خدمت ڪري رهيو آهي • جيتوڻيڪ پاڻ اڪثر ڪري
وڏن لاءِ لکندو آهي پر ان هوندي به ٻارن کي پنهنجي لکڻين کان محروم نه رکيو اٿس
ٻاراڻي ادب جي واڌاري لاءِ هن جيڪا قلمي ڪوشش ڪئي آهي ان جو وچور هيٺ ڏجي ٿو •

(الف) ڪتاب

	موضوع	سال
"چيلهي وارو شهزادو"	ڪهاڻي	۱۹۸۵ع
"مولانا عبيدالله سنڌي"	سوانح	۱۹۸۵ع

(ب) مختلف رسالن ۾ شايع ٿيل مواد :

"ٻارن جو ترانو"	نظم	ماهوار گل ڦل	فيبروري	۱۹۷۸ع
"ٻارن جو آواز"	"	چنڊ تارا ڪتابي سلسلو	مارچ	۱۹۸۴ع
"سنڌي ۾ ٻاراڻو ادب"	مضمون	ماهوار ٻالڪ	آڪٽوبر	۱۹۷۹ع

Gul Hayat Institute

ڊاڪٽر عبدالجبار جوڻيجو :

عبدالجبار ولد سلطان احمد جوڻيجو ڳوٺ پير فتح شاهه تعلقو بدين
۾ ۲۶ نومبر ۱۹۳۵ع تي ڄائو • ايم.اي سنڌي ۾ ڪرڻ کان پوءِ ۱۹۷۴ع ۾ پي.ايڇ.ڊي

---

(۱) هي معلومات محترم ڊاڪٽر محمد پٺاڻ کان روبرو ورتي ويئي •

Gul Hayat Institute www.drpathan.com

بي بڪي حاصل ڪيائين • چيني ٻوليءَ ۾ ڊپلوما ١٩٦٦ع ۾ ڪيائين اڄ ڪلهه سنڌ يونيورسٽيءَ ۾ ريڊر آهي • ٻار ٻارن جي لاءِ عام معلومات جا ڪتاب شايع ڪرايا آهن جيڪي هيٺ ڄاڻايل آهن: مٿين سربراهه طور پنهنجون خدمتون سرانجام ڏئي رهيو آهي. (١)

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
"لطيف ڪوئز"	عام معلومات	١٩٧٨ع
"سنڌ ڪوئز"	"	١٩٨٨ع

ذوالفقار علي سيال :

ذوالفقار علي ولد محمد خان سيال ٢٨ مئي ١٩٥٦ع تي ڳوٺ فريد آباد ضلعي لاڙڪاڻي ۾ پيدا ٿيو • هن وقت لياقت ميڊيڪل اسپتال ڄامشورو ۾ ڊاڪٽر جي حيثيت سان پنهنجا فرائض انجام ڏئي رهيو آهي (٢) • ٻاراڻي ادب ۾ سنڌ سلڪشن جو وچور هيٺ ڏجي ٿو•

(الف) ڪتاب :

"رڻ سڃو رت ڦڙا"	شاعري	١٩٧٧ع
"مکڙين مالها"	"	١٩٧٩ع
"ڳاڙها هٿ پيلا چهرا"	"	١٩٨١ع

---

(١) هي معلومات روبرو ١٦-٧-١٩٨٨ع تي ورتي ويئي •

(٢) هي معلومات محترم ذوالفقار سيال کان ٢٤-٦-١٩٨٥ع تي روبرو ورتي ويئي •

"منهنجي ڌرتيءَ جا ٻار"	شاعري	
"گيت ڳيڙ وڻا" (ترجمو)	"	١٩٨٢ع
"ڳلڙن جهڙا گيت"	"	١٩٨٣ع
		١٩٨٦ع

(ب) مختلف رسالن ۾ ڇپيل مواد :

"لولي"	نظم	ماهوار گل ڦل	نومبر	١٩٧٥ع
"ديس وسايو"	"	"	آگسٽ	١٩٧٦ع
"اسان جي دعا ٿي"	"	"	جنوري فيبروري	١٩٧٧ع
"جڳ جڳ جيءُ"	"	"	جون	١٩٧٧ع
"ڇم ڇم ڇم"	"	"	اپريل	١٩٧٨ع
"ٻارائو گيت"	"	"	آڪٽوبر	١٩٨١ع
"ڌرتيءَ جي عظمت"	"	"	جنوري	١٩٨٢ع
"ٻاراڻيون راند يون"	"	"	فيبروري مارچ	١٩٨٢ع
"اڳتي هل"	"	"	آگسٽ	١٩٨٢ع
"تماشو"	"	"	ڊسمبر	١٩٨٥ع
"انگور"	"	"	جنوري	١٩٨٦ع
"گيت"	"	"	فيبروري	١٩٨٦ع

رستم علي سولنگي :

رستم علي سولنگي ولد حاجي الهه ڏنو سولنگي ٢٣ سيپٽمبر ١٩٤٩ع تي پيدا ٿيو. بي اي جي تعليم حاصل ڪرڻ کان پوءِ رورل ڊيولپمينٽ حيدرآباد

Gul Hayat Institute

اسٽينوگرافر جي ملازمت اختيار ڪيائين ۰ اڄ ڪلهه " سنڌي ادبي بورڊ " ۾ نوڪري ڪري رهيو آهي (۱) ۰

ٻاراڻي ادب جي واڌاري لاءِ پاڻ جيڪا قلمي ڪوشش ڪئي اٿس، اها هن ريت آهي ۰

(الف) ڪتاب :

"وڻا جا گل " صداقت بڪ ڊيپو حيدرآباد ۱۱-۱۰-۱۹۸۳ع

(ب) مختلف رسالن ۾ ڇپيل مواد :

"۲ سپاهي " ڪهاڻي عبرت سنڌي ايڊيشن سرورق ۱۳-۷-۷۵ع

"سهڻا ٻار " " آفتاب اخبار ٻارن جو صفحو ۹-۱-۸۴ع

"سنڌي پروگرام ۾ ريڊيو ٽيليويزن " آفتاب اخبار ۲۳-۵-۱۹۸۴ع

"ذاڙيل " " ۳-۵-۱۹۸۴ع

"راڻي باغ " " ۱۶-۹-۱۹۸۵ع

"اسڪول جي مار " روزانه هلال پاڪستان ۱۸-۹-۱۹۸۵ع

"پائلٽ ٿيندس " " ۷-۱۰-۱۹۸۵ع

زوار نقوي :

سيد زوار حسين شاهه نقوي ولد سيد ويڏل شاهه ۱۵ جنوري ۱۹۶۲ع تي

(۱) هي معلومات محترم رستم علي سولنگي کان ۱۷ آگسٽ ۱۹۸۵ع تي روبرو ورتي ويئي

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 252

(٢٣٦)

تهه وجهانيان جي سيد خاندان ۾ پيدا ٿيو. بي اي ڪئي اٿس. ٻاراڻين جماعتن ۾ سرگرمي سان حصو وٺندو رهيو آهي (١). ٻاراڻي ادب جي واڌاري لاءِ جيڪا ڪوشش ڪئي اٿس ان جو وچور هيٺ ڏجي ٿو.

(الف) ڪتاب :

"جوڙو" (مرتب)   ١٩٧٩ع

"زندگي او زندگي"   ڪهاڻيون   ١٩٨١ع

"رات رني ڪوٽ ۾"   ناولٽ   ١٩٨١ع

"چراغ شاهه"   شعر   ١٩٨١ع

رضيه امير :

رضيه ڏي ڏي عُ امير علي صديقي ١٧ - آگسٽ ١٩٣٥ع تي لاڙڪاڻي ۾ پيدا ٿي. مئٽرڪ ۽ ايس وي جي ٽريننگ ڪرڻ کان پوءِ تعليم کاتي ۾ ماستريائي مقرر ٿي اڄ ڪلهه اعليٰ عهدي تي فائز آهي ١٩٨٥ع ۾ "پڌي ءَ جو پکر" نالي ٻاراڻي ادب جي موضوع تي هڪ ڪتاب لکيو اٿس (٢)

---

(١) هي معلومات محترمه زوار نقوي کان ١٥ - ٦ - ١٩٨٦ع تي روبرو ورتي ويئي.

(٢) هي معلومات محترمه رضيه امير کان ٥-١١-١٩٨٦ع تي روبرو ورتي ويئي.

Gul Hayat Institute

زيب سنڌي :

محمد خان عرف " زيب سنڌي " ولد عبدالستار شيخ ۷ سيپٽمبر ۱۹۵۷ع ني خيرپور ميرس ۾ ڄائو، ايم اي سنڌي ۽ ايم اي سوشالاجي ۾ ڪئي اٿس. هن وقت " سنڌ پبليڪيشن " لاڙڪاڻو جو مالڪ آهي. پاڻ ڪيترن ئي چوٽيءَ جي ليکڪن جا ڪتاب شايع ڪري چڪو آهي (۱) ليکڪ ۽ پبلشر جي حيثيت سان پاڻ ٻه ٻاراڻي ادب جي خدمت ڪئي اٿس جيڪا هن ريت آهي.

(الف) ڪتاب :

"فلسطيني ڪهاڻيون" (سهيڙيندڙ) (ترجمو) ۱۹۸۵ع

مختلف رسالن ۾ ڇپيل مواد :

"ڳالهائيندڙ زمينا"	گلن جهڙا ٻارڙا	آگسٽ	۱۹۷۵ع
"وفادار مينا"	"	آڪٽوبر	۱۹۷۵ع
"اڌيلو چالاڪ ۽ بيوقوف جوڙو"	"	نومبر	۱۹۷۵ع
"ماڻهو"	ماهوار گل ڦل	جون	۱۹۸۰ع
"سڪس ملين ڊالرمين"	"		۱۹۸۱ع
"هڪ جوڙي هڪ عجيب ملڪ ۾"	"		
"زندگي زهر جهڙي"	"	مارچ	۱۹۷۸ع

Gul Hayat Institute

---

(۱) هي علومات انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي ۾ " ذات ڏٺين جي رتا " جي حوالي سان ترتيب ڏنل زيب سنڌي جي قلمي پورهئي واري رڪارڊ نمبر ر ۱۸۳ مان ورتي وئي.

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 254

سوسن مرزا :

سوسن مرزا ولد ناصرعلي بيگ مرزا ١٩٥٩ع ڌڌ ۽ ڌوڙهو حيدرآباد ۾ ڄائي. ابتدائي سوشالاجي ۾ ڊگري کان پوءِ پي ٽي سي جي ٽريننگ "ٽريننگ ڪاليج فار وومين" مان حاصل ڪيائين. هن وقت ڌڌڻ ڌوڙهي اسڪول ۾ استاد جي حيثيت ۾ فرائض سرانجام ڏيندي رهي آهي. پاڻ بنيادي طرح ٻاراڻي ادب جي شاعره آهي. هن وقت تائين ٻاراڻي ادب جي موضوع تي سنڌ ۾ فقط هڪ شاعري جو ڪتاب "سپان جا سيجل" ١٩٧٧ع ۾ شايع ٿيو آهي(١).

شمس الدين سومرو :

شمس الدين سومرو ولد غلام حسين سومرو ٢٥ مارچ ١٩٤٨ع تي حيدرآباد سنڌ ۾ ڄائو. اديب سنڌي، اديب عالم ۽ منشي تائين تعليم حاصل ڪئي اٿس. هن وقت سنڌي ادبي بورڊ ۾ ملازم آهي. ٻاراڻي ادب ۾ وڌيڪ لکندو آهي. ٻاراڻي تنظيم "بزم گلزار" جو سرگرم ميمبر ٿي رهيو آهي. سنڌ ۾ قلمي پورهيو ڪيترن ئي اخبارن ۽ رسالن ۾ ڇپجندو رهيو آهي. ٻاراڻي ادب ۾ واڌاري لاءِ هن جيڪا قلمي ڪوشش ڪئي آهي ان جو وچور هيٺ ڏجي ٿو (٢)

---

(١) هي معلومات محترمه سوسن مرزا کان روبرو ١٠-١٥-١٩٨٦ع تي ورتي ويئي.

(٢) هي معلومات محترم شمس الدين سومري کان روبرو ٨-٦-١٩٨٥ع تي ورتي ويئي.

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 255

(الف) ڪتاب جو نالو

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
• چنڊ جي ٻلو "	ڪهاڻيون	۱۹۸۲ع
• مل ڦلاھو خان "	"	۱۹۸۳ع
• ماسي ڪتو "	"	۱۹۸۴ع

(ب) اخبارن ۽ رسالن ۾ ڇپيل مواد :

نمبر "	ڪهاڻي	گلشن سيريز شڪارپور		۱۹۶۶ ع
• موڏل نه ملڻ جو نتيجو "	"	روزانه مهراڻ		۱۹۶۷ع
• هد معصوم هڪ تعارف	"			۱۹۶۶ع
• پچناءُ "	"	ماهوار گل ڦل	اپريل	۱۹۷۴ع
• جنهن کي رب رکي "	"	"	مئي	۱۹۷۴ع
• ماسي ڪتو "	"	"	جون	۱۹۷۷ع
• روشن تارا "	"	"	سيپٽمبر	۱۹۷۷ع
• نيڍيءَ جو آواز "	"	روزانه عبرت	جون	۱۹۷۸ع
• ڪھڙي ڳالھ ڪريان "	"	"	جولاءِ	۱۹۷۸ع
• سچي دوستي "	"	ماهوار گل ڦل		۱۹۷۸ع
• شيري ۽ ٻوري "	"		جنوري فيبروري	۱۹۷۹ع
• گڏي "	"	"	مئي	۱۹۸۰ع
• ڪنيڊ يرپون "	"	"	جون	۱۹۸۰ع
• ضدي "	"	"	مئي	۱۹۸۲ع

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan.com

• بنا عنوان "	دهاتي	ماهوار گل ڦل مٺي	١٩٨٢ع
• چمات "			١٩٨٣ع
• ب ب "			

شيخ محمد سومار :

محمد سومار ولد الله بچايو شيخ ١- جنوري ١٩٣٥ع تي بدين شهر ۾ ڄائو • سنڌي فائينل پاس ڪرڻ کان پوءِ تعليم کاتي ۾ استاد جي حيثيت سان ملازمت شروع ڪيائين • ان کان پوءِ " لاڙ ميوزيم " جي قيام، تعميري تشڪيل ۾ مصروف رهيو • سنڌ سان ٢٤ آڪٽوبر ١٩٨٥ع تي ٿي (١)

شيخ مرحوم تاريخ، تهذيب ۽ علم ادب جي موضوع تي گهڻو ڪجهه لکيو آهي • ان کان سواءِ ٻاراڻي ادب کي به نظرانداز نه ڪيائين • انهيءَ حوالي سان سنڌ سان قلمي ڪوشش جو وچور هن ريت ٿي ٿو •

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
"چڱوءِ مدو "	دهاتي	١٩٥٧ع
"نوراني جاسوس "	"	١٩٦٠ع
"ڪپرو چور "	"	١٩٦٨ع

---

(١) هي معلومات انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي ۾ " ذات ڏٺين جي رٿا " جي حوالي سان ترتيب ڏنل مرحوم سومار شيخ جي قلمي پورهئي، رڪارڊ نمبر ١٢١ مان حاصل ڪئي وئي آهي •

Gul Hayat Institute

" ماءُ جي قرباني "	ڪهاڻي	١٩٦٩ع
" ٽيرٿن ٽالي "	"	١٩٧٠ع
" گوگو چوهاڻ "	"	١٩٧١ع
" مدد خان پٺاڻ ؟	ڊرامو	١٩٧٣ع

صدرالدين شيخ :

صدرالدين ولد بدرالدين شيخ ٢٤ سيپٽمبر ١٩٤٩ع تي شڪارپور ۾ پيدا ٿيو. مهراڻ يونيورسٽي ڄامشوري مان بي اي اليڪٽريڪل انجنيئرنگ لنڊن مان پي ايچ ڊي جي ڊگري حاصل ڪئي اٿس. هن وقت مهراڻ يونيورسٽي ڪاليج آف انجنيرنگ اينڊ ٽيڪنالاجي نواب شاهه ۾ وائيس پرنسپال آهي. هن وقت تائين ٻاراڻي ادب جي موضوع تي سنڌ ۾ فقط هڪ ڪتاب " ٻڪاري ٻوندون " ١٩٦٧ع ۾ شايع ٿيو آهي (١).

ظفر عباسي :

ظفرالدين ظفر عباسي ولد شفيع محمد عباسي ٢ - اپريل ١٩٦٤ع تي " آباد " تعلقو ٽنڊو ٻاگو ۾ پيدا ٿيو. ايم اي انٽرنيشنل رليشن ڪرڻ کان پوءِ اڄڪلهه ايل ايم سي ڄامشورو ۾ فرسٽ پروفيشنل جو طالب العلم آهي (٢) ٻاراڻي وهيءَ کان وٺي ٻاراڻي ادب ۾ دلچسپي وٺندو رهيو آهي. سنڌ سرلکڻين جو وچور هيٺ ڏجي ٿو.

----

(١) هي معلومات روبرو ٨-٦-١٩٨٦ع تي صدرالدين شيخ کان ورتي ويئي.

(٢) هي معلومات محترم ظفر عباسي کان ١٣-٦-١٩٨٦ع تي خط جي ذريعي حاصل ڪئي وئي.

(الف) ڪتاب :

"ڳهرا ڳهرا ڳڙ" (ڳهاڻ)

"تارا تارن هيٺ"	ڏهاڙيون	سيپٽمبر ١٩٧٩ع
	"	آگسٽ ١٩٨١ع

(ب) مختلف رسالن ۾ شايع ٿيل مواد :

"لوهي زنجير يا سونا زيور"	ڏهاڙي جنگ پبليڪيشن	جون ١٩٧٨ع
"زندگي ۽ زندگي"	" راسيل "	آڪٽوبر ١٩٧٨ع
"پيتائي جا ساٿي"	مضمون ماهوار گل ڦل	آڪٽوبر نومبر ٧٨ع
"سنڌي رسالو"	ڏهاڙي روزانه هلال پاڪستان	نومبر ٧٨ع
"مرڪز ڙ مهاندو"	" "	ڊسمبر ١٩٧٨ع
"هاءِ هيءَ حياتي"	" "	مارچ ١٩٧٩ع
"اجهو سج لٿو"	" صدائي وطن پبليڪيشن	اپريل ٧٩ع
"سفارش"	" سرهاڻ پبليڪيشن	جون ١٩٧٩ع
"پنڻ نه آهي عيب"	" گلشن پبليڪيشن	جون ١٩٧٩ع
"اجهو سج لٿو"	" ماهوار گل ڦل	آگسٽ ١٩٧٩ع
"بڪ"	" روزانه هلال پاڪستان	سيپٽمبر ٧٩ع
"جيان شو آسري"	" ماهوار پيغام	سيپٽمبر ١٩٧٩ع
"پوري آس ڪا نه پڄاڻي"	" سنڌ نيوز	نومبر ١٩٧٩ع
"ضد جوانجام"	" " "	"
"ضد جوانجام"	" سرهاڻ پبليڪيشن	ڊسمبر ١٩٧٩ع

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 259

"اجھو سچ لڻو"	ڪھاڻي	ماهوار پيغام اپريل	١٩٨٠ع
"اڌ وري آس"	"	هلال پاڪستان	١٩٨١ع
"حليم حرڪتي"	"	ماهوار گل ڦل جنوري	١٩٨٢ع
"حليم حرڪتي"	"	" فيبروري	١٩٨٢ع
"حليم حرڪتي"	"	" مارچ	١٩٨٢ع
"حليم حرڪتي"	"	" مئي	١٩٨٢ع
"حليم حرڪتي"	"	" جون جولاءِ	١٩٨٢ع
"لال ڦيري"	"	" فيبروري	١٩٨٣ع
"واه واه جمالو"	"	" ڊسمبر	١٩٨٣ع

عبدالوحيد صديقي :

عبدالوحيد صديقي ولد مولانا محمد شفيع صديقي پاڻائي ١٩٣٩ع ۾ پاٽ ضلعي دادو ۾ ڄائو (١) ايماي تائين تعليم حاصل ڪيائين ۰ ٻاراڻي ادب جي اوسر (١٠٩) هن صاحب ٻه ڪتاب لکيا آهن، جن جو تفصيل هيٺ ڏجي ٿو:

"پرين جون ڪهاڻيون"	١٩٦٠ع
"ڏاهپ جون آکاڻيون"	١٩٦٠ع

---

(١) الانا ، غلامعلي : "سنڌي ليکڪن جي ڊائريڪٽري" انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي ، ڄامشورو ، سال ١٩٧٤ع ص ١٣٩ ۰

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 260

عبد الرحمان جتوئي :

عبد الرحمان ولد عبد الله جتوئي پهرين نومبر ۱۹۴٦ع تي ڳوٺ شير علي خان جتوئي تعلقو خانپور ضلعي شڪارپور ۾ ڄائو. ابتدائي جي تعليم حاصل ڪرڻ کان پوءِ گورنمينٽ آف ايجوڪيشن سکر مان بي ايڊ ڪيائين هن وقت تعليم کاتي ۾ استاد جا فرائض سرانجام ڏيئي رهيو آهي (۱) ٻاراڻي ادب جي واڌاري لاءِ هن جيڪا قلمي ڪوشش ڪئي آهي ان جو وچور هيٺ ڏجي ٿو.

(الف) ڪتاب :

"اخلاقي آکاڻيون"	۱۹۸۴ع
"عقلمند صوبيدار"	۱۹۸۴ع

(ب) مختلف رسالن ۾ شايع ٿيل مواد :

"ڳهوڙو ۽ هرڻ"	ڪهاڻي	روزانه هلال پاڪستان	فيبروري ۸۴ع
"ڏاهو ۽ بهادر ڇوڪرو"	"	"	۲۱ فيبروري ۱۹۸۴ع
"لالچ جو انجام"	"	"	۲۰ مارچ ۸۴ع
"خليفي جي سچائي"	"	"	۳- اپريل ۸۴ع

---

(۱) هي معلومات "ڏات ڌڻين جي رتا پتا" پٽاندر، ليکڪ جي قلمي پورهيئي واري رڪارڊ نمبر ۱۲ مان حاصل ڪئي وئي آهي.

"باد شاهه ۽ سندس وزير"	ڪهاڻي	هلال پاڪستان	١٧ - اپريل ١٩٨٤ع
"قاضيءَ جي عقلمندي"	"	"	٢٤ - اپريل ١٩٨٤ع
"مظلومن جي مدد ڪرڻ عبادت آهي"		"	٨ مئي ١٩٨٤ع
"وزير ۽ ذاڻيل جي پٽ جو قصو"		"	١٩ جون ١٩٨٤ع
"نالائق پٽ جو قصو"		"	٢٥ جون ١٩٨٤ع
"اڪبر بادشاهه ۽ بيربل جو قصو"		"	٢٤ جولاءِ ١٩٨٤ع
"قصو چغل خور غلام ۽ مالڪ جو"		"	٢٢ - آگسٽ ١٩٨٤ع
"گهوڙي سوار ۽ سست ماڻهون"		"	١٠ - آڪٽوبر ١٩٨٤ع
"شهزادي ۽ هاري جو قصو"		"	٣١ آڪٽوبر ١٩٨٤ع
"حضرت سليمان جي عقلمندي"		"	٧ نومبر ١٩٨٤ع
"نانگ ۽ انسان جو قصو"		"	٢١ نومبر ١٩٨٤ع
"قصو سخي بادشاهه ۽ حاضر جواب مهاڻي جو"		"	١٤ نومبر ١٩٨٤ع
"فڪرمند چوڪرو"		"	١٥ آڪٽوبر ١٩٨٧ع
"عقلمند عيار قاضي"		"	٢٩ آڪٽوبر ١٩٨٧ع

عرفان مهدي :

عرفان مهدي ولد غلام مهدي ميمڻ ٣١ جولاءِ ١٩٦٦ع تي هالا پراڻا ۾ پيدا ٿيو . بي اي جي تعليم حاصل ڪئي اٿس . پاڻ " وڪ وڊايو " پبليڪيشن جو مالڪ آهي . ليکڪ ۽ پبلشر جي حيثيت سان پاڻ ٻاراڻي ادب جي خدمت ڪئي اٿس جيڪا هن ريت آهي .

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 262

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
" چورن مٺان مور "	ڪهاڻيون	فيبروري ١٩٨٠ع
" ميلاپ "	"	اپريل ١٩٨٠ع
" ٻوند ون ٻس نہ ڪن "	"	مئي ١٩٨٠ع
" مهڙو ٺهر ڏٺي "	"	جولاءِ ١٩٨٠ع
" ورهين جا وڇوڙا "	"	آڪٽوبر ١٩٨٠ع
" پرچن شال پنهوار "	"	مارچ ١٩٨١ع

عمرالدين " بيدار " :

عمرالدين بيدار ولد محمد آچر سهتو ١-اپريل ١٩٢٩ع تي ڳوٺ دلپوٽا تعلقو نوشهرو فيروز ضلع نواب شاهہ ۾ ڄائو. مئٽرڪ جي تعليم حاصل ڪرڻ کان پوءِ صحافت جي پيشي سان منسلڪ ٿيو. هن وقت " اديون " ماهوار ڪراچي ۽ جو ايڊيٽر آهي ۽ " سنسار پبليڪيشن " قائم ڪري " ٻاراڻي ادب " ۾ اضافو ڪري رهيو آهي (١)

سندس لکڻين جو وچور هيٺ ڏجي ٿو:

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
" آسمان ٺوڪري "	ڪهاڻيون	١٩٨٠ع
" پتڪڙي چوڪري "	"	"

----

(١) هي معلومات خط ذريعي محترم " بيدار " کان حاصل ڪئي وئي .

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
" ٻاراڻو ادب نمبر ٢	ڪهاڻيون	١٩٨٠ع
" هوشو شيدي "	سوانح	١٩٨١ع
" صوفي شاهه عنايت جهود وارو"	"	"

عنايت الله عباسي :

عنايت الله ولد عبدالڪريم عباسي ٤ فيبروري ١٩٢٧ع تي حيدرآباد ۾ ڄائو. هن وقت " رائل ڪاليج آف ڪامرس " واڌن جو پڙ حيدرآباد ۾ پرنسپال آهي(١) ٻاراڻي ادب جي واڌاري لاءِ هن جيڪا قلمي ڪوشش ڪئي آهي ان جو وچور هيٺ ڏجي ٿو:

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
" حليمان پوپري "	ڪهاڻيون	١٩٧٧ع
" لالچي عيدو "	"	١٩٧٧ع
" ڇا اوهان کي خبر آهي "	معلوماتي سوال جواب	١٩٧٨ع
" سنڌي ڊائجيسٽ "	"	١٩٧٨ع
" ڊرپائي ڊاڪو "	ڪهاڻيون	١٩٧٩ع
" روشني جا منارا "	"	"
" بارود ۽ آتشبازي "	"	"

Gul Hayat Institute

---

(١) هي معلومات محترم عنايت الله عباسي کان ٨-٦-١٩٨٥ع تي روبرو ورتي ويئي.

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
"قلم جي ڪهاڻي"	ڪهاڻي	١٩٧٩ع
"منڊي"	"	"

علي مرتضيٰ ڏاريجو :

علي مرتضيٰ ڏاريجو ولد علي حسن ڏاريجو ٢ سيپٽمبر ١٩٥٠ع تي لاڙڪاڻي ۾ ڄائو. ايم.ايس سي ١٩٧٣ع ۾ سنڌ يونيورسٽي مان ڪيائين (١) صحت ۾ سائنس جي موضوعن تي مضمون لکي پنهنجي قلمي قوت جو مظاهرو ڪندو رهي ٿو. هن وقت سنڌ يونيورسٽي ۾ استاد جي حيثيت سان پنهنجا فرائض سرانجام ڏيئي رهيو آهي. ٻاراڻي ادب جي واڌاري لاءِ جيڪا ڪوشش ڪئي اٿس ان جو ڪجهه تدروچور هيٺ ڏجي ٿو:

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
"بدن ۾ ان جو ڪم"	سائنسي	١٩٨١ع
"نرالا گرهه"	"	١٩٨٤ع

Gul Hayat Institute

اخبارن ۾ رسالن ۾ ڏنل مواد :

"جانورن جي جسماني ٽيمپريچر"	سائنس	ماهوار گل ڦل مارچ	١٩٨٤ع
"ميٺ ڇا آهي"	"	" اپريل	١٩٨٤ع

---

(١) هي معلومات "ڏات ڏڻين جي رتا پٽاندر" ليکڪ جي قلمي پورهئي واري رڪارڊ نمبر ٢٦٠ تان ورتي ويئي آهي.

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 265

" مارسوپل جانور"	سائنس	ماهوار گل ڦل	مئي	١٩٨٤ع
" هرڻ "	"	"	جون	"
" ڇ "	"	"	جولاءِ	"
" اٺ و ڪوئو "	"	"	آگسٽ	"
" سيڙهه "	"	"	سيپٽمبر	"
" ريڇون جانور "	"	"	آڪٽوبر	"
" سهو "	"	"	نومبر	"
" ننڍ يون "	"	روزانه هلال پاڪستان	٢٢ مئي	"
" ڪينگرو "	"	"	١٢ جون	"
" هاٿي "	"	"	١٩ جون	"
" ليمرڇا آهي "	"	"	١٠ جون	"
" ليمرڇا آهي "	"	"	١٠ جولاءِ	"
" ڊائنو سار "	"	"	١٩ سيپٽمبر	"
" وهيل مڇي "	"	"	٢٢ آگسٽ	"
" پارپوائز "	"	"	٢٩ آگسٽ	"
" سرٽا جانور "	"	"	٥ سيپٽمبر	"
" هارمون "	"	"	٢٦ سيپٽمبر	"

غلام رباني :

غلام رباني ولد عبدالطيف آگرو نومبر ١٩٣٣ع تي ڳوٺ محمد خان آگرا

تعلقو حيدرآباد ۾ پيدا ٿيو (١) بي اي تائين تعليم حاصل ڪئي اٿس • سنڌي ادبي بورڊ
طرفان شايع ٿيندڙ رسالو "گل ڦل" جون ١٩٥٩ع ۾ ايڊيٽر ٿي رهيو • هن وقت اڪيڊمي آف
ليٽرس ۾ ڊائريڪٽر جنرل جي عهدي تي پنهنجا فرائض سرانجام ڏيندي رهيو آهي • پاڻ
ٻارن جو هڪ ڪتاب "پيار جي پري" ١٩٤٣ع ۾ شايع ڪرايو •

غلام مرتضيٰ ڀٽي :

غلام مرتضيٰ ڀٽي والد محمد موسيٰ ڀٽي ٢٥ ڊسمبر ١٩٣٠ع تي
حيدرآباد سنڌ ۾ پيدا ٿيو • انٽر تائين تعليم حاصل ڪيائين ان کان پوءِ صحافت جي
شعبي سان منسلڪ رهيو ١٩٥٢ع ۾ ماهوار "گلستان" رسالو جاري ڪيائين • ان کان پوءِ
١٩٧١ع ماهوار "سائنس مخزن" جو اسسٽنٽ ايڊيٽر ٿيو (٢) • هن ٻارائتي ادب جي اوسر
۽ ترقي ءَ لاءِ جيڪو پاڻ پتوڙيو آهي ان جو خاڪو هن ريت ٿئي ٿو:

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
"دل بهار"	ڪهاڻيون	١٩٥٧ع
"جهانگير جو انصاف"		١٩٥٧ع

Gul Hayat Institute

فدا سرهيو :

فدا احمد ولد حافظ محمد سرهيو ٨ جون ١٩٣٢ع تي ٽنڊو محمد خان
۾ ڄائو • ايم اي ، بي ايڊ ڪئي اٿس • هن وقت ٽنڊي محمد خان ڪاليج ۾ پروفيسر آهي •

---

(١) هي معلومات "ڏات ڏڻين جي رتا پٽاندر" ليکڪ جي قلمي پورهئي وارو
رڪارڊ نمبر ٢٦٤ تان ورتي ويئي آهي •
(٢) هي معلومات محترم غلام مرتضيٰ ڀٽي کان ٢٠-٦-١٩٨٦ع تي روبرو ورتي وئي •

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 267

١٩٦٠ع ۾ "بزم گلشن" ۽ ١٩٦٨ع ۾ "بالڪ سنگت سنڌ" جو بنياد وجهي ٻارن ۾ علمي ۽ ادبي شعور پيدا ڪيائين. ٻاراڻي ادب جي واڌاري لاءِ هن جيڪا قلمي ڪوشش ڪئي آهي ان جو وچور هيٺ ڏجي ٿو(١).

(الف) ڪتاب جو نالو

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
"هڏ ڏيڻهن جو ٻاد شاهه"	ڪهاڻي	١٩٦٠ع
"مغرور ٻاد شاهه"	"	١٩٦١ع
"گامون سچار"	"	١٩٦٢ع
"روشن ڏيا"	"	١٩٦٨ع

(ب) مرتب ڪتاب

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
"سُڳنڌ"	ڪهاڻيون / شاعري	١٩٥٩ع
"ٽڙيل گل"	"	"
"گلشن جا گل"	"	"
"هڄار"	"	١٩٦٠ع
"پنکڙيون"	"	"
"الامند ڙگهوڙو"	"	"
"ڏهه شهزاديون"	"	١٩٦١ع
"روشن تارا"	"	"

---

(١) هي علومات محترمه فدا سرهيي کان ٤-٥-١٩٨٥ع تي روبرو ورتي ويئي.

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 268

" گل ۽ مکڙيون "	ڪهاڻيون / شاعري	١٩٦١ع
" موتين جون مکڙيون "	"	"
" هيرا موتي "	"	١٩٦٢ع
" ڪڙيا ڳٽهار "	"	"
" حيرت انگيز هيرو "	"	"
" چمڪندڙ ستارا "	"	"
" چنيهه لکٽو "	"	١٩٦٣ع
" جوت "	"	"
" سالگره "	"	"
" ڦلن مٺ "	"	"
" هيرا لعل هزار "	"	"
" گلدستو "	"	"

فيروزه سما :

Gul Hayat Institute

فيروزه سما ڌيءَ محمد جمن سمون پهرين مئي ١٩٤٩ع تي حيدرآباد سنڌ ۾ ڄائي . ايم-اي سنڌيءَ ۾ ڪرڻ کان پوءِ بي ايڊ جي ڊگري سنڌ يونيورسٽيءَ مان حاصل ڪيائين . هن وقت تعليم کاتي ۾ درس و تدريس جا فرائض سرانجام ڏيئي رهي آهي . جيتوڻيڪ ٻارڙن جي لاءِ به لکندي رهندي آهي پر ٻاراڻي ادب ۾ خاص دلچسپي رکي ٿي . ٻاراڻي ادب جي واڌاري لاءِ هن جيڪا قلمي ڪوشش ڪئي آهي ان جو وچور هيٺ ڏجي ٿو .

Gul Hayat Institute www.drpathan.com

(الف) ڪتاب

	موضوع	سال
" ڪوئن جا ڪارناما "	ڪهاڻيون	١٩٨٨ع

(ب) مختلف رسالن ۽ اخبارن ۾ ڇپيل مواد :

"عيد ڪارڊ "	ڪهاڻي	روزانہ هلال پاڪستان	٢٢-٨-١٩٨٠ع
" ڪانگ ڪي لُڙمان مزو "	"	"	٢-١-١٩٨١ع
" ڪانگو جهينجگلو "	"	"	٣-٧-١٩٨١ع
" وڻ جو ڇيو مچجي "	"	هلال مئگزن ڪراچي سيپٽمبر	٨٢ع
" جيڪي ڏينهن گذري ويا "	"	ماهوار پارس ڪراچي جولاءِ	١٩٨٤ع
" ڏاهپ جي ڏور "	"	روزانہ هلال پاڪستان	١٠-١٠-١٩٨٤ع
" وڻ بہ پڌن ٿا "	"	"	٢٤-١٠-١٩٨٤ع
" ڪٿي مان ڪيچ ڪٿين "	"	"	٧-١١-١٩٨٤ع
"ڪائي نہ مڃي "	"	"	٢٨-١١-١٩٨٤ع
" بي ايماني ۽ جو بدلو "	"	ماهوار گل ڦل جون	١٩٨٥ع
" خلوص جو جذبو "	"	" آڪٽوبر	١٩٨٥ع
" محمان جو رزق "	"	" آگسٽ	١٩٨٦ع
" ڪوڙ جو نہ ٻجو "	"	" ڊسمبر	١٩٨٦ع
" ڪوئن جا ڪارناما "	"	روزانہ هلال پاڪستان مارچ	١٩٨٧ع
" قرباني ۽ جو ڦر "	"	" جولاءِ	١٩٨٧ع
" سپڏ نمبر "	"	"	١٩٨٧ع

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 270

• ٽي ڀائر ٽي شهنشاهه " (ترجمو ٿيل) ڪهاڻي قسطوار ماهوار گلڦل ١٩٨٧ع

قاضي آصف علي :

قاضي آصف علي ولد رجب علي جوڻيجو ۴ جنوري ١٩٦٥ع تي ڳوٺ ڪاهي مينهون ضلعي لاڙڪاڻي ۾ ڄائو. بي اي تائين تعليم حاصل ڪئي اٿس(١) ٻاراڻي ادب جي واڌاري لاءِ جيڪا ڪوشش ڪئي اٿس ان جو وچور هيٺ ڏجي ٿو.

مختلف رسالن ۽ اخبارن ۾ ڇپيل مواد :

" ٻي فرمان "	ڪهاڻي	ماهوار گلڦل	مئي	١٩٨٣ع
" لاچار "	"	"	سيپٽمبر	"
" ڏات جو ڏوهي "	"	"	اپريل	"
" ڳاڙهو سيارو "	"	"		
" ٻلي ۽ ڪوئي جو شاهه "	"	"	جولاءِ	١٩٨٥ع
" بک ۽ امن "	"	روزانه هلال پاڪستان	١١ سيپٽمبر	٨٦ع
" بدلجندڙ دنيا تعليم "	"	"	آگسٽ	١٩٨۴ع
" اينڊ واسڪوپ "	"	"	٢٢ آڪٽوبر	"
" قضيو ڍربل جو نسورائي ناز "	"	"		

----

(١) هي معلومات " ڏات ڏٺين جي رٿا پٽاندڙ " ليکڪ جي قلمي پورهئي واري رٿا ره نمبر ٦۴ تان حاصل ڪئي ويئي.

Gul Hayat Institute

"اچ جي سنڌ "

"غلطي " ڪهاڻي روزانہ هلال پاڪستان آڪٽوبر ١٩٨٤ع

" اپريل ١٩٨٥ع

قربان منگي :

قربان منگي ولد حاجي حسين بخش منگي ڇهين اپريل ١٩٦١ع تي خيرپور سنڌ ۾ پيدا ٿيو تعليمي لحاظ کان ايماي آهي. هن وقت ٽالپر پريس خيرپور ۾ ورڪ مئنيجر آهي(١) سنڌ سڄي ڪوشش سان پوپٽ پبليڪيشن جو قيام عمل ۾ آيو. ان سلسلي ۾ پاڻ جيڪي ڪتاب ترتيب ڏنا انجو وچور هيٺ ڏجي ٿو.

ڪتاب جو نالو

موضوع	سال
" پوپٽ جي ڇهين ڏڻ "	١٩٧٧ع
" مکا رمهمان "	١٩٧٩ع
" جيجل ماءُ "	١٩٨٠ع
" دل سنڌ ٻالڪ ميلو "	١٩٨٢ع
" جرڀٽيءَ ڪان ءُ "	

Gul Hayat Institute

گل محمد شاهہ رضوي :

گُل محمد شاهہ رضوي ولد سبحان علي شاهہ رضوي ٣١ ڊسمبر ١٩١٤ع تي ٽنڊو الهيار ۾ پيدا ٿيو. سنڌي فائنل تائين تعليم حاصل ڪري استاد جي حيثيت

---

(١) هي علومات " دل ٻالڪ ميلو ١٩ فيبروري ١٩٨٧ع " تي خيرپور ۾ ورتي ويئي .

۽ پنهنجا فرائض سرانجام ڏنائين . هن وقت رٽائر زندگي گذاري رهيا آهن . ٻاراڻي ادب جي موضوع تي لکيل سندس لکڻين جو وچور هيٺ ڏجي ٿو (١)

ڪتاب جو نالو

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
" طلسمي ڪينهوڙو "	ڪهاڻي	١٩٥٧ع
" ٻهادر رپنٽو "	"	١٩٥٧ع

گل محمد صوفي " آزاد " :

گل محمد صوفي ٻڪيرا شريف ۾ پيدا ٿيو . سنڌي فائنل ۽ ايس وي جي تعليم حاصل ڪيائين . پاڻ نثر ۽ نظم جا ليکڪ هئا . پاڻ پرائمري ماستر هو . هن وقت تائين ٻاراڻي ادب جي موضوع تي سندس ٻه ڪتاب شايع ٿيا آهن جيڪي هن ريت آهن (٢)

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
" پيران پير دستگير "	سوانح	١٩٥٧ع
" الله دين ۽ ان جو ڪرامتي ڏيئو "	ڪهاڻي	١٩٦٠ع

Gul Hayat Institute

---

(١) هي معلومات انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي ۾ " ڏاتا ڏٿين جي رتا " پتاندر ترتيب ڏنل سيد گل محمد شاهه رضوي جي رڪارڊ نمبر ١٧ مان ورتي ويئي آهي .

(٢) الانا ، غلامعلي : " سنڌي ليکڪن جي ڊائريڪٽري " انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي جامشورو ، سال ١٩٧٤ع ١٨٨ ص .

گرداس واڌ واڻي :

گرداس واڌ واڻي ٢ جون ١٩١١ع تي حيدرآباد ۾ ڄائو (١) ڀاڻ اڪثر وڏن لاءِ لکندو آهي پر ننڍڙن ٻارن کي به نظرانداز نه ڪيو اٿس ۰ سندس هڪ ڪتاب " شاهي بلبل " ڪهاڻين جو ڪتاب ١٩٧٢ع ۾ شايع ٿيو ۰

محبوب علي جوکيو :

محبوب علي جوکيو ولد پانهون خان جوکيو پهرين جنوري ١٩٣٣ع تي محراب پور تعلقو ڪنڊيارو ضلعو نوابشاهه سنڌ ۾ پيدا ٿيو ۰ ايم اي ، بي ٽي ڪيائين ۽ پوءِ هيڊ ماستر مقرر ٿيو ۰ سندس وفات جنوري ١٩٨٦ع تي ٿي ۰ ٻاراڻي ادب جي اوسر لاءِ ڀاڻ جيڪا قلمي ڪوشش ڪيائون ان جو وچور هيٺ ڏجي ٿو :- (٢)

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
" سفيد ٻاندر "	ڪهاڻي	١٩٨٠ع
" انڌن جو ديس "	"	"
" دوستي جي هام "	"	١٩٨١ع
" گدهه ۽ موسيقي "	"	"
" گل جي گفتار "	"	"

Gul Hayat Institute

----

(١) روزانه هلال پاڪستان ۰

(٢) هي معلومات " ناٽ ڏٺين " جي رڻا جي حوالي سان ترتيب ڏنل رڪارڊ نمبر ١٨٠ تان ورتي ويئي ۰

سال	موضوع	ڪتاب جو نالو
١٩٨١ع	ڪهاڻي	" ٻار جو ڪرشمو "
"	معلومات	" ڪيرم ڪڏهن "
"	"	" دلچسپ معلومات "
"	"	" اسلامي معلومات "
"	"	" سنڌ بابت معلومات "

گل ڦل رسالي ۾ شايع ٿيل مواد :

١٩٧٥ع	ماهوار گل ڦل مئي		ڪهاڻي	" لون جهڙو مٺو "
١٩٨٣ع	جون	"	"	" آب حيات "
١٩٨٣ع	جولاءِ	"	"	" گڏهه جهڙا ڪن "
١٩٨٣ع	سيپٽمبر	"	"	" پوڙهو گهوڙو "
١٩٨٤ع	مارچ	"	"	" ثقافت ڪهاڻي "
١٩٨٤ع	آگسٽ	"	مضمون	"مدرثي هڪ مثالي عورت "
١٩٨٤ع	جولاءِ	"	"	" شهري بچاءُ "
١٩٨٤ع	نومبر	"	"	" مهمان نوازي جو انوکو انداز "
١٩٨٥ع	جولاءِ	"	ڪهاڻي	" سفارش "
١٩٨٥ع	ڊسمبر	"	"	" ذهانت جي پرک "

محمد ابراهيم ميمڻ :

پروفيسر محمد ابراهيم ميمڻ ولد عبدالرحمان ميمڻ ١٠ جنوري

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 275

١٩٣٨ع ۾ ۾ شنيدا ۾ تعلقو گڙهي ياسين ضلع شڪارپور ۾ ڄائو. ابتدائي تعليم حاصل ڪرڻ
کان پوءِ بي ايڊ ۽ ايم ايڊ جي ڊگري حاصل ڪيائين. هن وقت گورنمينٽ ڪاليج آف
ايجوڪيشن سکر ۾ پروفيسر جي حيثيت ۾ پنهنجا فرائض سرانجام ڏيئي رهيو آهي.
" تنظيم فڪر و نظر " جا سرگرم ڪارڪن آهن. هن وقت تائين ٻاراڻي ادب جي موضوع
تي اسلامي علومات تي مبني فقط هڪ ڪتاب " منو مرسل " ١٩٧٩ع ۾ شايع ڪيائين (١)

محمد بخش جوهر :

محمد بخش " جوهر " ولد دريا ءَ جتوئي ٢٩ - اپريل ١٩١٩ع تي
حيدرآباد سنڌ ۾ ڄائو. مئٽرڪ تائين تعليم حاصل ڪرڻ کان پوءِ صحافت جي دنيا ۾
قدم رکيائين ۽ اڄ ڏينهن تائين انهيءَ سان لاڳاپيل آهي. ٻاراڻي ادب جي واڌاري لاءِ
هن جيڪا قلمي ڪوشش ڪئي آهي، ان جو وچور هيٺ ڏجي ٿو (٢).

ڪتاب جو نالو	موضوع	ليکڪ	سال
" خزانه " (ترجمو)	ڪهاڻي	جهڪارڻ	١٩٥٦ع
" خوني آڪاٽيون "	آڪاٽيون	"	١٩٥٧ع
" الا مڪتولو "	ڪهاڻي	"	١٩٥٨ع
" ٿي سونهري وار "	"	"	"

Gul Hayat Institute

---

(١) هي علومات خط جي ذريعي ٢٠-٧-١٩٨٥ع تي ورتي ويئي.

(٢) هي علومات محترم محمد بخش " جوهر " کان روبرو ورتي ويئي.

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 276

ڪتاب جو نالو	موضوع	ليکڪ	سال
"هيرانجهو"	داستان	جمڪارڻ	١٩٥٨ع
"مڙدن جي راڻي"	ڪهاڻي	"	"
"الا مند ڙ تالهيون"	"	"	"
"نيڪيءَ جو فرشتو"	"	"	"
"خوفناڪ اسرار"	"	"	"
"ماڪوڙن جي فوج"	"	"	"
"موالين جون ڳالهيون"	"	"	"
"اچوت ڪلون"	مزاح	"	"
"چرچن جي چٽني"	"	"	"
"چرئي جا چرچا"	"	"	"
"پدو آکاڻي"	آکاڻي	"	"
"شيطان جو پانهون"	"	"	"
"بيوقوفن جو بادشاهه"	"	"	"
"بهادر عورت"	"	"	"
"جادوءَ جو پنکو، ڪاري ٻلي، عجيب واقعو ڪهاڻيون"		"	١٩٥٩ع
"جان عالم انجمن آرا"	ڪهاڻي	"	١٩٦١ع
"گل شاهه ۽ گل گلاب پري"	"	"	١٩٦٢ع
"هڪ غريب خدا جي دربار ۾"	"	"	١٩٦٣ع
"شارزن ۽ شيدي"	"	"	١٩٦٤ع

Gul Hayat Institute

ڪتاب جو نالو	موضوع	ليکڪ	سال
"ٽارزن"	ڪهاڻيون	جمع ڪارڻ	١٩٦٤ع
"خوفناڪ هٿ"	"	"	١٩٦٥ع
"نادان زال"	"	"	١٩٦٦ع
"عذرا جي بهادري"	"	"	١٩٧٠ع
"عقلمند ن جو استاد"	"	"	١٩٧٠ع
"شيخ چلي"	طنز مزاح	"	
"رنن جا مڪر"	"	"	
"گجهارتون"	گجهارتون	"	
"مومل راڻو"	لوڪ ڪهاڻي	"	
"شهزاد وگل منير"	ڪهاڻي	"	
"باهه جي راڻي"	"	"	

محمد بلاول پرديسي :

Gul Hayat Institute

محمد بلاول ولد محمد يعقوب جوٽيجو ٢٩ مارچ ١٩٣١ع ۾ ڪاٺوٽ تعلقو هالا ۾ ڄائو. ايم-اي سنڌي ۾ ڪيائين. هن وقت حيدرآباد جي هڪ ڪاليج ۾ استاد آهي(١) سنڌ ۾ لکڻين جو وچور هيٺ ڏجي ٿو.

---

(١) هي معلومات محترم بلاول پرديسي کان روبرو ٨-٩-١٩٨٦ع تي ورتي وئي.

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
" سوني صند وق "	ڪهاڻي	۱۹۵۹ع
" جادو جو گلاب "	"	۱۹۵۷ع

محمد رمضان " زلفي " :

محمد رمضان " زلفي " ولد نورالدين ڪمبوهه گوٺ سنگت پوره ضلع امرتسر (انڊيا) ۾ جائو. مشترڪ تائين تعليم حاصل ڪئي اٿس. هن وقت سنڌي ادبي بورڊ ۾ ملازمت ڪري رهيو آهي (۱) ٻاراڻي ادب ۾ ڪيل خدمتن جو وچور هيٺ ڏجي ٿو.

رسالن ۾ ڇپيل مواد :

" پيارا پيارا ٻار "	نظم	ماهوار گل ڦل جولاءِ	۱۹۷٦ع
" هن د ورجا ٻار	"	روزانه آفتاب ۱۹ نومبر	۱۹۷٦ع
" هن د ورجا ٻار "	"	ماهوار گل ڦل سالنامو	۱۹۷۷ع
راند رچايون "	"	" " فيبروري	۱۹۷۸ع
" وايون ٻتال ڪرسائين "	طنز مزاح	روزانه آفتاب ۵ جنوري	۱۹۸۰ع
" پيارا ٻار "	"	ماهوار گل ڦل	۱۹۸۰ع
" نعت رسول مقبول "	نعت	" آڪٽوبر	۱۹۸۰ع
" نئون سال آيو "	نظم	" مئي	۱۹۸۲ع
" گلوڦلو "	"	" فبروري	۱۹۸۳ع

---

(۱) هي معلومات روبرو ۱۷ - آگسٽ ۱۹۸۵ع تي ورتي ويئي .

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan.com

ڪتاب جو نالو	موضوع		سال
"آبو سيارو"			
"نندڙو بار"	نظم	ماهوار گل ڦل جنوري	١٩٨٤ع
	" "	مارچ	١٩٨٤ع

مختيار مڪڙهار :

مختيار احمد ولد ڊاڪٽر يار محمد مڪڙهار ١٨-آگسٽ ١٩٤٠ع تي لاڙڪاڻي ۾ پيدا ٿيو. ايم-اي تائين تعليم حاصل ڪئي اٿس. هن وقت استاد جي حيثيت ۾ زرعي يونيورسٽي ۾ نوڪري ڪري رهيو آهي. ٻاراڻي ادب جي موضوع تي سندس هڪ عدد ڪتاب "دنيا آهي گل" (شاعري) ١٩٨٥ع ۾ شايع ٿي چڪو آهي (١).

مختيار ملڪ :

مختيار حسين ولد شفيع محمد ملڪ ٢١ ڊسمبر ١٩٥٩ع تي خيرپور ۾ ڄائو. ايم-ايس-سي آرگينڪ ڪيمسٽري ۾ ايم-اي سنڌي ۾ ڪئي اٿس. "جوت پبليڪيشن" قائم ڪري ٻاراڻي ادب ۾ اضافو آڻي رهيو آهي(٢) ٻاراڻي ادب ۾ سندس لکڻين جو وچور هن ريت آهي.

(الف) ڪتاب :

"ٽم ٽم تانڊا"	شاعري	ڊسمبر ١٩٨٠ع

---

(١) هي معلومات محترم مختيار مڪڙهار کان خط ذريعي ٥-٩-١٩٨٦ع تي حاصل ڪئي ويئي.

(٢) هي معلومات خط ذريعي ٢١-٧-١٩٨٥ع تي محترم مختيار ملڪ کان ورتي ويئي

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 280

(ب) مختلف رسالن ۾ شايع ٿيل مواد :

"اکين ڏٺا افسانڙا"	ڪهاڻي	گلن جهڙا ٻارڙا	سيپٽمبر ١٩٧٥ع
"سچائي جو انعام"	"	"	سيپٽمبر آڪٽوبر "
"ڪاٺ جو گهوڙو"	نظم	ماهوار ٻالڪ	آڪٽوبر ١٩٧٩ع
"هڪ ٻه ٽي"	گيت	"	سيپٽمبر ١٩٨٠ع
"پنهنجا پيچرا"	نظم	ماهوار گل ڦل	فيبروري مارچ ١٩٨٢ع
"آزاد ڪوتا"	"	"	جون جولاءِ ١٩٨٢ع
"اماس ۾ ٻه سوجهرو"	"	ڏاڏي ۽ ڏيڏو ڪتابي سلسلو	١٩٨٤ع

مراد علي مرزا :

مراد علي مرزا ولد مرزا مهر علي مرزا ١٥ - آگسٽ ١٩٢٩ع تي ٽنڊو آغا حيدرآباد ۾ پيدا ٿيو. ايم-اي سنڌي ۾ ڪئي اٿس. اڄ ڪلهه پاڪستان براڊ ڪاسٽنگ ڪارپوريشن حيدرآباد ۾ اعليٰ عهدي تي فائز آهي(١) .

مراد علي مرزا اسان جي ادبي دنيا ۾ ڄاتل سڃاتل حيثيت جا مالڪ آهن. مختلف صنفن تي "معياري ادب" پڻ تخليقي ترجمو ڏيو اٿس ون کان سواءِ ننڍڙن پڙهندڙن جي ذهني علمي ۽ ادبي ضرورتن کي به نظرانداز نه ڪيو اٿس .

---

(١) هيءَ معلومات محترم مراد علي مرزا کان روبرو حاصل ڪئي ويئي .

انهيءَ سلسلي ۾ ٻاراڻي ادب جي واڌاري لاءِ هن جيڪا قلمي ڪوشش ڪئي آهي ان جو وجور هيٺ ڏجي ٿو.

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
"ٻارن لاءِ آکاڻيون"	ڪهاڻيون	١٩٧٧ع
"شاهه عبداللطيف ڀٽائي"	سوانح	١٩٨٤ع
"ايشيا جون لوڪ ڪهاڻيون"	ڪهاڻيون	١٩٨٤ع

مقصود گل :

مقصود گل جو اصل نالو قاضي مقصود حيات ولد قاضي عبدالحي "قائل سرشاري" آهي ١٥ - اپريل ١٩٥٠ع تي رتوديرو ضلع لاڙڪاڻي ۾ پيدا ٿيو. ايم - اي سنڌي ۽ ايم اي اڪنامڪس آهي. هن وقت لاڙڪانو شگر مل نئون ديرو ۾ اسسٽنٽ مئنيجر آهي مقصود گل نوجوان مگر ناميارن شاعرن مان هڪ آهي. کيس علم دوستي ۽ ادب پروري ورثي مان ملي. اڄ ڪلهه نظم کان سواءِ نثر ۾ به پنهنجا جوهر ڏيکاري رهيو آهي. ٻارن لاءِ شاعري پڻ ڪئي اٿس. انهيءَ سلسلي ۾ سندس ڪتاب "رڻا ڪرڻا" ١٩٨٥ع ۾ شايع ٿي چڪو آهي (١)

محمود مغل :

محمود مغل ٢٧ نومبر ١٩٦١ع تي سيوهڻ ۾ ڄائو. ايم بي بي ايس لياقت

---

(١) هي معلومات خط ذريعي محترم مقصود گل کان ١٠ - آگسٽ ١٩٨٦ع تي حاصل ڪئي ويئي.

ميڊيڪل ڪاليج ڄامشورو مان ڏيائين . ٻاراڻي ادب جي واڌاري لاءِ هن جيڪا قلمي ڪوشش ڪئي آهي ان جو وچور هيٺ ڏجي ٿو (١)

گل ڦل رسالي ۾ ڇپيل مواد :

"چانڊي عجو ڀيڙو"	ڪهاڻي	ماهوار گل ڦل	نومبر ١٩٧٧ع
"ننڍڙو شڪاري"	"	"	مارچ ١٩٧٨ع
"جاني لاثاني"	"	"	مارچ ١٩٧٩ع
"گمشيل ڀيڙي"	"	"	مئي ١٩٨٠ع
"بنا عنوان"	"	"	نومبر ڊسمبر ١٩٨٠ع
"روپ جي واپسي"	"	"	مارچ ١٩٨١ع
"چپ ڇپيل جهرڪي"	"	"	مئي ١٩٨٢ع
"ڏئي جي شادي"	"	"	سيپٽمبر آڪٽوبر ١٩٨٢ع
"حق"	"	"	مارچ ١٩٨٣ع
"ڪٿائي"	"	ماهوار ٻالڪ	سيپٽمبر ١٩٨٠ع
"مسلمان ۽ سائنس"	سائنس	ماهوار گل ڦل	جنوري ١٩٧٩ع

Gul Hayat Institute

محمود يوسفاڻي :

محمود يوسفاڻي ولد حاجي عبدالرحمان ٢٩ مارچ ١٩٤٣ع تي حيدرآباد

---

(١) هي معلومات روبرو ورتي ويئي هئي .

سنڌ ۾ جائو. هي اي ڪئي اٿس ڪيتري وقت کان وٺي صحافت سان منسلڪ رهيو آهي اڄ ڪلهه روزانه مهراڻ (حيدرآباد) جو ايڊيٽر آهي(١) .

ٻاراڻي ادب جي اوسر لاءِ چڱي ڪوشش ڪئي اٿس . پاڻ جون ١٩٧٤ع کان ماهوار "گلن جهڙا ٻارڙا" رسالي جو ايڊيٽر ٿي رهيو آن ڪان سواءِ "گلن جهڙا ٻارڙا" جماعت جون شاخون سڄي سنڌ ۾ قائم ڪري ٻارن ۾ ادبي ۽ قومي جاڳرتا جو جذبو پيدا ڪيائين . ٻاراڻي ادب ۾ سندس خدمتن کي نظرانداز نه ٿو ڪري سگهجي . سندس لکڻين جو وچور هن ريت آهي .

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
"گل بهار"	ڪهاڻيون	١٩٦٠ع
"بخت جي بازي"	"	١٩٦٧ع
"قول قليل"	"	١٩٦٧ع
"لاڏلو"	"	١٩٨٠ع
"شان"	"	"
"ڪابولي"	"	"
"ظلم جو چار"	"	"
"مکڻي"	"	"

---

(١) هي معلومات محترم محمود يوسفاڻي کان ٢٥-٥-١٩٨٦ع تي روبرو ورتي وئي .

Gul Hayat Institute

مقبول ڀٽي :

مقبول احمد ولد محمد موسيٰ ٥ جنوري ١٩٢٧ع تي نصرپور ۾ ڄائو. سنڌيءَ ۾ ايم اي ڪرڻ کان پوءِ ڪجهه وقت مختلف پريسن جو مئنيجر ٿي رهيو. "سنڌي ڪتاب گهر" نالي اشاعتي ادارو به قائم ڪيائين. ڪيترو وقت سچل سرمست ڪاليج ۾ سنڌيءَ جو استاد ٿي رهيو. ڪجهه وقت نيشنل بوڪ فائونڊيشن جو ڊائريڪٽر ٿي رهيو. سندس وفات ٢١ فيبروري ١٩٧٧ع ۾ ٿي (١) ٻارائتي ادب جي اوسر لاءِ ڪيل سندس خدمتن جو خاڪو هن ريت آهي.

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
"ڪنو نوريئڙي جي ڪٽ ڪٽ"	ڪهاڻي	١٩٨٣ع
"چنگيا اهي ٿي ڪير هئا"	"	"
"ڪنو نوريئڙي جو پهريون سفر"	"	"
"انوکا پکي"	"	"
"چنگيا جا جوتا"	"	"
"چنگيا جي اڏام کٽولي"	"	"

ملڪ نديم :

ملڪ نديم جو اصل نالو عبدالرزاق ولد موريو ملڪ آهي. پاڻ ٨-اپريل

---

(١) "ڊ ر محمد پٺاڻ": "ايڊيٽرنامو"، ص ٢٣٥.

Gul Hayat Institute

١٩٢٦ع تي سنڌ ڪوٽ ۾ جائو (١) تعليمي لحاظ کان ايم-اي ڪئي اٿس. هن وقت خيرپور يونيورسٽي ۾ پروفيسر آهي. ٻاراڻي ادب جي واڌاري لاءِ هڪ ڪتاب "سجل سرمست" ١٩٨٤ع ۾ لکيو اٿس.

ميمڻ عبدالغفور سنڌي :

ميمڻ عبدالغفور سنڌي ڦرين سيپٽمبر ١٩٣٩ع تي لاڙڪاڻي ۾ جائو. سنڌي ادب ۾ پي-ايچ ڊي ڪئي اٿس (٢) هن وقت لاڙڪاڻي ڪاليج ۾ استاد آهي. ٻارن ۾ چڱن اخلاقن پيدا ڪرڻ لاءِ ٻاراڻي ادب جي واڌاري لاءِ هن جيڪا قلمي ڪوشش ڪئي ان جو وچور هيٺ ڏجي ٿو.

(الف) ڪتاب/ مجموعا

	موضوع	سال
"ملا نصيرالدين هدي"	سوانح	١٩٦١ع
"محمد رسول الله صلي الله عليه وسلم"	"	١٩٨٠ع
"قائد اعظم محمد علي جناح"	"	١٩٨٣ع

(ب) مختلف رسالن ۾ ڇپيل مواد :

"خصلت اياز"	ڪهاڻي	ماهوار گل ڦل	جون	١٩٧٤ع
"وکر سو وهاءِ"	اخلاقي سبق	"	نومبر	١٩٧٥ع
"ڪينو ۽ حسد"	ڪهاڻي	"	جون	١٩٧٦ع

---

(١) هي علومات فون ذريعي ٢٠ فيبروري ١٩٨٤ع تي ورتي ويئي.

(٢) هي علومات خط جي ذريعي ١٢-٨-٨٤ تحقيق حاصل ڪئي ويئي.

Gul Hayat Institute

" اتحاد "	مضمون	ماهوار گل ڦل	آگسٽ	١٩٧٦ع
" علامه آءِ آءِ قاضي "	سوانح	"	اپريل	١٩٧٨ع
" شجرو شاهه ڀٽائي "	مضمون	"	آڪٽوبر نومبر	١٩٧٨ع
" ڏينجهرجي ڏهاڪي "	"	"	فيبروري	١٩٨٠ع
" قومي ترانو "	نظم	"	آگسٽ	١٩٨٤ع
" سچل سرمست "	سوانح	"	جولاءِ	١٩٨٤ع
" شاهه عبداللطيف ڀٽائي "	مضمون	"	آڪٽوبر	١٩٨٤ع
" اجرڪ "	"	"	نومبر	١٩٨٤ع
" حضرت صالح عليه السلام "	"	"	جولاءِ	١٩٨٥ع
" حج بيت الله "	"	"	سيپٽمبر	١٩٨٥ع
" حسن علي آفندي "	"	"	آڪٽوبر	١٩٨٥ع
" مولانا تاج محمد امروٽي "	سوانح	"	فيبروري	١٩٨٦ع

Gul Hayat Institute

ميمڻ عبدالمجيد سنڌي :

عبدالمجيد ولد حاجي غلام حسين ميمڻ ١ جنوري ١٩٣٢ع تي لاڙڪاڻي ۾ پيدا ٿيو. ايم اي (سنڌي) ايم اي (اسلامڪ ڪلچر) ايم اي (رليجن) ايل ايل بي ۽ پي ايڇ ڊي (سنڌي) ڪيل اٿس. پاڻ سنڌي ادب جي دنيا ۾ ڄاتل سڃاتل اديب جي حيثيت رکي ٿو. جيتوڻيڪ پاڻ اڪثر ڪري وڏن لاءِ لکندو آهي پر ان هوندي به ٻارن کي نظرانداز نه ڪيو اٿس. ٻاراڻي ادب جي واڌاري لاءِ هن جيڪا علمي ڪوشش ڪئي آهي ان جو وجود هيٺ ڏجي

ٿو (١) .

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
" د پس د پس جون آکاڻيون "	ڪهاڻيون	١٩٦٦ع
" ملا نصيرالدين جا لطيفا "	مزاح	١٩٦٧ع
" تيمتي ڪهاڻيون "	ڪهاڻيون	١٩٦٧ع

نثار بزمي :

نثار بزمي عرف قلندر بخش ولد محمد حسن خان جوڻيجو ١٣ جون ١٩٢٤ع تي مرزا پور تعلقو ڳڙهي ياسين ضلعو شڪارپور ۾ ڄائو (٢) ٻارن جي لاءِ مختلف رسالن ۾ ڇپيل نظم ۽ بيت اٿس . ويهارو کن ڪتاب ڇپائي لاءِ تيار رکيا اٿس (٣) سنڌي ٻارائي ادب جي واڌاري لاءِ جيڪا ڪوشش ڪئي اٿس ان جو وچور هيٺ ڏجي ٿو .

مختلف رسالن ۾ ڇپيل مواد :

" وطن ڪان وڌ پيو چا آهي " " پاسبان وطن "	گلشن ادب	١٩٦٦ع

Gul Hayat Institute

----

(١) هي معلومات انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي ۾ " ذات ڏٺين جي رڪا " جي حوالي سان ترتيب ڏنل ڊاڪٽر ميمڻ عبدالمجيد سنڌي جي قلمي ڇورهڻي واري رڪارڊ نمبر ١٣٠ مان حاصل ڪئي وئي .

(٢) سنڌي ليکڪن جي ڊائريڪٽري ، " انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي ، ڄامشورو ١٩٧٤ع

(٣) نثار بزمي ۽ سان ڳالهه ، " ماهوار گل ڦل سيپٽمبر ١٩٨٦ع ، سنڌي ادبي بورڊ ، ص ٦٦ .

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 288

"موجمالو"	گيت	ماهوار گل ڦل	جنوري فبروري	١٩٧٦ع
"سچ کي سلام"	نظم	"	اپريل	"
"ڪلندا وتو"	"	"	جون	"
"لولي"	"	"	آگسٽ	"
"سنڌي زبان اسان جي"	"	"	آگسٽ	١٩٧٧ع
"پتيه پار"	"	"	ڊسمبر	١٩٧٧ع
"چا ڏسان"	"	"	جنوري	١٩٨١ع
"سنڌڙي"	"	"	مئي	١٩٨٣ع
"سبحان الله"	"	"	سيپٽمبر آڪٽوبر	١٩٨٢ع
"آزادي"	"	"	جولاءِ	١٩٨٣ع
"سينگار سنڌڙي جو"	"	"	آگسٽ	١٩٨٣ع
"سنڌي ٻولي"	"	"	فبروري	١٩٨٤ع
"حمد"	"	"	جون	١٩٨٤ع
"او سنڌڙي"	"	"	فبروري	١٩٨٥ع
"پيارو وطن"	"	"	مئي	١٩٨٥ع
"اوجيءُ سنڌي"	"	"	جون	١٩٨٥ع
"پکيئڙن جي پڇنڊ"	"	"	جولاءِ	١٩٨٥ع
"اچواي ساٿيو"	"	"	آگسٽ	١٩٨٥ع
"وطن جا ڏس"	"	"	نومبر	١٩٨٥ع
"هارگلن هار"	"	"	ڊسمبر	١٩٨٥ع

Gul Hayat Institute www.drpathan.com

نجـــم عباسي :

نجم الدين ولد الهہ آندو خان عباسي ١٨ آڪٽوبر ١٩٢٧ع تي خانواهن ضلعو نواب شاهہ ۾ پيدا ٿيو. لياقت ميڊيڪل ڪاليج ڄامشوري مان ڊاڪٽري ۾ جي ڊگري حاصل ڪيائين هن وقت ڊاڪٽر جي حيثيت سان حيدرآباد ۾ پنهنجي ڪلينڪ هلائي رهيو آهي (١)

نجم عباسي سنڌي ادب جي دنيا جو ڄاتو سڃاتو اديب آهي . سندس قلمي ڪاوشن کي مقبوليت جو درجو مليل چڪو آهي جيئن ته پاڻ ڊاڪٽر ٿي وڏن لاءِ لکندو آهي پر ان هوندي به ٻارن کي به پنهنجي لکڻين کان محروم نہ رکيو اٿس . هن وقت تائين ٻاراڻي ادب جي موضوع تي سندس فقط هڪ ڪتاب " ڪاڙهو لالٽين " جنهن رامي جو ترجمو ١٩٧٤ع ۾ لکيو اٿس .

نور افروز خواجہ :

نور افروز خواجہ ڌيءُ احمد علي خواجہ ۵ جولاءِ ١٩٥٣ع تي حيدرآباد سنڌ ۾ ڄائي . ١٩٧٥ع ۾ ايم اي سنڌ يونيورسٽي مان ڪيائين . هن وقت سنڌ يونيورسٽي جي سنڌي شعبي ۾ اسسٽنٽ پروفيسر آهي . ٻاراڻي ادب جي موضوع تي سندس هڪ ڪتاب " ڊيرڊ پرجون آڪاٿون " (ترجمو ٿيل) انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي طرفان ٨٣ع

---

(١) هيءَ معلومات روبرو ورتي وئي .

Gul Hayat Institute

ڇپايو ويو آهي (١) ھ

نازسنائي :

نازسنائيءَ جو اصل نالو محمد عثمان ولد محمد خان آهي. سندس پيدائش ٢ آڪٽوبر ١٩٥٩ع تي ڳوٺ مانجهند تعلقو ڪوٽڙي ضلعءِ دادو سنڌ ۾ ٿي. پاڻ گريجوئيٽ آهي. هن وقت گورنمينٽ ڪوآپريٽو انسپيڪٽر جا فرائض سرانجام ڏيئي رهيو آهي. ٻاراڻي وهيءَ کان ادبي زندگي جو آغاز ڪيائين (٢). ٻاراڻي ادب جي واڌاري لاءِ هن جيڪي ڪتاب ترتيب ڏنا آهن ان جو وچور هيٺ ڏجي ٿو.

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
" اجورو "	ڪهاڻيون / شاعري	١٩٧٥ع
" شهيد عبدالرزاق سومرو "	"	"
" لولي "	"	"
" ڪنتهار ڪڙيا "	"	"
" باغي ماڻهو "	"	١٩٧٦ع
" آس ۽ اوسيئڙو "	"	"
" ٻاراڻي راند "	"	"

------

(١) هي معلومات محترمه نور افروز خواجه کان ١٧-٦-١٩٨٦ع تي روبرو ورتي وئي.

(٢) هي معلومات محترم نازسنائي کان ١٨ جولاءِ ١٩٨٦ع تي روبرو ورتي وئي.

Gul Hayat Institute

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
" پٿر جو ماٺو "	ٻالڪ شاعري / شاعري	١٩٧٦ع
"سنڌ رسوج "	"	"
" بغاوت "	"	"
" جنگ جاري رهي "	"	١٩٧٧ع
" جنهڙ سيد "	"	"
"عيد "	"	"
" ٻارن جو عالمي پد رنامو "	"	١٩٧٩ع
" سونا زيور "	"	"
" وڏي جڏهن مان وڏو ٿيندس "	"	١٩٧٨ع
" لطيف قومي شاعر "	"	"
" هڪ ڏينهن جي ٻاد شاهي ملي ته "	"	"
" مون ڏيٺن عيد ڪئي "	"	١٩٧٩ع
" ڌرتي جا گل "	"	١٩٨٠ع

Gul Hayat Institute

نياز پنهـــــــــــور :

نياز پنهور ولد محمد ابراهيم پنهور ١٥ جولاءِ ١٩٦٣ع تي شاديءَ پلي ضلعي ٿرپارڪر ۾ پيدا ٿيو . بي اي تائين تعليم حاصل ڪئي اٿس . پاڻ نوجوان ۽ سرگرم اديبن مان هڪ آهي ڊيگهو عرصو ٻاراڻين تنظيمن ۽ جماعتن ۾ رهي ڪري ٻالڪن جي ذهني فڪري ۽ علمي اوسر لاءِ پاڻ پتوڙيند و رهيو آهي(١) .

---

(١) هي معلومات محترم نياز پنهور کان ٨-٣-١٩٨٦ع تي روبرو ورتي ويئي.

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 292

ٻاراڻي ادب جي موضوع تي لکيل سندس ڪتابن ڏهاڻين ۽ شاعريءَ جو تفصيل هيٺ ڏجي ٿو.

(الف) ڪتاب :

"ڪوڙ ۽ سپون" شاعري نومبر ١٩٨١ع

مختلف رسالن ۾ شايع ٿيل مواد :

"سچ چوان يا ڪوڙ"	ڏهاڻي	ماهوار گل ڦل	سيپٽمبر ١٩٧٦ع
"١٩٧٦ع منهنجي نظر ۾"	تبصرو	"	جنوري فيبروري ١٩٧٧ع
"نظم"	شاعري	جوت نئو نسل	١٩٧٨ع
"ننڍڙا گل"	نظم	ماهوار گل ڦل	آڪٽوبر ١٩٧٩ع
"ريل هلايون"	"	"	آڪٽوبر ١٩٧٩ع
"ٻاراڻو نظم"	"	ماهوار ٻالڪ	١٩٧٩ع
"گيتن جي گونجار"	"	ماهوار گل ڦل	سيپٽمبر ١٩٨٠ع
"لولي"	"	"	مارچ ١٩٨١ع
"نياڱو ڏير"	"	"	مارچ ١٩٨٣ع
"نيهن ناتي"	"	ماهوار ٻالڪ	سيپٽمبر ١٩٨٠ع

نصير مرزا :

نصير مرزا ولد ناصرعلي بيگ مرزا ويهين جولاءِ ١٩٥٦ع تي ٽنڊو

ٺوڙهو حيدرآباد ۾ ڄائو. سنڌي ادب ۽ صحافت ۾ ايم اي ۽ ريڊيو پروڊيوسر جي

نهجيدل ٽريننگ ڏني اٿس. شاعريءَ جي سگهڙ ڪيس ورثي ۾ ملي آهي. سنڌ سان تعلق شمس العلماء مرزا قليچ بيگ جي خاندان سان آهي. هن وقت ريڊيو پاڪستان حيدرآباد ۾ پروڊيوسر جي عهدي تي ڪم ڪري رهيو آهي (١).

ٻاراڻي ادب جي واڌاري لاءِ جيڪا ڪوشش ڪئي اٿس ان جو وچور هيٺ ڏجي ٿو:

ڪتاب جو نالو	موضوع	سال
"ڌرتيءَ جا تارا"	شاعري	١٩٧٩ع

مختلف رسالن ۾ ڇپيل مواد:

"جڳ جڳ جيءُ"	دعا	ماهوار گل ڦل جولاءِ	١٩٧٧ع
"گيت"	گيت	" اپريل	١٩٧٩ع
"آدرش"	نظم	" مارچ	١٩٨١ع
"نشيلو گيت"	گيت	" آڪٽوبر	١٩٨٣ع
"پوپٽ لاءِ"	"	" ڊسمبر	١٩٨٣ع
"ڪڪڙيءَ ٻچا"	"	ماهوار ٻالڪ آڪٽوبر	١٩٧٩ع
"ٻاراڻيون ٻوليون"	"	"	١٩٧٩ع
"پوپٽ"	"	"	١٩٧٩ع

---

(١) هيءَ معلومات ريڊيو پاڪستان حيدرآباد ۾ روبرو وصي ٦-٨-١٩٨٥ تي ڏني وئي.

ڀاراڻي ادب جي ترقيءَ ۽ اشاعت ۾ ڪيل ڪم سان
ادارن جو حصو

Gul Hayat Institute

باب ڇهون

ٻاراڻي ادب جي ترقيءَ ۾ اشاعتي ادارن جو حصو

تعارف :

ٻولي ۽ علم ادب جي ترقيءَ ۾ اشاعتي ادارا اهم ڪردار ادا ڪن ٿا . ڇو ته اهي ادارا ئي آهن ، جيڪي ادبي شوق ، ڪاروبار ۽ شهرت جهڙن مقصدن جي پيداوار ٿين ٿا . ۽ ڇاپي ادب جي اوسر جو سبب بڻجن ٿا . هر ڪو اديب ۽ شاعر ذات ۽ سوچ جو مالڪ ته ٿئي ٿو ، پر ضروري نه آهي ته هو ايترو ڌن - ڌڻي به هجي جو جيڪو لکي ، اهو شايع ڪرائي سگهي . ان ڪري اهي ادارائي آهن ، جيڪي انهيءَ موڙ تان علم ادب جي قافلي کي اڳتي وڌائن ٿا .

ٻاراڻي ادب جي ترقيءَ ۾ هون ته هر ڪنهن اداري پنهنجو پنهنجو ڪردار ادا ڪيو آهي ، پر ١٩٤٧ع کان وٺي ١٩٨٥ع تائين ڪيترائي ادارا قائم ٿيا . جن خاص طور تي ٻاراڻي ادب جي واڌاري لاءِ پنهنجي ذريعن ۽ وسيلن جو ڀرپور استعمال ڪيو . اهڙن ادارن مان ڪي ادارا سنڌ جي نوجوان نسل قائم ڪيا . ٻاراڻي ادب جي موضوع تي قلمڪشندي ، اهڙن مڙني ادارن کي ڪڏهن به نظرانداز ڪري نه ٿو سگهجي هن هيٺ ڪن مکيه ادارن جو مختصر احوال ڏجي ٿو . باقي ادارن جي نالن جو وچور ضميمي نمبر ٻيو ۾ ڏنو ويو آهي .

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 296

" اداره گلشن ادب، " ٽنڊو محمد خان ۔

هي اشاعتي ادارو ۱۹۵۷ع ڌاري " فدا سرهيو ۽ اياز پاتولي ءَ " جي ڪوشش سان ٽنڊو محمد خان ۾ قائم ٿيو هو ۔(۱) هن اداري ٻارن ۾ ادبي روح ڦوڪي سنڌ ن علمي لياقتن کي اجاگر ڪرڻ ۾ وڏو ڪردار ادا ڪيو آهي ۔ هي ادارو ۲۷ سالن کان سنڌي ٻاراڻي ادب جي خدمت ڪري رهيو آهي ۔ هن وقت سنڌ س سرپرست " اياز پاتولي " آهي ۔ اداري پاران جيڪي ڪتاب شايع ٿيا آهن اهي هيٺئين ريت آهن ۔

ڪتاب جو نالو	مرتب / ليکڪ جو نالو	سال
هيرن جو هار " ،	" فدا سرهيو " ۽ " اياز پاتولي ، "	۱۹۵۸ع
" گلابي مکڙيون " ،	" "	"
" غيبي خزانو "	" "	"
" گلڙن جو گلدستو "	" "	"
" ماڪ ۽ موتي "	" "	"
" سڳند "	" "	۱۹۵۹ع
" ٽڙيل گل "	" "	"
" ڪرامتي تختي "	" "	"
" مهڪار "	" "	۱۹۶۰ع

---

(۱) هي معلومات ۳ - ۸ - ۸۵ تاريخ تي روبرو ورتي وئي ۔

Gul Hayat Institute www.drpathan.com Page # 297

ڪتاب جو نالو	مرتب / ليکڪ جو نالو	سال
"پنکڙيون"	"فدا سرهيو" ۽ "اياز پاڻولي"	١٩٦٠ع
"اڏامندڙ گھوڙو"	" "	"
"گلشن جا گل"	" "	"
"مغرور بادشاهه"	" ؟	١٩٦١ع
"روشن تارا"	" "	"
"گل ۽ مکڙيون"	" "	"
"ڪنول شهزادي"	" "	"
"موتئي جون مکڙيون"	" "	"
"معصوم محمود"	" "	١٩٦٢ع
"هيرا موتي"	" "	"
"حيرت انگيز هيرو"	" "	"
"ڪڙيا ڪٺمار"	" "	"
"عجب اسرار"	"فضل احمد بچاڻي"	"
"چمڪندڙ ستارا"	"فدا سرهيو" ۽ "اياز پاڻولي"	"
"گامو سچار"	"فدا سرهيو"	"
"پاٽ وهيٽي پري"	"محمد ابراهيم جويو"	١٩٦٣ع
"هيرا لعل هزار"	"فدا سرهيو" ۽ "اياز پاڻولي"	"
"چنيهه لڪڻو"	" "	"
"جوت"	" "	"

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan.com

ڪتاب جو نالو	مرتب / ليکڪ جو نالو	سال
"گلدستو"	فدا سرهيو "۽ "اياز پاڻولي"	١٩٦٣ع
"بخت جي واپسي"	"اياز پاڻولي"	"
"مشڪ و عنبر"	"	"
"خير راڻي ڊائجيسٽ"	"	"
"رات راڻي ڊائجيسٽ"	"	١٩٦٤ع
"پنڊيون ۽ جهونا"	"	"
"پاسبان وطن"	"	"
"اڻهه ماٺ"	"	"
"هيرو پٿر"	"	"
"گلشن ڊائجيسٽ"	"	"
"ماڪ ڀنا گل"	"	"
"جيڏانهن پير تيڏانهن خير"	"	"
"ٻرندڙ ڏيئا"	"	"
"قيمتي ڪهاڻيون"	"ميمڻ عبدالمجيد سنڌي"	١٩٦٩ع
"جپاني گڏي"	"اياز پاڻولي"	"
"چانڊاڻ"	"	"
"ڊرامتي تختي"	"	"
"ناناڻو نينگر"	"	"
"چوندڀل گل"	"	"

Gul Hayat Institute

ڪتاب جو نالو	مرتب / ليکڪ جو نالو	سال
" اميد جا ڪرڻا "	" اياز پاٽولي "	١٩٦٩ع
" ٿول راڻي "	"	"
" بخت جي بازي "	"	"
"عجب دنيا تنهنجا رنگ "	"	١٩٧٨ع
" بخت سان ڪڏهن جي ريس "	"	"
" حور بغداد "	"	١٩٧٩ع
" سونو ڏڪر "	"	١٩٨٠ع
" ڳاهڻ جي گفتار "	"	"
" سرها گل گلاب جا "	"	١٩٨٥ع

اداره بوستان ادب ، ٽنڊو سوڙهو .

هي ادارو مرزا محمد نواز بيگ ١٩٧٦ع ۾ ٽنڊو سوڙهو ۾ قائم ڪيو . هي ادارو ٻارن جي معلومات ۾ اضافو ڪرڻ ۽ سنڌي ٻولي ۽ جي واڌاري لاءِ قائم ڪيو ويو . هن اداري طرفان هيٺيان ڪتاب شايع ڪيا ويا (١)

ڪتاب جو نالو	ليکڪ / مرتب	سال
" ڳجهارتون "	مرزا محمد نواز بيگ	١٩٧٦ع
" سليس آکاڻيون "	"	"

---

(١) هي معلومات اداره بوستان ادب جي مختلف ڪتابن مان ورتي ويئي آهي .

Gul Hayat Institute

ڪتاب جو نالو	ليکڪ / مرتب	سال
"عام معلومات"	مرزا محمد نواز بيگ	١٩٧٧ع
"عقل جو امتحان"	"	١٩٧٨ع
"مشهور موجد"	"	١٩٧٨ع
"وهم عقيدا رواج"	"	١٩٧٩ع
"ٺٽي قلندر"	"	١٩٧٩ع
"سنڌ باد ۽ هند"	"	١٩٨٠ع
"عام معلومات (حصو ٽيون)"	"	١٩٨١ع

انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي، ڄام شورو.

انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي ١٩٦٢ع ۾ "سنڌي اڪيڊمي" جي نالي سان قائم ڪيو ويو هو. جنهن جو پهريون اعزازي ڊائريڪٽر مرحوم محمد حنيف صديقي مقرر ٿيو. اداري جو پهريون دفتري ڏينهن ٩ جنوري ١٩٦٣ع هو (١) انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي علم وادب تاريخ ۽ ثقافت جو اهڃاڻ آهي. سنڌي ادب ۾ ٻاراڻي ادب جي ڪمي کي محسوس ڪندي انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي ٻارن جي ادب لاءِ هڪ خاص ۽ مستقل شعبو قائم ڪيو آهي جيڪو ٻارن کي سنڌ جي عظيم شخصيتن جي باري ۾ معلومات ڏيڻ لاءِ ڪتاب شايع ڪري رهيو آهي هن اداري پاران ٻاراڻي ادب کي فروغ ڏيڻ لاءِ جيڪي ڪتاب شايع ڪيا ويا آهن اهي هن ريت آهن.

Gul Hayat Institute

---

(١) ڏسو، "سلور جوبلي سوونيئر،" ١٩٨٧ع، ص ٤